

EL-HAKKUL MUBÎN
“Din ile Oynayanlara Cevap”

EL-HAKKUL MUBÎN
“Din ile Oynayanlara Cevap”

EL-HAKKUL MUBÎN
“Din ile Oynayanlara Cevap”

Orijinal ismi: el-Hak el-Mubîn fî el-Rad âla men talâbe bî ed-Din

Yazar: Usame el-Sayed Mahmud el-Ezherî

Türkçesi: Muhammed Samir Bakr

Kitabın tüm yayın hakları yazara aittir. Bu kitabın hiçbir bölümü yazarın yazılı izni olmaksızın basılamaz, fotokopi, kayıt, tekrar gibi elektronik ve mekanik bir şekilde çoğaltılamaz.

Dar Al Faqih'in yayınlarını yeni online mağazamızdan temin edebilirsiniz.
Adresinize kolaylıkla gönderilecektir.

www.daralfaqih.com

Abu Dabi - Birleşik Arap Emirlikleri

Tel. +9712 6678920

Fax +9712 6678921

EL-HAKKUL MUBÎN
“Din ile Oynayanlara Cevap”

- Mizan-ı ilim perspektifinden İHVAN’dan İŞİD’e Kadar Aşırılık Akımları
- Hâkimiyet, Cahiliye, Cihat ve Vatan kavramlarının aşırılık akımları hususunda yanlış anlaşılması ile ümmet âlimlerinin doğru anlaşılması konusu.

Usame el-Sayed Mahmud el-Ezherî

Çeviri:
Muhammed Samir BAKR

Bismillahirrahmanirrahîm

Önsöz

Bismillahirrahmanirrahîm

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. İlklerin ve sonların seyyidi (efendisi) olan Peygamber Efendimiz Hazret-i Muhammed'e (s.a.v.), ailesine, sahabelerine, gününe ihsan ile onların izinden gidenlere en üstün, eksiksiz ve kâmil bir şekilde salât ve selâm olsun.

Elinizdeki bu eser, geçen seksen yıl boyunca İslâm'a mensup olan siyasî akımların fikrine dayalı söylem, tez ve düşüncelerin hülasasını bilimsel araştırma yöntemleri ve ciddi bir bilimsel analizi ışığında; yani bilginin ince elenip sık dokunarak elde edilen usul ve yöntemine göre şekillenmiş bir Ezher bilimsel çalışmasıdır. Bu bağlamda, insanları aydınlatma noktasında Kur'an'ı Kerime çarpık anlamlar yüklenmemesi, sakat anlayışlar ve karanlık düşünceler uydurulmaması için böyle bir görevin yerine getirilmesi uygun görülmüştür.

Geçen seksen yılın hasılatı: bugün elimize, şeriata hizmet etmiş ve onun için aşırı derecede gayretli gösterilmiş dini tezler getirmiş olmasıdır. Bu konuda, nesil üstüne nesil gelmiştir ki bunlar kendilerine usuller ve prensipler koymuştur; şeriata mensup edilmiş entelektüel teoriler geliştirilmiş; mukayeseler yapılmış, usul ile ilgili kitaplar yazılmış; kitap, eser ve yayınlar telif edilmiştir; kaside ve beyitler kurulmuş; gazete ve dergiler çıkmış; şiddetli tarihi olaylar, karışık vakalar ve iç içe düşünsel kaynaklar ile birlikte görüş ve tezlerini beyan ettikleri nice olaylar dava olmuştur.

Bütün bunlar, hilafetin düştüğü, Müslüman aklın doğru yolu bulup benimsemekte şaştığı, İsrail'in ortaya çıktığı, savaşların meydana geldiği, Arap ve İslâm ümmetlerinin çalkalandığı, düşünsel hareketlilik ve toplumsal değişim yaşandığı için gergince bir psikolojik atmosferde cereyan etmiştir. O sırada çağın şoku hazır idi; öyle ki birçok akıl şaşırıp gerçeği

hazmedip onu anlamak ve tahlil etmek ve hatta ona uyum sağlama konusunda yeni tezler sunma noktasında aciz kalmıştır.

Hâl böyleyken kalabalık ve bir o kadar da geniş bir akım baş göstermiştir. Bu akım Kur'an-ı Kerim ve Sünneti Şerife'den temel, giriş, yol ve yardım aramak için mücadele vermiştir. Söz konusu davayı üstlenenlerin hâkim olduğu duygular ise; bu din adına hamaset yapmak, onu korumak, onun için insanların duygu ve hislerini coşturup galeyana gelmelerini sağlamak, onu galip kılmak için ona inanıp ondan söz edip merak ettirmektir. Bütün bunlara rağmen bu tür girişimler anlama ve istinbât metotlarından yoksun ve eksiktir.

Ortaya koymuş oldukları görüşlere destek ve imdat olabileceğini düşünerek nice olay, vaka, hadise ve meselelerde bir Âyet-i Kerimeyi veya Nebvî Hadisi delil olarak göstermişlerdir. Fakat Bu dinin kaynaklarından istinbâtın doğruluğuna olan güvenirliliğin son aşamasının gerçekleşmesi için metot, usul, ölçü, yardımcı ilim daireleri ve istinbat edilen neticelerin hatta anlamların doğruluğunu tahkik etmeye ve bu doğrulamaların ölçüleri olan "istinbât işlevi"ne sabırları yoktu. Bu da meselenin içinde ciddi bir hassaslık bulundurduğundandır. Mesela insanın Vahiy Şerife zıt gelebilecek, böyle bir anlam çıkarıp geçerli sayılmasının doğru olmayacağı veya Kur'an'ın istediği tezin istikşafında tereddüt edip ona irşat etmesi örneklerde olduğu gibidir.

Binaenaleyh, geçen seksen yıl boyunca şeriat ilmi alanına girmiş doktor, mühendis, farklı meslek ve iş sahiplerinin yanı sıra edebiyatçı, yazar, imamlar ve dine gönül verenler yani nice insanlar tarafından usul ve yöneme dayalı olmayan birçok anlam, teori ve çıkarsama birikmiştir. Kendilerini şeriat okumak ile yormuşlar sonra da bu şeriat metotlarına tam olarak vakıf olmadan ve kapsamlı bir bilgi ile donanmadan bunu bir içtihat mesleği haline getirmişlerdir.

Bunun neticesi olarak şerif şeriata karşı çelişkili anlamlar, tehlikeli söylemler, sıkıntılı kanılar uydurulmuş, ardından da zor olaylar, büyük felaketler, hapse atılmalar, türlü çileler ve ölüm vakaları meydana gelmiştir. Bu da çekilen çile ve dertlerin; düşünce, ilim ve istinbât ile karıştığı hamasetli ve kavgalı bir ortamı doğurmuştur. Haliyle bu durum ilim mesleğine

parazitlenme yapar ve büyük stres altında bırakır; karışık, çelişkili ve acele davranma huyuna saplanmış bir fıkıh doğurur.

Usul ve yönetime dayalı sağlam bir ilmî metot olan el-Ezher eş-Şerif'in öğretimi ve ilmî mesleğin inceliklerinin bilgi sahibi olması, nesiller boyunca engin bilgisi olan âlimler çıkarması, kenetli ilim dairelerinde deneyimini sağlamaştırıp deliğini kapatarak tamamlaması, iyice bilmesi, olgunlaşma ve şekillenmesini pekiştiren, dünyanın dört bir yanından orada okumak üzere farklı ortamların, huyların, yaşayışların ve toplumların verilerine bakmaksızın binlerce âlimlerin gönderilmesi hususunda bin yıllık tecrübesi olan bir kurumdur. Bu da tüm dünyada Ezher ve ilmî okulları arasındaki bilgi döllenmesinin artmasını sağlamıştır; ta ki İslâm'ın halk okullarında nadir bir şekilde ilim ve marifet metotlarını oturuncaya kadar.

Bu bağlamda, Ezher, kapsadığı tüm mezkûr gerçek bilimsel kaynaklarıyla olup bitenleri sabırlı ve dikkatli bir şekilde gözlemlemeye başladı. Bu akımların ürettiği tezler ve iki vahyin çıkarımları ile onların anlamalarını ele alarak usule uygun olarak hassas bir mizan-ı ilmî ile gerçek anlamlarını açığa çıkardı. Tespit edip takip etmediği bir vaka bırakmamış; didik didik inceleyip tahlil etmesinden onun hakkındaki görüşünü beyan edene kadar kendini vermiştir. Bu yöndeki çalışmaların sonucu bilinerek yayılmış veya belgeleme, arşiv ve medya vb. hizmetler olmadığı için yok olup gitmiş olabilir.

Öyle ki durum son yıllarda vahim bir şekilde tırmanmış, delil ve yerli yersiz Kur'an'ın ayetlerini açıklama ve çağırma hareketleri hız almıştı hatta geçen seksen yılın meyve verdiği düşünsel tezler bile daha karmaşık hale gelmeye, tam kavramlardan yarı kavramlar doğmaya başlamıştı. Bu tezlerin içinde yatan iddialar tartışmaya ve uygulamaya çıkmış ve erbabı ilmin metotlarından giderek uzaklaşınca ilmin anlamını idrak edip kıymetini bilmiş ilk nesiller kaybolup gitmiştir. Bu iş kalemini makale, hutbe veya hararetli yazılar için kullanan hamasetli yeni neslin eline düşmüştür ve bunun neticesi olarak bugün tanzir ve istinbât üstünlüğünü ele geçirmiş, çarpık ve çirkin hatta şeriat maksatlarından yoksun olan ve onu tahrip eden çeşitli dini söylemler üretmesine neden olmuştur.

Bugün, aşırılığı benimseyen akımların kitaplarında saklı olan tekfir düşüncesi yeniden dirilmiştir. Söz konusu düşünce örgüt, grup ve hare-

ketlere dönüştürülmüş, hatta o düşüncenin çıkarsama ve tezlerinin ikinci ve üçüncü nesilleri doğmuştur. Bunun sonucu olarak baş kesen, kan akıtan, güvendedeki insanı korkutan, ahdi bozan, Allah'ın dinini meslek edinip ona türlü çelişkili anlamlar ve vahim tefsirler yükleyen akımların doğmasına neden olmuştur. Bunu "Kur'an-ı Kerim'in katı tefsiri" olgusu şeklinde adlandırabiliriz.

Onlar öyle akımlardır ki vahiye mensup olduklarını iddia edip metoda isyan ederler ama tüm bunlara rağmen gerçekler onları yener.

Hâl böyleyken bu akımlara karşı Ezher tarafından; ilimlerini, birikimlerini, ileri gelenlerini, ilmî metotlarını seferber ederek söz konusu akımların ürünlerini mikroskop altına almak suretiyle onun hakkında görüş beyan etmek ve kararını vermek için, fanatiklerin Allah'ın dinine uydurdukları şeyleri, yalancıların intihalini ve cahillerin tevilini yalanlamak için tarihî bir tavrı alınmalıydı.

Dinî söylemin yenilenmesinin anlamı ise bu şer-i şerife uydurulmuş her türlü yanlış anlamlar, sapık teviller ve kast edilenin aksine Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinde yanlış çağrışımları yok etmektir. Aynı zamanda sağlam ve disiplinli istinbât metotlarını hayata geçirerek şeriatın yüce değer ve ahlakını, ilimlerinin ağırbaşlılığını yeniden göstermek anlamına da gelmektedir. Bütün bu çabaların gayesi ise bu dinin özüne temiz ve parlak olarak dönmek yani onda hidayet, huzur, ilim, marifet ve medeniyet görmek içindir. Bu hususta saygıdeğer Şeyh Muhammed Ebu Zehra şöyle der: "yenilikçilik ancak dine revnakı iade etmek, ona uydurulan evhamları yok etmek, insanlara özü gibi saf ve aslî gibi pak izah edilmektir." Bunun sonucunda "hâkimiyet meselesi", "cahiliye meselesi", "çatışma kaçınılmazlığı", "cihat anlayışı", "hilâfet mefhumu", "İslâmî projenin mefhumu", "Müslümanların diyarı ile gayri Müslümanlar arasındaki ilişki mefhumu", "temkin mefhumu", "kanunların şeriat ile ilişkisi", "vatan mefhumu" ve geçen yüzyıldan bugüne kadar birçok tekfiri akım ile benzer kanlı olayları üretmiş tehlikeli ve karışık mefhum türleri olduğu gibi çağdaş İslâmcıların tezleri üzerine kurulan söylem, yöntem ve temelleri de güvenli bir şekilde inceleyip açığa kavuşturmuştur.

Ezher, bugün, İbn-i Abbas (r.a.) hazretlerinin izinden gidip Hariciler ile münazaraya girdiği anın izini sürmektedir. Onların düşünsel yazılarını

ve sorunlarını hasrederek ilmî bir çalışma çerçevesinde masaya yatırmış ve ürettikleri çelişkili düşünce ve sapık tevellere karşı olarak kendi zihninde hâlihazırda bilgi metotları elde etmiş, sonra da vahiyden istinbât hususunda ilim ehlinin itimat ettiği metot ve zihinsel kabiliyetleri açıklamıştır. Hatta münazara alanını hazırlamasında giriş ve mukaddimelere de başvurmuştur. Bunun için İbn-i Abbas, döneminin tekfirî akımların yazılarını tespit etmek, münazara kapılarını açmak, yanlış anlama ve aşırı tevellere gibi vahiye uydurulanları yok etmek suretiyle disiplin ve munzabıt ilmî metodunun ortaya çıkışının erken bir örneği olmuştur.

İlginçtir ki İbn-i Abbas dönemindeki düşünsel akımlar hâkimiyet meselesi ile toplumu tekfir etme ve yeryüzüne silah taşıma hareketleri ile başlamıştır. Çünkü “Artık kim Allah’ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.” ayeti kerimesini yanlış anlamışlardır.

Hâkimiyet, Müslüman Kardeşler (İhvan) cemaatinden Irak ve Şam İslâm Devleti’ne (İŞİD) hatta bundan türeyen diğer hareket ve örgütlere kadar çağımızın bütün aşırı akımlarını meydana getiren ana sorunun ta kendisidir. Aslında temel sorun söz konusu ayetin yanlış anlaşılmasına dayanmaktadır.

Bu da bizlere, bu hususta iki farklı yöntemin var olduğunu göstermektedir. İlki Ezher’de doğru düşünsel yöntemi, diğeri ise savurgan, oldukça hasmane ve fıkhi, basireti hatta anlama metotları olmadan İslâm’a hamaşetli, sıkıntılı ve yanlış bir yöntemdir. Zaman içerisinde art arda akımlar halinde boy göstermişlerdir. Hatta birkaç nesil geçince ondan farklı bir biçimde ve yeni bir şiar, yeni bir isim ile yeni bir dalga çıkarır; ama bu dalga, aynı düşünce ve aynı söylemi hatta tezleri yeniden beraberinde getirir ve vahyin anlaşılması noktasında aynı vahim hataları yapar.

Çağımızdaki aşırılığı benimseyen İslâmî akımlar, tezini, hâkimiyet ve hükümdarları, yönetilenleri tekfir etme meselesi, onlara göre irtidat ve tekfir olan cahiliye meselesi, çatışmaların kaçınılmazlığı meselesi, temkin ve üstünlük meselesi ve bunun gibi birçok mesele üzerine kurmuştur. Ne var ki bu söz konusu akımların bilişsel soyağacını göstermek ve benimsediği bilim temelli deliller ile yola çıktığı düşünce ekolünü söylemek istediği zaman bu mevcut akımların bilgisi, soyağacı ve delili İbn-i Abbas’ın (r.a.)

münazaraya girdiği zamanlarda “Hariciler” diye adlandırılan bugünlerde ise İhvan olarak anılan ve İŞİD’in farklı bir isme bürünmüş ve şekil almış hali olarak görülen o gruba dayandığını görürüz.

Ezher, kendi ilmî delilini ve bilişsel soyağacını dile getirmek istediği zaman da yüksek nesebinin, dönemindeki aşırı akımlara karşı şeref verici ve vakur tarihi duruşunun İbn-i Abbas’a kadar dayandığını görmek mümkün. Çünkü tezlerini savunurken çeşitli ilimlere dayanmış, Kur’an’ın ve ilimlerinin görkemini gösterecek ve o akımların anlama adına metot ve yöntemlerinden ne kadar da yoksun olduklarını ortaya çıkaracak şekilde söz konusu akımların anlamlarını karıştırdığı ayetleri ise yeniden şerh etmiştir.

Ezher, İbn-i Abbas’tan asırlar boyunca onun izinden giden ilim imamlarına kadar imamların yöntemlerini içinde tutan koruyup kollayan bir çerçevedir. Onlar engin bilgisi, vahyi koruyan ve ona hizmet eden ilimlere vakıf, maksatlarını iyice düşünen, ilimlerini gözden geçirmek için mükellef olan, herhangi bir dönemde çıkabilecek çelişkili yöntem ve aşırı akımları takip eden âlimlerdir. Hatta dinde doğruyu göstermek, dine uydurulan yanlış mefhumları yok etmek salih ve takvalı olsa bile bilgiyle donanmadan vahiy ve ilme saldırmasından alıkoymak gibi çağının görevlerini yerine getirmektedirler.

İbn-i Abbas’ın elinde yoğrulan yöntem hâlâ ehl-i ilim ve gerçek ekoller ile peş peşe gitmektedir ve bütün hepsi ilmin çerçevesi, bilginin adresi, İslam’ın kalesi olan Ezher haline gelmiştir ki geçmişte İbn-i Abbas’ın ilmi koruduğu gibi bugün aynı duruşu göstermektedir.

Bakış metodu, bilgi kabiliyeti ve araştırma adabını kapsadığı için açıklayıcı yorumlar eşliğinde ilerleyen sayfalarda İbn-i Abbas’ın kıssasının tümünü ele alacağız.

Bu duruşu devam ettirmek maksadıyla da bizler, aşırı düşüncenin çığnıp anlamından uzak tevîl edilip düşmüş olduğu sebebin aksine delil olarak göstermek veya usul ilminin temsili, belagat ve Arapça bilimlerini, genellikle istinbâtın adabını aşarak anlamını tahrif ettiği ayet ve hadisler için ansiklopedi veya kapsamlı bir çalışma hazırlamak için kendimizi adanmışız. Amacımız bu çalışmanın yanlış anlam yüklenmiş her ayeti ele

alacak bir sözlük gibi olmasıdır. Aynı zamanda manasını sadeleştirecek, anlamını açıklayacak ve çağdaş akımların istidlallerindeki yanlış gösterectir.

Bu, Ezher'in metni tevil etmek veya bilgiyi ancak kendisine sınırlamak haklarının tekelinde olacağı anlamına kesinlikle gelmemektedir. Aksine iş sağlam bir ilmî metoda dayanmaktadır. Ezher onu muhafaza etmiş, yaymış, öğretmiş, kitaplarda yer vermiş, ulaşılabilir hale getirmiştir hatta bu metodun üzerine bir de aslî okullar ilave edilmiştir. (Tunus'ta Zeytune, Fes'te Karaviin, Şam'da Emevî Camii, İstanbul'a Fatih Camii, Hazremvt'te ilim halkası, Şinkit'in Mahdarları, Sudan'ın Mesayıdları, Malaya, Hindistan ve Irakta saygın ilim okulları, Afrika'nın derinliğinde ve Müslüman ülkelerinde benzer gerçek ilim okulları). Mesele bilginin Ezher'in tekelinde olması değil, aksine elinde var olan metodu fazlasıyla benimsemesindedir. Kur'an'dan istinbâtın konusuna katılmak isteyenlerin söz konusu metotta hakkını vermek, onu iyice kavramak, ona vakıf olmak ve icazeti almak noktasında tembellik etmemelidir. Yoksa sadece ilme güvenmiş fakat onu istemek ve öğrenmek hususunda eksik kalmış olur.

Son olarak Cenab-ı Hak'tan muvaffakiyet-i kâmileyi hepimize vermesini, hidayeti ve doğru adımlar atmaya ihsan eylemeyi niyaz ederiz. Şüphesiz O işin mutlak sahibi ve yapabilenidir.

***

(1)

**Hâkimiyet ve Tüm Müslümanları
Tekfir Etme**

Hâkimiyet

İslâmî akımlara ait diğer mefhumların üzerine kurulan temel düşünce 'hâkimiyet düşüncesi'dir. Zira hâkimiyet, tüm söylem, anlam ve türleri ile onların düşünce sisteminin üzerine kurulan köktür. Diğer mefhumları da yine hâkimiyetten ortaya çıkmıştır.

Hâkimiyet düşüncesinden Seyyid Kutub ve kardeşi Muhammed Kutub'da da 'hâkimiyet şirki' ve 'hâkimiyet tevhidi' düşüncesi doğmuştur. Bundan da mümin topluluk düşüncesi, bu mümin topluluğun vaad-i ilâhî düşüncesi, Müslümanların geri kalan kısmının içinde bulunduğu cahiliye düşüncesi, iki grup arasında ayırım ve duygusal ayrımcılık düşüncesi, mümin ümmetin cahil gruptan ve ehlinden üstünlük düşüncesi, Seyyid Kutub'un hilafetin kurulması için söz konusu iki grup arasında çatışma kaçınılmazlığı düşüncesi, temkin düşüncesi ve o akımların zihinde bütünleşmiş bir teori oluşturan hâkimiyet sorunundan ortaya çıkan mefhum şeceresine kadar birçok düşünce ortaya çıkmıştır.

Hâkimiyet, dindar kimsenin aklını işgal ederek onu dindarlıktan aşırılığa, aşırılıktan tekfirciliğe, ondan sonra da tekfircilikten silah taşıyıp kan akıtmaya dönüştürecek birçok fikirden ibarettir.

İnsan, dindarlık vasfı ile erdemlidir. İnsanlık içinde iyi anılırken ve Hz. Muhammed'in ahlâkı ile yaşıyorken aklına kanser gibi keskin bir düşünce musallat olup gözlerine perde çekip tüm hüküm ve metinleri anlama hususunda şaşırıp aklına mukayyit olunca onu dindarlıktan aşırılığa, aşırılıktan tekfirciliğe ve öldürmeye saptırır.

Bütün bu tezlerin ortaya çıkışı ve fikir babası yani entelektüel sahibi araştırıldığında Seyyid Kutub tarafından yazılan Fîzılâl'il Kur'an (Kur'an'ın Gölgesinde) adlı eseri olduğu ortaya çıkmıştır. Ma'alim fi el-Tarik (Yoldaki İşaretler) gibi diğer eserleri ise Fîzılâl'il Kur'an kitabından alıntidan başka bir şey değildir. Yusuf el-Karadavî'nin (Anılarım) eserinde bile "Bugünkü Müslümanların tekfir fikri Yoldaki İşaretler kitabına münhasır bir fikir değildir. Aksine, onun aslı ilk Fîzılâl'il Kur'an ve İçtimâî Adalet gibi önemli eserlerde geçmektedir" demektedir.¹

1. İbn el Kariye ve el Kitap, melamih siyre ve mesire/3/69. Darul Şûruk Yayınevi, Kahire, 2008.

Şüphesiz Fîzılâl'il Kur'an eseri bütün bu tekfiri akımların dayandığı ve zuhur ettiği temel kaynaktır. Bu da, söz konusu eseri mikroskop altında incelememizi, dakik ve eleştirel bir bilimsel çalışma yapmamızı gerektirir. Hatta eseri süzüp ifadeleri, temel tezleri ve anahtar kelimelerin özünü ortaya çıkarmalı uzun sayfaların, laf kalabalıklarının ve belagatın arasından bu başlıca ifadeleri bulmamızı gerekli kılmaktadır.

İddiamızı kuvvetlendiren şey ise Salih Seriyye'nin Risaletü'l İman (İman risalesi) isimli kitabında hükümdarları tekfir etmesi, toplumu cahilleştirmesi ve onu bir savaş dünyası olarak görmesidir. Ayrıca tüm bunlar Seyyid Kutub'un Fîzılâl'il Kur'an kitabından gelmiştir. Yine Mustafa Şükrî'nin tekfir ve göçü düzenleme düşüncesi de Fîzılâl'il Kur'an eserinden gelmektedir. Muhammed Abd el-Selam Feraj'ın cihadı düzenleme düşüncesi ve el-Faridetü el-Ğaibetün yani (Olmayan Fariza) eserinden İŞİD'e kadar öyle olmuştur.

Ayrıca Türkî bin Mübarek el-Benâî İŞİD'in ikinci adamı olarak "Abu Muhammad al-Adnani ve Taha Subhi Filaha" ile ilgili "el-Lafzü elsanî Fi tercemtü elâdnanî" isiminde bir kitap yazmıştır. Eserinde Seyyid Kutub'un Fîzılâl'il Kur'an tefsirinden çok etkilendiğini, kalbine en çok işleyen kitaplardan biri olduğunu ve hatta yirmi yıl boyunca tüm benliğini ona adayıp bizzat kendi kalemıyla yazdığını belirtmiştir. Tilavet dersinde "Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir."² ayetini okuduğunda bu ayetin onu derinden sarstığını, arkadaşlardan birine "Suriye'nin anayasasının kaynağı nedir" diye sorduğunda arkadaşının ona cevap verdiğini ve hemen ardından "yasama organı nedir" diye sorduğunu, yine arkadaşının ona cevap verdiğini ve sonra da arkadaşına "yargı ve yürütme organları nedir" şeklinde bir soru yönelttiğini söyledi. Arkadaşı okuldan öğrendiği bilgiler ışığında cevap veriyordu. Birden "öyleyse bizim hükümetimizin tümü kâfirdir!" dedi. Arkadaşı ise o an "es-Selamü Aleyküm" diyerek yanından ayrılıverdi. O gün el-Benâî'nin bu tür meseleleri araştırmasının başlangıcı oldu.

Salih Seriyye (Risaletü'l İman) adlı kitabında: "Şüphesiz ki İslâm ülkelerinin tümünde var olan hüküm kâfir bir hükümdür. Bu ülkelerdeki toplumların tümü ise cahil toplumlardır" dedi.

Buna bakıldığı zaman İŞİD örgütünün gerçekte Fîzılâl'il Kur'an kitabından zuhur eden ancak yeni bir tekfiri düşünce dalgalarından biri olmaktan başka bir şey olmadığı ve söz konusu kitabın bütün bu tekfiri akımların ortak paydası, fikir babası ve yürüyen ruhu olduğu anlaşılmalıdır.

Söz konusu eserin o tekfiri akımların doğmasının nedeni olarak ortaya attığı tezleri çökertecek ve titiz bir biçimde eleştirel olarak bilimsel bir

2. el-Maide Suresi. 44. ayet.

kitap ortaya çıkarmak için kendimizi tamamen vermemizi gerekli kılmıştır.

Burada Seyyid Kutub'un karakterinin bizi ilgilendirmediğini tembihlememize ve hatırlatmamıza gerek yoktur. Zira O ahirete irtihâl etti. Adil ve Hakîm olan Allah (c.c.)'nin elleri arasındadır. Fakat bugüne kadar bizi bu hususta ilgilendiren canlı bir fikir kalmıştır ki o da Kur'an-ı Kerimi anlamasına dayalı tezleri ve yorumları hatta bu tezlerdeki Vahiy Şerif hürmetine saldırma halidir. Bu hal Müslümanların tümünü tekfir etmeyi mubah kılıp tekfir üzerinden onlara bile bile zarar verecek şekilde şeriatın maksatları arasında kaybolarak yanlış kanı ve sakat anlayışlar mal etme olayıdır ve bizi fazlasıyla ilgilendirmektedir.

Amacımız, şeriata uydurulan bir takım yanlış anlaşılmalardan kaynaklı ithamlar ve algıları yok etme amacıyla bu düşünsel tezi bilimsel bir mikroskobun altına almaktır. Bu tezin sahibi kim olursa olsun bizler yine de aynı eleştirel rolü üstlenirdik. Çünkü maksat bu tür fikirleri ince eleyip sık dokumak ve Kur'an-ı Kerimi herhangi münharif bir yorumdan veya yanlış anlamdan korumaktır.

Metni özelleştirecek, genelleştirecek veya sınırlandırarak bir anlam bulup çıkarmamız caiz oluyor ise, metni bozacak anlam ve hamillerini (Kur'an'ın) tekfir etme ve Vahiy Şerifin maksatlarını butlan ederek saldırmak suretiyle hiç kimse için asla caiz olamaz.

Ne var ki Seyyid Kutub'un tezinin başında hâkimiyet düşüncesi vardı. Aslında bu düşüncüyü Ebu'l A'lâ el-Mevdudî'den esinlenmişti. Ancak Kutub, bu tezi geliştirip kalemini ve beyanını ona adamıştır. Onu, tekfir ile dolup taşan eksiksiz bir tez haline getirdi. Yine Yusuf el Karadavi'nin (Anularım) eserinde diyor ki: "Bu Seyyid Kutubun geliştirmiş olduğu yeni bir merhaledir, buna "İslâm Devrimi" denmektedir. Yani İslâmî hükümetler veya öyle olduğunu iddia eden hükümetler ile tüm İslâmî hükümetlere veya öyle olduğunu iddia eden hükümetlere ait bir devrimdir. Kutub'a göre hakikat şudur; yeryüzünde var olan tüm toplumlar cahil birer toplum haline geldi."

Karadavi "Bu yüzden etrafındaki şeyleri (sistem ve kişiler) kabullenmeyen, toplumu ve bütün insanları tekfir eden tezlerle dolup taşan bu devrimci düşünce ortaya çıkmıştı"³ diyerek sözlerini şöyle devam ettiriyor "Seyyid Kutub'un bu merhaledeki yeni yönelimlerinin içerdiği en riskli şey ise tekfir ve onu genişletme düşüncesine bağımlı olmasıdır."⁴

Bu bağlamda bizler, mantıksız düşünsel bir siyak ile karşı karşıyayız.

3. İbn el Kariye ve el Kitap, /3/56. Darul Şûruk Yayınevi, Kahire, 2008.

4. İbn el Kariye ve el Kitap, /3/58.

Bu siyak gerçeğe tanı koyup tanımlamak ve onun çözümlerini önermek hususunda derinden şaşkın. Ve tüm bunların neticesi olarak yeryüzü ehlinin tümüyle çatışması kaçınılmaz olmuştur. Tabi ki bu düşüncenin ana çekirdeği Hasan el-Benna tarafından “beşinci büyük konferansının” risalesinde atılmıştır. Daha sonra Kutub’un Fîzılâl’il Kur’an eserinde onun üzerine uzunca durulmuştur. Zamanla da İŞİD’in elinde “vahşet yönetimi” konusunda tam anlamıyla imha ve sıkıntı haline gelmiştir.

Bu arada, el-Benna’nın beşinci büyük konferansının risalesi sanki İŞİD’in ilk hallerini görüyormuş gibi gergin psikolojik bir atmosfer, çatışma ve çekişme ile dolu çok garip ve bir o kadar da apaçık bir fikri temsil etmektedir. İhvan akımının zihniyeti üretmiş olduğu derinliğin içinde yatan şiddet düşüncesine zemin hazırlarken aynı zamanda onun fikrindeki hamaseti ve atılganlığı ortaya çıkaracak el-Benna’nın fikrinin üzerine geniş kapsamlı bir eleştirel çalışma yapmak lâzım.

Bu aksiyoner düşünce, çok sayıda akım içinde ve çeşitli kesimlerde şiddet, içine kapanma ve gerginlik düşünceleri ile iç içe bulunmuştur. Bir bakmışsınız ki bu düşünce, gerginlik düşüncesinin koruna ateş üfler ve yangınlar çıkarır. Ebu Muhammed el-Makdisî ve Ebu Musab el-Zerkavî gibi daha önce aşırılık ve radikalleşme düşünceleri ve onlara dair kitaplar ile zemini hazırlanmış ve tüm bunlardan sonra tekfiri düşünce yapısından ve silah taşıyan tayfalardan gelecek kişileri gözlemektedir.

Burada, sözümüzü birçok yerde Seyyid Kutub üzerine özelleştirmek, meseleyi sadece onunla sınırlandırmak anlamına gelmemektedir. Zira düşüncelerinin çekirdeği Hasan el-Banna’nın yazılarıyla filizlenmiştir. O, bu çekirdeği silah taşıyan, tekfiri benimseyen eski bir akımdan almıştır. Ama üstat Kutub, kalemini adanmış, beyanını seferber etmiş ve mevcut kora ruh üflemiştir. Böylece o çekirdeği yeşerinceye kadar sulayan kişi olmuştur.

Farklı görüşlerin isimleri, oluşumları ve biçimleri ile Haricilerin düşünce dirilişinin haritası önümüze çizilmiştir. Bu harita, bu yönde gidecek yaklaşık yirmi beş farklı akım ile çeşitlenmiştir. Ne zaman ki el-Ezher, köylüler, dernekler ve oldukça köklü birkaç önemli bilim okulu geriler o zaman yeniden bu akımlar boy gösterir. Ve ne zaman ki söz konusu okullar aktif bir şekilde ilim yayacak olursa bu sapık düşünceler kaybolur.

Seyyid Kutub ve mevcut tekfiri eğilimdeki selefleri hâkimiyet düşüncesi hususunda birkaç esas belirlemişlerdir:

Birincisi esas; “Artık kim Allah’ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”⁵ ayeti kerimesini yanlış anlamaktır. Bu bağlamda, Ebu’l A’lâ el-Mevdudî gibi, emirlerin Allah (c.c.) tarafın-

5. el-Maide Suresi. 44. ayet.

dan verildiğini bildiği halde -kişinin uygulayamaması için önüne bir engel dahi çıksa- şariat hükümlerini yerine getirmediği için tekfir ediliyordu.

Bu çok garip bir mezheptir. Fazlasıyla tutucu ve kısıtlayıcıdır. Tekfirden gayret gösterip yalnızca bu hususta genişlerler. Bu söz konusu mezhep Kutub'ta başka bir düşünceden çatallaşmıştır ve Hâkimiyeti dinin temellerinden biri haline getirmiştir. Böylece Kutub'un itikat meselelerine kendiliğinden yeni bir alan eklenmiştir. Daha sonra ise Hâkimiyet meselesi diğer insanlarda olmadığı için onları tekfir etmiştir. İşte tüm bunlar haricilerin edindiği mezhebin ta kendisidir.

Ashab-ı kiram (r.a.) başta olmak üzere nesiller boyu Müslüman âlimlerin söz konusu ayeti kerimeyi anlama hususunda birçok kavil ve yönelimi olmuştur. Bu kavillerin en racihinde ise ayeti kerime şu anlamda gelmektedir der: "her kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse inkâr edicidir; zira bu hükümler Allah tarafından gönderilen bir vahiydir ve gerçektir. Bu şüphesiz bir küfürdür. Ama her kim ki bunun vahiy, gerçek ve ilahi emir olduğunu ikrar eder de tatbik etmez ise o zaman kâfir değildir."

İmam Fahreddin er-Râzî Tefsir-i Kebir (büyük tefsir) adlı eserinde diyor ki: "İkrime şöyle demektedir: «Hak Teâlâ'nın, «Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse...» ifadesi, hem kalbi, hem de lisanıyla inkâr edenleri kapsar. Kalbiyle onun Allah'ın hükmü olduğunu bilip, sonra da lisanıyla onun Allah'ın hükmü olduğunu ikrar etmelidir. Buna zıt olan şeyleri yapan kimseye gelince, o da Allah'ın indirdiğiyle hükmetmiş; ama onu bilfiil yapmamış olur. Binaenaleyh, böyle bir kimsenin bu âyetin hükmüne dâhil olması gerekmez...» İşte, sahîh olan cevap budur. Allah en iyi bilendir."⁶

Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî ise (El Mustafa) adlı eserinde "Allahü Teâlâ Tevrat'ı ve hükümlerini zikrettikten sonra "Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek)⁷ hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir." demesi ise ayeti kerimenin; her kim ki Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse o halde onu yalanlamış ve inkâr etmiştir"⁸ anlamına gelmesi demektir.

Muhammed bin Atiyye el-Endelüsî "el-Muharir el-Veciz" kitabında söz konusu ayeti kerimeyi şöyle yorumlamaktadır "bu ayetin lafzı umumi bir lafız değildir, aksine müşterek bir lafızdır, çoğu zaman özel olarak geçer. Allah (c.c.)'nın "Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir."⁹ örneğinde olduğu gibidir.

6. el-Tefsir el-Kebir / 6/35.Darul Ğad el-Arabî, Kahire, 1412 (H)-1992 (M).

7. el-Maide Suresi. 44. ayet.

8. el-Mustasfa s.168.

9. el-Maide Suresi. 44. ayet.

Müslüman hükümdarlar haktan başka bir şeyle hükmetmezlerse kâfir durumuna düşmezler.¹⁰

İmamların ve âlimlerin sözlerini okuyanlar İbn Mesut, İbn Abbas, Al-Bara' ibn Azib, Hüzeyfe bin el-Yemen, İbrahim el-Nakhi, el-Seddî, el-Dahhak, Ebu Salih, Ebu Micliz, Ekereme, Kutede, Amiren, eş-Şaabî, Âtaa, Tavusen, İmam Tabri (camilül beyan), Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî (El Mustafa), Atiyye el-Endelüsî (el Muharir el veciz), İmam Fahreddin er-Râzî Mefatih'ul Gayb (Gayb'ın Anahtarları), el-Kurtubî, İbn Cizî (el-Teshil), Ebu heyyan (el-Bahr elmuhit), İbn Kesir (Tefsir el-Kur'an el-'Azim), el-Alusî (reuhu elmâni), el-Tahir bin Aşur (el-Tahrir ve el-Tenvir) ve şeyh Eş-Şe'ravi gibi büyük âlimlerin tefsirlerinde söz konusu ayeti kerimeye mutabık kalmışlardır.

Buna karşın, Seyyid Kutub bütün bunlar hakkında der ki; "Bu kesin, kat'i, genel ve kapsamlı hüküm karşısında inat etmek hakikatle yüzleşmekten kaçmanın ifadesinden başka bir şey değildir. Bu, hükümde te'vile başvurmak, kelimeleri yerinden oynatıp tahrif etmenin ifadesidir".¹¹

Böylece yukarıda adı geçen imamların tümünün kitaplarındaki kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirme çabasında olduğunu göstermiştir.

Bu meseleyi araştırdığımızda Seyyid Kutub'un bu tekfiri anlayışının Haricilerden başka bir selef olmadığını gördük. İmam Âcürri eş-Şeriat (şeriat) adlı eserinde diyor ki: "Ebû Bekr bin Ebî Dâvûd anlatıyor: el-Mesne ibn Ahmed dedi, Amr bin Halid dedi, İbn Lah'a anlatıyor dedi, İt'a ibn Dinardan ve Seyid ibn Gebirden "Diğerleri de müteşabihdir." Ayeti kerime hakkında anlatılır ki: müteşabihler ise insanlar onları okuduklarında onlara müteşabih gelir. Bu yüzden bu kelimeyi iddia eden yanılır, her bir fırka Kur'an'dan bir ayet okuyup onlardan bahsettiğini iddia edip hidayete erdiklerini sanırlar.

Harurî (haricilerin ismi) ile söz konusu tekfir düşüncesinin benzerlikleri vardır. "Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir."¹² ayeti ile birlikte "Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. Böyle iken inkâr edenler başka şeyleri Rablerine denk tutuyorlar"¹³ ayetini de okuyorlar. Eğer imamın haktan başka bir şeyle hükmettiğini görürülse derler ki; kâfir olmuş, kim ki başka şeyleri Rabbine denk tutuyorsa bu şirk koştur, bu ümmet müşriktir, çıkıp istediklerini yapıyorlar; çünkü onlar ayeti tevil ediyorlar".¹⁴

10. el-Muharir el-Veciz fî Tefsir el-Kitap el-Aziz 2/95.

11. Fîzilâl'il Kur'an/2/898/40.baskı, Darul Şûruk, Kahire, 1434 (H)-2013 (M).

12. el-Maide Suresi. 44. ayet.

13. el-En'am Suresi 1. ayet.

14. eş-Şeriâ/s.341. bkz:el-Dar el-Mensur/2/146, el-İtisam/2/183.

İkinci esas: kafasından uydurduğu bir tabir üzerine ısrarla tekrar edip onu sabit bir kaide kılıp Fîzılâl'il Kur'an eserinde çokça zikretmiştir, orada "hâkimiyet ulûhiyetin değişmez özelliklerindedir" demiştir. Bu asla sahih bir tabir değildir. Daha önce kelimeler ve akaid âlimleri böyle bir tabir kullanmamışlardır. Nedeni ise onun geniş ve fazlasıyla edebi bir tabir olmasıdır. Kurtarılmış bilimsel kurallar üzerine kurulmuş dakik ve sağlam bir tabir çok hassas araştırmalara girmeyi gerektirir. Ve bunun bir örneği olarak "hâkimiyet ulûhiyetin değişmez özelliklerindedir" kaidesidir. Fakat tamamen ayrı bir şeydir ki ulûhiyetin anlamının tamamlayıcı olan mutlak zâtî mükemmeliyet ile münferit olmaktır. Yalnız söz konusu ifadenin psikolojik etkisi çok büyüktür. Çünkü bazı Müslümanlar fıkıh dallarından bir şeyi ihlal ettiklerinde Allah'ın indirmedeği bir hükmü yok yere söylemek veya Allah'a ait en değerli özelliklere karşı çıkmak olarak tasvir edilir. Bu bir psikolojik doldurma durumunu meydana getirir, bu düşünceenin müptelası olanlar tekfir etmek için başa gelebilecek bütün ürkeklik engellerini kırar, bu tehlike arz eden işi yapmayı yani tekfir etmeyi kolay görür. Buna gerekçe olarak Allah'a ait en değerli özelliklere karşı çıkması gösterilir. Müslümanın tek suçu ise suçu giderecek sebeplerin yayılmasına rağmen fıkıh bir furû veya ihtilafî bir meseleye düşmesidir. Bu, yeryüzündeki Müslümanların geneline saldırılıp tekfir edilmesine dek Seyyid Kutub'un geliştirdiği tezin ikinci esasına dayalı kısacık bir bakıştı.

Üçüncü esas: mahkemelerde yürürlükte olan kanunlara değinip onları Allah'ın indirmedeği bir hüküm olarak nitelendirmiştir, dolayısıyla da o mahkemeler Allah'ın en özel özelliklerinde yani hâkimiyette ona karşı çıkmıştır. Bunun üzerine başkalarını tekfir ediyor. Böylece Ümmeti Muhammed'in üstünlüğünü ele geçiriyor (tahakküm ediyor). Kanunların şeriat ile ilişkisinin üzerine çalışmak, farklı bablarda aralarındaki kıyaslanmanın detaylarına inme, buluşma ve ihtilaf yerleri bilmek, keşirmek ve ayrılma konusunda hüküm verdiğimiz fıkıh noktaları tespit etmek bu işe yarıyor vermiş yüzlerce büyük âlimin çabasını boşa çıkarıyor. Ümmeti Muhammed; engin bilgisi olan, dinini kıskanan âlimler üzerinden bir buçuk asırlık süren bu meseleyi kapsamlı bir şekilde incelemek için kendilerini bu olaya vermişlerdir. Ezher şeyhi ve aynı zamanda Şeyhülislam olan Hasan el-Attar, öğrencisi Rıfaa Rafi el-Tahtavî'yi Napolyon'un kanunlarını tercüme etmekle görevlendirmişti. el-Tahtavî tercümeyi tamamlayınca kadar bu işe kendini fevkalade bir şekilde verdi. Sonra da tercüme Şeyh Meh-luf el-Meniyevi'ye verildi, Melikî mezhebi ile kanunlar arasında dakik ve detaylı bir kıyaslama yaparak el-Mukaranat el-Teşri'iyyen (yasama karşılaştırmalar) adlı eserini telif etti. Daha sonra yine âlim el-Tidi de (yasama karşılaştırmalar) adlı bir kitap yazdı hatta adlî hükümler ve kanunlardaki etkisi dergisini çıkardı. Kardi Paşa'nın da bu babda yazıları olmuştu. Sonra da kanunlar Mısır kanuna göre kalıba sokuldu. Senhurî Paşanın da

çabaları olmuştu. Büyük imam şeyh Abdulhalim Mahmud tarafından şeriatı kanunlaştırma süreci başlamıştı. Mısır Temsilciler Meclisi'nin matbalarında dört cilt olarak basılmıştı. Bende hem o çalışmadan hem de fakih âlim Mustafa el-Zerka'nın (genel fıkıha giriş) adlı kitabından birer nüsha var. Bunun yanında da bu bab ile ilgili bir sürü eser var. Ezher Şafiiler grubunun şeyhi ve Yargıtay Mahkemesi başkan yardımcısı alim Süleyman el-Abd, Yargıtay Mahkemesi başkanı Muhammed Süleyman, Ali Abu el-Futuh, Dr. Şevik Şihata, şeyh Muhammed Abu Şehba, eski Mısır müftüsü ve büyük alimler meclisi üyesi alim şeyh Ali Cuma, Dr. Abdülrahman Abdülaziz el-Kasım, eski Suud Arabistan Maarif bakanı şeyh Abdülaziz bin Abudllah bin Hasan Âl el-Şeyh, Riyad yargı başkanlığı üyesi Ömer el-Mutrek, şeyh Abdülaziz bin Baz, alim şey Ali el-Hafif, eski Mısır müftüsü şeyh Hasanin Mahlûf ve nice âlimler daha. Bu yazılar ve çok daha fazlası bende mevcuttur. Bu çalışmalar çağın sorunlarını inceleyen güvenilir âlimler tarafından ele alınmıştır. Onların tek amacı şer-i şerifi istemeleridir ve ondan asla kaçmazlar, aksine onu yükseltir ve yüceltirler, şeriatı korumak şartıyla çağa ayak direrler. Kurumların devamlılığını sağlamayı, aziz vatanlarını korumayı ve medeniyet fabrikalarını yeniden çalıştırmayı isterler. Öyle ki şeyh Hasnin Mahluf (adlı hükümler) dergisinden ve Kadri Paşa'nın yazılarından bahsederken İslam âlimlerinin söz konusu mesele hakkında yazılan yazıları kabul ettiğini söylemiş ve o dönemdeki âlimlerin önemine vurgu yapmıştır. Bütün bunlardan sonra üstat Seyyid Kutub çıkıp o âlimleri göz ardı ederek bu baktaki Ümmeti Muhammed'in çabalarını boşa çıkarmış ve hatta ümmeti tekfir etmeye devam etmiştir.

Dördüncü esas: Seyyid Kutub'un "Hüküm, yalnızca Allah'ındır."¹⁵ ayeti kerimesini yanlış anlamasıdır. Usul âlimlerinin ve müfessirlerinin ayetten Allah (c.c.) çözüm, kutsallık, ağlama, nefret, ifşa, sağlık, fesat, toplanma gibi vasıfları inşa etmekle münferit olduğunu, hiç kimsenin bu vasıflarda ortaklık edemediğini, peygamber, elçi ve ümmetin âlimlerinin ancak Allah'ın her meseledeki hükmünü açığa çıkarma durumu ve söz konusu vasıflarının yalnız Allah'a mahsus olduğunu anlamışlardır. Biz de şer'i hükümlerin yalnızca Allah (c.c.) tarafından inşa edildiği kanaatindeyiz. Sonra mesele itikat babından çıkar, fıkıh babına ve fıkıhı sebebe hatta illet, şart ve yasaklara kadar gelir. O zaman insanlar fıkıh yaşamaya başlar –tam veya eksik bir şekilde onu uygulayarak-; ve tam bu noktada üstat Seyyid Kutub gelip insanların fıkıhı eksik veya tam yaşamalarını yüce Allah'ın hükümlerinde ve münferitliğinde kusur olarak görür, insanların fıkıhın çeşitlerini yerine getirememelerini Allah'ın en özel özelliklerinde çekişme diye adlandırıp onları tekfir eder. Bu durum Kutubun söz konusu meselede yaptığı büyük bir hatadır. Kelam ve fıkıh usulü ilimlerinin dakik bablarına vakıf olamamıştır ve belli ki bu husus-

15. Yusus suresi, 40. ayet.

larda geçmişe ait ne çalışması ne de bilgisi vardır. Merhum şeyhülislam el-Hafız Abu el-Fadl bin Hacar (Feth el-Barî) kitabında: “insan alanının dışında konuştuğu zaman bu tür tuhafıklar getirir”¹⁶ der. Hatta ondan önce Abu el-Muzafar el-Samânî Kavat’ül Adille adlı kitabında belli bir meseleden bahsederken şöyle der: “en iyisi –Allah onu affetsin- bu alana girişmeyi terk edip işi erbabına vermesi idi. Zira ilgi alanı olmayan bir işe girişen kişinin kusuru, o işin erbabı konuya el attığı zaman gün yüzüne çıkar. Her ilmin bir ibreti ve her işin bir erbabı vardır. Bu sebeple işi, da-ima işin erbabına vermeli”¹⁷.

Beşinci esas: Fıkıh Usûlü İlminin Ehliyet engelleri babı gibi dakik ve mühim bir babın tamamen yokluğudur. Çünkü onun sayesinde insanın karşısına birçok engel çıkar ve bu sıkıntıyı gideriverir.

Altıncı esas: Seyyid Kutub’un dinin kaybolmasından bahsetmesidir. Bu da en garip ve en ilginç olan deyiştir. Çünkü geçmişte hiç kimsenin bu tür bir iddiada bulunduğu şahit olmadık. Dolayısıyla bu vasat (mutedil) ve ilim, din, medeniyet, iyilik ve hidayet ümmeti olan Müslüman ümmete açık bir tecavüzdür. Kutub bir hatadan diğer hataya atlamış ve bu meselenin sonunda çok garip bir kanıya varmıştır; o da İslam ümmetinin varlığının asırlardır olmadığını iddia etmesidir. Kutub (Yoldaki işaretler) adlı eserinde “Müslüman ümmetin varlığı, asırlardan beri kesintiye uğramıştır.”¹⁸ diyor. Bu ifade diğer eserlerinde de tekrar tekrar yer buluyor. İşte hâkimiyet meselesindeki tezini bu tür söylemlerin üzerine kuruyor.

Bütün bunların sebebi de Müslümanların tarihi boyunca vahiyi anlama konusunda İslâm âlimlerinin tecrübelerinden uzaklaşıp onlara yüz çevirmesi ve onlarda bulunan anlama metotlarını göz ardı etmesidir. Hatta İslam ümmetinin fikri ürünlerini cahiliyet kültürü olarak saymıştır ve şöyle demiştir: “İslam kültürü, İslam kaynağı, İslam felsefesi ve İslam düşüncesi olarak saydığımız şeylerin pek çoğu da bu cahiliyenin ürünüdür”¹⁹.

Kutub, Kur’an’da ilim ehlinin metotlarını azledip sezgisine, tahminine, varsayımına, şahsî hissine ve tasavvuruna güvenerek Kur’an’ı anlamada kendini yormayı yeğlemiştir. Kutub, el-Tasvîr el-Edebî fî el-Kur’an (Kur’an’da Edebi Tasvir) isimli eserinin başlarında diyor ki: “ilmî konferanslara ve profesörlerin tefsir derslerine katıldım. Fakat çocukluğumda hissettiğim o güzel ve zevkli Kur’an’ı bir türlü bulamadım. Ne yazık! Ondaki tüm güzellik yanları kaybolup gidince heyecan ve şevk verici unsurlarından yoksun oldu, acaba iki Kur’an mıydı? O şevk verici, güzel ve kolay olan çocukluktaki Kur’an ve parçalanmış, karmaşık

16. Feth el-Barî, 3/584.

17. Kavat’î el-Adille/1/399/.

18. ma’alim fi al-tariq s.8.

19. ma’alim fi al-tariq s.17-18.

ve zor olan gençlikteki Kur'an. Yoksa tefsirde uygulanan yöntemin suçu mudur? Kur'an'ı bu kez tefsir kitaplarından değil bizzat Mushaf'tan okumaya başladım ve o güzel Kur'an'ın şevk verici tablolarına yeniden kavuştum".²⁰

Bu, Kur'an'ı anlama, onu tahlil etme ve ona davranmanın metodunu ortaya çıkaran tehlikeli bir metindir. Zira O tarih boyunca, Kur'an metnine hizmet ve anlama konusundaki İslâm âlimlerinin çabalarından uzaklaşmış ve onlara tamamen yüz çevirmiştir. Onların ilmi ürünlerini cahiliyet kültürü olarak saymıştır. Kur'an'ın dakik anlamlarını çıkarmak için tarih boyunca ümmetin âlimlerinde şekillenmiş olan sağlam ve bir o kadar da ilmi algılamaların var olmasına rağmen Kutub Kur'an'ı anlama konusunda da sadece süslü müphem belagat hissine güvenir oldu. Yüce Allah diyor ki: "Hâlbuki onu peygambere ve içlerinden yetki sahibi kimselere götürselerdi, elbette bunlardan, onu değerlendirip sonuç (hüküm) çıkarabilecek nitelikte olanlar onu anlayıp bilirlerdi".²¹

Buradaki kaide ise tarih boyunca tekfiri akımlar tarafından söz konusu ayeti kerime için ısrarlı bir münharif bir yoruma sahip olmuştur. Ümmet tarihi boyunca bu ayetin yanlış anlaşılmasında tekfiri dalgalar sürekli etkili olmuştur. Buna karşın asırlar boyunca ilim ehli tarafından bilimsel bir oybirliği ile ayetin doğru anlamı belirlenmiştir. Hatta el-Hatib el-Buğdadî Tarih Bağdat "Bağdat'ın Tarihi" adlı eserinde: "Abu Davut'un oğlu diyordu ki; Haricilerden biri Memun'un yanına girmiş. Memun ona "neden bize karşısın" diye sormuş. Adam "Allah'ın kitabında bir ayetten dolayı size karşıyız" diye cevap vermiş. Memun "nedir o ayet" diye sorunca adam: "Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir."²² ayetini okumuş. Memun ona "bu ayaetin Allah tarafından indirildiğinden haberin var mı" diye sormuş. Adam "evet haberim var" diye cevaplamış. Memun "delilin nedir?" demiş. Adam "ümmetin oybirliği" demiş. Memun "ayeti tenzilde kabul ettiğin gibi öyleyse onların tevilde oybirliğini de kabul et". Adam "doğru söyledin, Allah'ın selamı üzerine olsun ey emirül mü'minin" demiş."²³

Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tekfir yöntemi konusunda insanları uyarmıştır. Huzeyfe'den (r.a) rivayet edilen bir hadiste, Rasulullah (s.a.s) buyurdular ki: "Sizin için korktuğum şey, öyle kur'an okuyan bir adamdır ki, Kur'an'ın sevinci onda tecelli edip İslam'a koruyucu olduğu zaman, bu kişi hemen Allah'ın istemediği şekilde değişir ve

20. el-Tasvîr el-Fennî fî el-Kur'an. S.8/baskı 10, Darul Şûruk, Kahire, 1408 (H)-1998 (M).

21. el-Nisâ suresi, 83. ayet.

22. el-Maide Suresi. 44. ayet.

23. Tarih Bağdat/10/186/, Tarih Dimaşk/33/306/.Dar el-Fikr, Beyrut, 1995 (M). Tahkik: Muhib Eldin Ebi Saïid Ömer İbn Garama el-Amrî.

o zaman ondan sıyrılarak ve onu arkasına atarak, komşusuna kılıç vurur hatta ona şirk oku atar.” Dedim ki, “Ey Allah’ın Nebisi! (sallallahu aleyhi ve sellem) Hangisi şirke düşmüştür, oku atan mı yoksa ok kendisine atılan mı?” Dedi ki: “Tabii ki oku atan.”

Bunu el-Bazar Mesnedinde ve İbn-i Habban Sahihinde rivayet etmiştir ve İbn-i Kesir de isnadının iyi olduğu belirtmiştir. Heysemi ise Mecmu’el Zevaid’de Hasen olduğuna yer vermiştir. Ve el-Tehaviî de Şerhü Müşkil el-Asar’da, el-Haravî Zemmî el-Kelam ve Ehlihî’de ve İbni Asakîr Tebiîn Kizbi el-Müfterî’de rivayet etmişlerdir.

Söz konusu hadis-i şerif Muaz bin Cebal hadisinde ve el-Tabaranî Mesned el-Şamî’n’de, Yakup bin Sûfyen el-Mârife ve el-Tarih’de, İbn Âsim Kitabül Sünne, el-Haravî Zemmî el-Kelam ve Ehlihî’de yer almıştır hatta Ebû el-Kasım el-Asbahanî el-Hücce’de rivayet edilmiştir.

İlerleyen sayfalarda bu hadisin şerhini detaylı bir şekilde aktaracağız.

Seyyid Kutub’un ve onun izinden giden çağdaş dinî akım ve fırkaların da sandıkları gibi İslâm ümmeti asla küfre sapmaz veya sürüklenmez. Peygamber efendimiz, ümmetinin şirk ve küfre düşmesinden korunduğunu ihbar etmiştir. Ukbe bin Âmir -radiyallahu anh-den rivayet edildiğine göre Resulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de Hadis-i şerif’lerinde şöyle buyurmuşlardır: “Allah’a yemin ederim ki ben sizin benden sonra şirk koşacağınızdan korkmuyorum fakat dünyada bu hususta birbirinizle yarışıp çarpışıp çarpışarak sizden öncekilerin helak olduğu gibi helak olacağınızdan korkuyorum”.²⁴ İmam el-Hafiz Ebû Ömer bin Abdulber de Temhid kitabında: “kim ki Ümmet-i Muhammed için peygamberi endişe etmediği halde endişe duyarsa apaçık bir zorlama, farklı bir yorum getirmiş olur”.²⁵

Bu, Kur’an-ı Kerimi anlama noktasında akılların sapmasına açık ve net bir örnektir. Vahyi doğru anlamanın metodu yok olduğu zaman akıllar Allah Teâlâ’nın kelimasına aykırı düşünceler uydurur, Allah’ın dinini rahmet ve sükûnetten uzaklaştırarak kan akıtan bir dine dönüştürür. Tam bu noktada da âlimlerin vazifesi doğar, o da vahyi şerife karşı uydurulan yanlış anlamaları tespit etmek, Allah’ın dinini şaşkın ve çarpık beşerî algılamalardan arındırıp muhafaza etmek ve Allah’ı anlamak adına isabetli ve yerinde metotların belirlenmesinde koşmak içindir.

24. Sahih el-Buharî/5/94/, Kirab el-Muğazî, Uhud seferi babı, baskı: cem’yet el-Meknez el-İslâmî, Mısır, 1421 (H) (es-Sultaniyye).

25. et-Temhîd, lime fi el-Mevtî min el-Manû ve elâsanid/2/121/.

Sahabe Neslinden İlim İmamlarına ve İmam Muhammed Mütvellî Eş-Şa'râvî'ye Kadar Ümmetin Âlimler Topluluğu Karşında Seyyid Kutub'un Ayeti Kerimeyi Anlaması Hakkında Bir Kıyaslama

Ümmetin Âlimleri	Tekfiri Yöntem
<p>İbn Mes'ud, İbn Abbas, el-Berrâ bin Âzib, Hüzeyfe bin el-Yemen, İbrahim el-Nah'î, el-Sadî, el-Dahhak, Ebû Salih, Ebû Micliz, Âkrama, Kutada, Âmir, el-Şaâbî, Âtaa, Tavus, Ebû recaa el-Ataridî, UbeydüAllah bin Abdullah, el-Hasan el-Basrî, el-Tabrî (Cemilbeyan), Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî (El Mustafa), el-Bağurî (tefsirinde), İbn el-Cevzî (Zad el-Mesir), İmam Fahr el-Razî (Mefatih'ul Gayb), İmam Kurtûbî, İbn Gezî (el-Teshîl), Ebû Hayyan (el-Bahr el-Muhît), İbn Kesîr (Tefsir el-Kur'an el-Âzim), el-Âlusî (Ruh el-Mânî), Eltahîr bin Âşûr (el-Tahrir ve el-Tanvîr), Şeyh Muhammed Mütvellî eş-Şa'râvî (tefsirinde)</p>	<p style="text-align: center;">Seyyid Kutub</p>
<p>(Bu imamların söz konusu ayeti kerimeyi anlama konusunda metotları çeşitlenmiştir. Onlara göre kavillerin en racihi ayetin günah mevzuusunu vurgulamaktır. Küfre götüren bir küfür olmadığı anlamında kullanılmıştır. Fakat içlerinden hiçbirinin Kutub'un ortaya koyduğu tekfir anlayışı ve aşırı algılama özelliği gibi bir yoruma sahip olmamıştır).</p>	<p>Seyyid Kutub'un tekfiri algılamaasında Said bin Cübeyr sözlerinden el-Şeriat adlı kitabında İmam el-Acurri dışında başka kimse katkıda bulunmamıştır. Çünkü Hariciler "Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir." ayeti kerimesinin yanı sıra "(Bunca âyet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar." ayetini de okumaktaydılar.</p>

	Eğer imamın haktan başka bir şeyle hükmettiğini görürüler ise şöyle derler; kâfir olmuş, kim ki başka şeyleri Rablerine denk tutuyorsa şirk koşmuştur, bu ümmet müşriktir, çıkıp istediklerini yapıyorlar; çünkü onlar ayeti tevil ediyorlar.
--	---

Akıbeti Tekfir Etmek, Silah Taşımak Ve Kan Akıtmak Olan, Kur'an Ehlerinden Birine İlginç Bir Nebevî Uyarı

Huzeyfe'den (r.a.) rivayet edilen bir hadiste, Rasulullah (s.a.v) buyurdular ki: "Sizin için korktuğum şey, öyle kur'an okuyan bir adamdır ki, Kur'an'ın sevinci onda tecelli edip İslam'a koruyucu olduğu zaman, bu kişi hemen Allah'ın istemediği şekilde değişir ve o zaman ondan sıyrılarak ve onu arkasına atarak, komşusuna kılıç vurur hatta ona şirk oku atar." Dedim ki, "Ey Allah'ın Nebisi! (sallallahu aleyhi ve sellem) Hangisi şirke düşmüştür, oku atan mı yoksa ok kendisine atılan mı?" Dedi ki: "Tabii ki oku atan."

Bu hadisi, el-Bazar Mesnedinde ve İbn-i Habban Sahihinde rivayet etmiştir ve İbn-i Kesir de isnadının iyi olduğu belirtmiştir. İbn Hebban Sahihinde ve İbn Yâli Mesnedinde de rivayet etmişlerdir.²⁶

Bu son derece önemli bir hadistir. Zira bize, İslâm'a hamaseti olanların ilginç bir halini anlatmaktadır. Bu halin çok acayip tavır ve dönüşümleri olmuştur; Kur'an'a tutulup merak sarmakla başlar –nurları o kimsede görününceye kadar- tekfere düşmek, silah taşımak ve kan akıtmakla son bulur.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) o adamı üç vasıf ile anlatmıştır:

Birincisi: Allah Teâlâ ona Kur'an'ı vermiştir; Kur'an'a yabancı değildir, aksine ona mensuptur, onunla ilgilenip ona hizmet etmiş, onu muhafaza etmiş, onun ile şöhret kazanmış olacaktır ki insanlar onun hakkında Kur'an'a olan hizmetinden dolayı hüsnü zanda bulunmuştur.

26. Müsned el-Bazar/7/220/. Baskı: Müesseset Ulûm el-Kur'ân ve Mektebet el-Ulûm ve el-Hikem, Beyrut, el-Medine, 1409 (H), ve Mecme'l zevîd/1/178/, baskı: Dar el-Reyyan Li el-Turas, ve Dar el-Kitab el-Ârabî, Kahire, Beyrut, 1407 (H), ve Sahih ibn Hebban/1/281/, Peygamber (s.a.v)'in ümmetinden münafık kimselerden korktuğu babı, baskı: Müesseset el-Risale, Beyrut, 1414 (H)-1993 (M), ve İbn Kesîr tefsiri/2/266/, baskı: Dar el-Fikr, Beyrut, 1401 (H).

İkincisi: Kur'an'ın sevinci onda tecelli etmiştir; çünkü Kur'an nurdur, onun sevinci sahibine yansır. O adamın Kur'an'a olan düşkünlüğünden ve tilavet edişinden insanlar onun yüzünde Kur'an'ın nuraniliğinden bir emare görür olmuşlar. Her kim ki Kur'an'ı okuyup kendini tilavetine vakfetmişse Kur'an'ın nuru ona geçer, onun sayesinde Kur'an'ın Nur'undan bir parça parlar; onda gördükleri Kur'an'ın sevincinden dolayı insanların ona karşı yaptıkları hüsnü zan daha da artar.

Üçüncüsü: o kişinin dine hamaseti çoktur. Öyle ki İslam'a koruyucu olmuş, onu korumuş, kalesini korumuştur.

Kişiyi kendi toplumunda sağlam bir şöhrat ve itibar kazandıracak ve insanların aralarında onun hakkında hüsnü zan yaymasına vesile olacak bütün bu hareketlilikten sonra insanlar halinde ihtilaf etseler bile İslam'a olan hamasetini, Kur'an'a hizmetini henüz unutmamış olacaklar ki burada asıl anlaşmazlık başlar, arbede patlak verir. Dolayısıyla insanlar onun yüzünden kargaşaya düşerler.

Adamın başına öyle garip bir değişiklik gelmişti ki Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) onu şöyle anlatmıştır: "Sizin için korktuğum şey, öyle kur'an okuyan bir adamdır ki, Kur'an'ın sevinci onda tecelli edip İslam'a koruyucu olduğu zaman, bu kişi hemen Allah'ın istemediği şekilde değişir". Burada değişimden kasıt ise Kur'an'ın kelime, ifade ve harflerinin değişikliği değil, Kur'an'ın anlama hususu ve tevili anlamındadır. Zira kişi böyle bir adıma girişmiş ise bir takım bâtil tevillerle Kur'an'a karşı türlü saldırılarda bulunmuştur; çünkü göstermiş olduğu çaba ve tilavetlerden dolayı kibirlenince Kur'an'a tutkunluk mükemmeliyetçilik ve iyi ilgilenmeye bağlı kalır, onu anlamak için yeterli olduğunu sanarak anlam çıkarmak ve tevil konusunda bilmediği noktalara değinmek hatta birtakım kavram, evham, yanlış, sapık yorum ve istinbâtlar ortaya koymuştu. Bütün bunları yaparken Kur'an'a hizmet eden anlam ve istinbât metotları ve ilim dairelerinden yoksundur. Makatlarını idrak etmekten acizdir. Bu da onun ister istemez tekfire yönelmesine neden oldu. Müslüman olan komşusuna şirk oku attı, sonra bununla yetinmeyip kendini cihatçı ilan etti, insanlara kılıç vurdu, silah taşıdı, kan akıttı. Ve ne zaman ki birinin bu yoldan vazgeçmesini ister ise daha da inatlaşıyordu; çünkü kendini Kur'an ile soyutlayarak kendisinin anladığı noktalardan şüphelenmeyi Kur'an'dan şüphelenmiş olarak saydı.

Ancak onun Kur'an'ı anlamasındaki değişim merhaleleri nelerdir ve bu durum onda nasıl yavaş yavaş ilerlemiş de fark etmediği bir noktada Kur'an'ın maksatlarını yıkacak anlamlar bulup çıkarmaya koyulmuştur?

Kutub bu duruma öyle bir bulaşmıştır ki kendisini marifeti üreten, Kur'an'dan anlam çıkarıp kavram ve tezler oluşturan birine dönüştürmüştür.

Hamaset ve infialden başka yol gösteren yoktu; yanlış bir şekilde ayetlerin anlam açısından birbirine karışmış olarak elinde kavram, tez ve kaideler doğdu. Dolayısıyla anlamdan uzak ve çok garip neticeler ortaya koyar ama gerçekte âlimlerin dayanıp başvurduğu ilim, araç ve maksatların haritası olmadığı için o neticeleri kabul ederdi. Anladığını ölçebileceği ve çıkardığı anlamlar için başvurabileceği bir ölçüsü yoktu. Onun aksine Kur'an'a kendisinin bildiği tez ve anlamlara girerek Kur'an'dan zorla sökmek için çaba sarf eder, Kur'an'a söylemediği bir şeyi söylettirir ve kastının aksine ona mensup eder, karışık ve şaşkın anlamlarını vahiye uydurur. O zaman da safсатаcuların tahrifi, cahillerin tevili ve zalimleri kimliğine bürünmüş olur.

Nitekim insanlar Kutub söz konusu olunca tedirgin ve ona karşı şaşkınlardı. Ama Kur'an hizmetinde olan uzun geçmişini bilip alıştıkları için ve Kur'an'ın sevincinin onda tecelli etmesi ile İslam adına göstermiş olduğu savunmaları görünce yanlış yola sapıp yanlış yaptığı için onu yargılamıyorlardı.

Bu adam yüzünden insanların uğrayacağı zarar, türlü dengesizlikler ve endişeler gibi tehlikelerin söz konusu olduğu hadis şerifin bunları sözlerinde ve derin içeriğinde işaret etmiş olduğunu bir düşünün. Öyle ki tekfirin tehlikesini idrak ettiğinde, o tekfirciden nefret eder, harap ve yıkımın nedeni olarak adamın sapması değil yönteminin ta kendisi olduğunu görür. Adam Kur'an'a suizanda bulunur, çünkü insanlar onun uyguladığı yöntemin tehlikesini ve Kur'an'a karşı beslenmiş düşmanlığındaki barbarlığı taşımışlardır.

Toplumun bazı kesimleri Kur'an-ı Kerimi yanlış anlama sapıklığının o adamdan gelebileceğine inanamazlar. Zira herkes tarafından biliniyor ki o adam yaşayışı boyunca Kur'an'a hizmet etmiştir ve işte bu yüzden insanlar onun dehşet verici kusuru karşısında şaşkınlığa düşerler.

Bazı kesimler ise onun ısrarla haklı olduğuna inanır, Kur'an'ı anlatacak en iyi kişinin o olduğunu, onun yüzünden dinsizliğe, Allah'ın dinine kusuru yüklemelerine neden olacak bir hatasının olmayacağını düşünürler.

Buhari Sahihinde Ebu Mesut'ten rivayet etmiştir ki: "adamın biri 'Ya Rasulullah! Falanca kişi namazı uzattığı için ben namaza geç kalıyorum'. Peygamber efendimiz (s.a.v) bunun üzerine öyle bir kızmış ki daha önce başka bir konu için bu kadar kızdığını görmedim. Sonra 'İnsanlar! İçinizde nefret ettiren kimseler var! Kim imamlık yaparsa, namazı kısa kıldırsın; zira arkasındaki cemaatin içinde yaşlısı var, çocuğu var, iş güc sahibi olanı var.' demiş".

Yine Buhari, Cabir bin Abdullah el-Ansarî hadisinden rivayet etmiştir ki: “Bir başka seferinde Muâz İbni Cebel kendi mahallesinde yatsı namazı kıldırırken uzun bir sûre okudu. Buna dayanamayan bir sahâbî namazı bozdu, sonra da yalnız başına kılıp gitti. Bu durum kendisine haber verince, Muâz o zât hakkında hoş olmayan bir şey söyledi. O sahâbî de Muâz İbni Cebel’i Resûlullah Efendimiz’e şikâyet etti. Çok sevdiği bir sahâbîsinin Müslümanları ibadetten soğutan tavrına üzülen Resûl-i Kibriyâ Efendimiz, her zaman yaptığının aksine Muâz’ı karşısına alarak ona üç defa: Sen fitneci misin, Muâz! diye çıkıştı; arkasında yaşlı, zayıf, iş-güç sahibi kimselerin bulunacağını dikkate alarak namazı kısa sûrelerle kıldırmasını tavsiye etti ve (Sebbih esme Rabbüke’l Ağlee)²⁷, (Veşşemsi veduhâhë)²⁸ ve (Velleyli izë yağşë)²⁹ gibi kısa ayetlerini okunmasını tavsiye etti”.

Bunlar peygamberlik döneminde meydana gelmiş vakalardır. Saygın bir sahabe hamasete kapılıp namazı uzattığı için Müslümanlar karışıklığa düşmüşler, onlara fazla yüklenmiş ve bu gecikme yüzünden sabah namazına geç kalmışlardır veya birine ağır gelmiş sonra namazdan ayrılıp tek başına kılmıştır. Sonra da hamasetli olanlar o adama “münafıksın” demişlerdir. Adam bunun üzerine şikâyet etmiş, şikâyetin sebebi de fasıklık veya günahkârlık değil insanları birbirlerine düşürmek, ayırmak ve uzaklaştırmak olmuştur.

Ama peygamber efendimiz şöyle davranmıştır; bunun üzerine olaya öyle bir kızmış ki daha önce başka bir konu için bu kadar kızdığını görülmemiş hatta onları nefret ettiren olarak nitelendirmiştir. Sonra da saygın sahabe ile konuşmuş, “sen fitneci misin” demiştir. İnsanları Allah’ın dininden uzaklaştırmayı hedefleyen şaşkınlığa düşürmeyecek dengeyi ve kolaylaştırmayı teşri etmeye başlamıştır. Zira bazıları, kişilerin hamasetini Allah’ın dinine bağlarlar, dolayısıyla da bu onlara ağır gelir, sonra o onlar nifakla nitelendirilir ve hallerine aldırış edilmez.

Belki de buradaki nebevi ifadeler, söz konusu tekfirci Kur’ânî adamın (Kutub) durumu, peygamber efendimizin (s.a.v) sakındığı durumdur.

Hülasa, tekfir etme işine girişmek çok tehlikeli bir durumdur. Kur’an ve şeriati iddia eden bir hal giyen ve bilgisi olmadan Allah’ın dinine hamaset gösteren, şüphesiz ki peygamber efendimizin ümmeti için çok korktuğu bir haldir. Bununla birlikte bir mesele daha var. O da yaptıkları adaletsizlik ve kusurlardan dolayı hükümdarları ve emirleri tekfir etme meselesidir.

27. el a’la suresi.

28. eş-Şems suresi.

29. el-Leyl suresi

Ümmü Seleme'den şöyle rivayet edilir ki Resûlu'llâh salla'llâhu aleyi ve sellem dedi ki: "İleride sizin üzerinize bazı emirler atanacaktır. Siz onları tanıyacaksınız ve beğenmeyeceksiniz. Kim beğenmez de onları kerih görürse (onların yaptığı cürümlerden) beri olmuş olur. Kim inkâr ederse selamete kavuşur. Fakat razı olan ve tabi olanın durumu ...(pek kötüdür. Çünkü bu kişi onlarla aynı hükümde ve konumda olur.) Sahabeler dediler ki: "Ey Allah'ın Rasûlü onlarla savaşmayalım mı?" Dedi ki: "Hayır! Sizin aranızda namaz kıldıkları sürece onlarla savaşmayın."³⁰

Bunun için âlimler tekfir hususunda birçok uyarıda bulunmuşlardır:

İmam Bakilânî şöyle der: "Müslümanlar oybirliği ile onun kâfir olduğu konusunda anlaşmadan ve delil getirmeden ne bir kavil ne de bir görüş ile tekfir edemez."³¹

Bu hususta da İbn Hazm der ki: "gerçek o ki her kim ki Müslümanlığa girmişse metin veya oybirliği olmadan milletten ihraç edilemez, iftira asla kabul edilemez."³²

İmam Ebu el-Fath el-Kuşeyrî: "bu, Müslümanlardan birini tekfir edene apaçık büyük bir korkutmadır."³³

İmam Gazali "Feyselü tefrika beynel iman ve el zendeka" adlı eserinde olması gereken olabildiğince tekfir etmekten sakınmaktır. Tevhidi yanlışlıkla ikrar etmiş namaz kılanların kanını mübah görmek ve bin kâfiri yanlışlıkla hayatta bırakmak bir Müslümanın kanını dökmekten daha basittir." der.³⁴

İbnu'l-Vezir el-Yemenî de şöyle demiştir: "bütün İslâm fırkalarının avamı ve İslâma mensup olan cumhur ulemalarının İslâm milletinden çıkarmakla onları İslâm'a dâhil edip ehlinin çoğaltmak, onu güçlendirmek arasında çok fark vardır."³⁵

30. Sahih Müslim/3/1480/, Kitabül İmâre. Baskı: Darul İhyâ el-Tûras el-Arabî, Beyrut. Tahkik: Muhammed Fuad Abd el-Bakî

31. İmam el-Takî el-Subkî "el-Fetavâ" kitabına nakletmiştir/2/578/baskı: Darul Marife, Beyrut.

32. el-Fasl Fî el-Milel ve el-Ahvâ ve el-Nahl/3/138/baskı: Mektebet el-Hancı, Kahire.

33. İmam el-Zerkeşi "el-Mensur fî el-Kavâd" kitabına nakletmiştir./3/91/baskı: 3, vakıflar ve islâmî işler bakanlığı, Kuveyt, 2012 (M).

34. İmam el-Zerkeşi "el-Mensur fî el-Kavâd" kitabına nakletmiştir/3/88/.

35. İsar el-Hak âle el-Halk/s.402/baskı:2, Darül Kütub el-İlmiyye, Beyrut, 1987 (M).

“Artık kim Allah’ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”³⁶ ayeti Kerimesinin yanlış anlaşılması üzerine İbn-i Abbas’ın Haricilerle Münakaşası (çağımızda aşırı dini akımları tartışmak için bir yöntemdir)

İbn-i Abbas (r.a.)’dan, dedi ki: Haruriyye (Hariciler) düşmanlık üzere bir yerde toplandılar ve Ali b. Ebi Talib (r.a.) ve onunla beraber olan peygamberin (s.a.v) ashabına karşı çıkmaya karar verdiler. Dedi ki: Bir adam gelip ey emirül mü’minin bu topluluk sana karşı gelecek demeye başladı. Hz. Ali, bana karşı çıkana kadar bırak onları. Bana karşı savaşa girişene kadar onlarla savaşmayacağım. Gerçi öyle de yapacaklardır dedi. Bir gün Ali’ye dedim ki: Ey emirül mü’minin biraz namazı geciktir ki kaçırmayayım ve bu arada o topluluğa gidip konuşayım. Sana bir şey yaparlar diye korkuyorum dedi. Dedim ki: Hayır inşallah bir şey yapmazlar. Ben güzel davranıp kimseye eziyet vermeyen biriyim. İbn-i Abbas dedi ki: Bu yemaniyyeden (bir tür kumaş)en güzelini giydim. (Ebu Zemil dedi ki: İbn-i Abbas güzel, yakışıklı biri idi) İbn-i Abbas dedi ki: Yanlarına geldim. Öğle istirahatinde idiler. İbadette onlardan daha şiddetli gayret gösterenini görmedim. Elleri deve dizi gibi idi. (Çok ibadetten iz yapmıştı) Yüzlerinde secde eseri görülüyordu. Üzerlerinde yıkanmış gömlekler vardı. Yüzleri uykusuzluktan zayıflamıştı. Yanlarına gelince dediler ki:

- Bu üzerindeki elbise de ne?

İbn-i Abbas:

- Beni bununla mı ayıplıyorsunuz? Ben Rasulullah’ın (s.a.v) üzerinde bundan daha güzelini görmüştüm ve su ayet inmişti: “de ki: Allah’ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?”³⁷

- Niye buraya geldin?

- Size Rasulullah’ınashabından, onun yanında olup da vahyin üzerlerine indiği insanlardan bahsetmeye geldim ki aranızda onlardan hiç biri yok!

Bazıları dedi ki:

- Kureyşle münakaşa etmeyin. Allah Teâlâ buyuruyor ki: «Onlar şüphesiz kavgacı bir millettir.»³⁸

İki üç kişi keşke onlarla konuşsan dediler. İbn-i Abbas dedi ki:

36. el-Maide suresi. 44. ayet.

37. el-Araf suresi, 32. ayet.

38. el-Zuhuf suresi, 95. ayet.

- Söyleyin bana Rasulullah'ın amcaoğlu ve damadı olup, ona ilk iman eden, ashabının birlikte olduğu kişiden alıp veremediğiniz nedir?

Dediler ki:

- Biz ona üç konuda muhalefet ediyoruz.

- Nedir onlar?

- Birincisi, o Allah'ın dininde insanları hakem kildi. Hâlbuki Allah buyurdu ki: "Hüküm ancak Allah'ındır" Allah'ın bu sözünden sonra insanların hükümde ne isi olabilir?

- Başka?

- Ali insanlarla savaştı ama ne köle aldı ne ganimet. Eğer savaştıkları kafridiyseler mallarının Ali'ye helal olması gerekirdi. Eğer mümin idiyseleler müminlerin kanını dökmek haramdır.

- Başka?

- Kendisi için emirül mü'minin sıfatından vazgeçti. Eğer emirül mü'minin değilse emirülkafirin demektir.

- Başka bir itirazınız var mı?

- Bu kadarı bize yeter dediler.

İbn-i Abbas:

- Eğer size Allah'ın muhkem kitabından ve nebisinin sünnetinden fikirlerinize karşı delil getirirsem dönecek misiniz?

- Evet dediler.

- Allah'ın dininde insanların hüküm vermesi hakkındaki görüşünüze gelince, Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Ey inananlar ihramlı iken av öldürmeyin.." den itibaren "içinizden adil birisi ona hükmetsin"³⁹ Kadın ve kocası hakkında ise söyle buyuruyor: "Eğer kari kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin."⁴⁰ Simdi Allah'a yemin verdirerek soruyorum size: insanları birbirlerinin kanına girmekten alıkoymak için, aralarını bulmak için hüküm vermek mi daha evladır, yoksa değeri çeyrek dirhem olan tavsan ve bir kaç kadın hakkında hüküm vermek mi daha evladır? Üstelik

39. el-Maide suresi. 95. ayet.

40. el-Nisa suresi 35. ayet.

biliyorsunuz ki Allah dileseydi hükmü verir, insanlara bırakmazdı.

- Vallahi birbirlerinin kanına girmekten alıkoymak ve aralarını düzeltmek daha evladır, dediler.

- Ali savaştı ama köle ve ganimet almadı sözünüze gelince, söyleyin anneniz Aise'ye sövüyor musunuz yoksa başka kadınlarda helal olanı onda da helal kılıyor musunuz? Eğer böyle diyorsanız küfre düştünüz demektir. Yok eğer onun müminlerin annesi olmadığını söylüyorsanız yine kafir oldunuz ve İslam'dan çıktınız demektir. Allah Teâlâ buyuruyor ki: «Nebi müminlere kendi canlarından daha evladır ve zevceleride (müminlerin) anneleridir»⁴¹ Görülüyor ki siz iki sapıklık arasında bocalıyorsunuz, hangisini seçerseniz seçin. Simdi bu görüşlerinizden vazgeçtiniz mi?

Birbirlerine baktılar ve dediler ki:

- Vallahi evet!

- Ali'nin kendisi için emirül mü'minin sıfatından vazgeçtiği görüşünüze gelince size bu konuda razı olacağınız sözü söyleyeceğim:

Hudeybiye günü Rasulullah (s.a.v) Kureys'i aralarında anlaşma yazmak için davet etti. Suheylb. Amr ve Ebu Süfyan ile yazışacaklardı. Peygamber dedi ki: ya Ali yaz: Bu Allah'ın resulü Muhammed'in hükmüdür. Dediler ki: Vallahi senin Allah'ın resulü olduğunu bilseydik seni Ka'be'den alıkoymazdık, sana karşı savaşmazdık. Onun yerine Muhammed b. Abdullah yaz. Peygamber dedi ki: Vallahi beni yalanlasanız da ben gerçekten Allah'ın resulüyüm. Yaz ya Ali: Muhammed b. Abdullah. Peygamber Ali'den üstünken kendisinin nebi olarak zikredilmemesine razı olduysa bu onu peygamberlikten çıkarmıyor. Simdi bu görüşünüzden de vazgeçtiniz mi? Dediler ki: evet.⁴²

- **Birinci mesele:** İbn-i Abbas (r.a) onların gelmelerini beklemek yerine onlara gitti. Bu da bulunduğumuz çağda kendi kurumlarımızda ortaya çıkabilecek her türlü düşünce akımını, felsefî tezleri veya tartışılan meselleri yakından takip edecek bir gözlemevi olmasının gerektiğine işaret etmektedir. Bunların sürekli bir şekilde güncellenip takip edilmesi gerekmektedir. Gözleme işinden sonra söz konusu düşünce tezlerinin üzerine kurulduğu düşünce fırtınaları

41. el-Ahzab. 6. ayet.

42. el-Mustadrek âle el-Sahihayn/4/202/baskı: Darul Kütâb el-İlmiye, Beyrut, 1411 (H)-1990 (M), ve Sünen el-Nisâi el-Kûbra/5/165/baskı: Darul Kütâb el-İlmiye, Beyrut, 1411 (H)-1991 (M), ve Tarih Dimâşk/42/463/baskı: Darul Fikr, Beyrut, 1995 (M), ve el-Ahadis el-Muhtare/10/413/baskı: MEktebet el-Nahda el-Hadise, Meke el-Mukerme, 1410 (H).

ve ana söylemler gelmektedir. Bunun ardından o düşüncelerin tartışma çıkarıcı noktalarını belirleyerek çökertmek veya onunla etkileşime girmek gelir, son olarak ise ortaya çıkan bu bilimsel eleştiriyi söz konusu akıma ve sahiplerine ulaştırmaktır.

- **İkinci mesele:** İbn-i Abbas (r.a.) onlarla münakaşaya girme konusunda ilginç bir yönetime başvurmuştur. Öyle ki ilk önce Yemaniyeden yapılma en güzel kıyafetlerinden iki tane giymiştir. Ama bu davranışın haricilerle olan mevcut fikir tartışmasındaki amacı nedir ve İbn-i Abbas bu davranışı nereden esinlenmiştir.

Bunun cevabı ise İbn-i Abbas onların dikkatini çekmek, onlarda düşünce hareketi sağlamak ve nebevî hidayetini güzelliklerinin yokluğunu ve hükümlerini, fıkhını ve maksatlarını anlamasına yardım eden yüce özelliklerinin eksikliğine bakmalarını davet etmeyi istemedir. Zira giyim ve yiyeceklerde güzellik hissi, uyum ve düzen kaybolduğu zaman düşünme ve anlama yöntemlerinden de giderek ayrılır. Burada zihin uyumdan yoksun, şeriat ruhu ve yüce maksatlarından kopuk çirkin bir düşünce üretir, bu da insanlarda karmaşık bir imaj bırakır, bunun örneği ashâbı kehf'in dediği: "İşte böylece, (hâllerini) aralarında birbirlerine sorsunlar diye onları uyarttık. İçlerinden konuşan biri (hâllerindeki acâibliği görerek): 'Ne kadar kaldınız?' dedi.(Diğerleri): 'Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık!' dediler. (İçlerinden bir kısmı da) dediler ki: 'Rabbimiz, ne kadar kaldığınızı en iyi bilendir; şimdi içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın, yiyecek olarak hangisi daha temiz ise artık ondan size bir rızık getirsin; fakat dikkatli olsun ve sakın sizi kimseye sezdirmesin!'"⁴³ Peki üç yüz dokuz yıl sonra uyanmışken temizliğin, dikkatli olma halinin üzerinde durmanın ne gereği vardı. Çünkü onlar yiyecek ve giyimde temiz olanı yeğlemişlerdi.

İbn-i Abbas'ın bu davranışı fazlasıyla isabetli olmuştu. Onları hareket ettirmiş, gelayene getirip dikkatlilerini çekebilmişti ta ki "bu üzerindeki elbise de ne?" diye sorana kadar. İbn-i Abbas onlara "beni bununla mı ayıplıyorsunuz? Ben Rasulullah'ın (s.a.v) üzerinde bundan daha güzelini görmüştüm ve şu ayet inmişti: "de ki: Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?"⁴⁴ dedi.

İbn-i Abbas böyle davranarak onların araştırma, inceleme ve öğrenme heves ve yeteneklerini bir nevi hareket ettirmiştir. Dinden uzaklaştıklarını, şiddetli bir tutum benimsediklerini, şeriatın sahipleri olduğunu savunma-

43. el-Kahf suresi. 19. ayet.

44. el-Araf suresi. 32. ayet.

ları, hatta onu (şeriatın) Hz. Ali'den ve sahabelerden daha iyi bildiklerini ve buna müstahak olduklarını ima ederek dikkatlerini kibarca çekmişti. Oysaki onların ilim yetersizliği ve tüm sistemiyle nebevî hidayet olmaya yüzünden birkaç meseledeki fikirleri katıdır. Hüsnu zahirde nebevî hidayet oluşumlarını, görünümün güzelliğini iyi bilip idrak etmenin de şüphesiz düşünce yöntemine kesin bir etkisi vardır.

Bunu, bulunduğumuz çağdaki aşırı akımlarda apaçık bir biçimde görmekteyiz. Hâlâ insanların karşısına hoş olmayan bir kılıkta çıkıyorlar, bu gözleri rahatsız eder ama zannediyorlar ki nebevî hidayet budur. Elbet bu da kendi şeriatı anlama yöntemlerine yansır. Yine burada İbn-i Abbas'ın sözünü tekrarlamakta fayda vardır: "beni bununla mı ayıplıyorsunuz? Ben Rasulullah'ın (s.a.v) üzerinde bundan daha güzelini görmüştüm ve şu ayet inmişti: "de ki: Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?"⁴⁵

- **Üçüncü mesele:** İbn-i Abbas kendi yöntemindeki sağlam ve güçlü yerler ile onların yöntemindeki eksiklik, tutarsızlık ve yoksunluğu hatırlatmaya başlamıştır. "Emir-ül Mümininden, resulullah sallallahu aleyhi ve sellemden, muahcirin ve ensardan geldim size, ama içinizde onlara benzeyen kimse görmedim, hâlbuki Kur'an onlara inmiştir, tevilini en çok onlar bilir, ama yine de içinizde onlara benzeyen kimse görmedim." dedi.

O, burada, onların bilgi metotları hususundaki yoksunluğunu ve genel olarak mevcut yetersizliğini yakından görebilsinler diye yöntemindeki zayıf noktaları hatırlatmaktadır. Çünkü bu tutarsızlık, onların sonuçlarını ve istinbâtlarının hassaslığını mutlaka olumsuz etkiler. Onlara hatırlatmıştı ki karşı çıkıp kâfir ilan ettikleri karşı taraf ciddi ve önemli bilimsel oluşumlar içindeydi. Öyle ki ey hariciler, Ali bin Abi Talib'te (r.a) sizde olmayan yol doğruluğu vardır, bu da birkaç husus üzerine oluşmuştur:

Birincisi: etrafında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sahabeleri toplanmıştır. Onlar etrafında toplanmış değerli ve bilimsel bir topluluktur.

İkincisi: Kur'an'ı kerim onlar arasında inmiştir, Hz. Peygamber tarafından öğrendikleri sayesinde iniş yerine tanık olmuş, maksatlarını öğrenmiş, iniş nedenlerini hayata geçirmiş, anlama yollarını ve marifet hazinelerinin anahtarlarını miras etmişlerdir.

45. el-Araf suresi. 32. ayet.

Üçüncüsü: Onlar ki insanlar arasından tevilini en iyi bilenlerdir. Çünkü Arap dilinin sırlarını, peygamber efendimizle sohbet etmeleri, şerif şeriatın meramlarını bilmeleri yönünden en iyi şekilde tevil etmeyi ve onu en iyi şekilde anlatmaya sadık olma hususunda öncelikleri vardır. Bununla birlikte Kur'an'a yakışmayacak anlamların yüklenmemesi için kışkırtıcı bir tutum sergilemişlerdir.

Dördüncüsü: İçlerinizde sahabelerden kimse yoktur. Yani siz hükmüne güvenilecek fakih birinin görüşüne başvuruyorsunuz. Aksine öfkeli bir anlayış tavrı, heyecanlı tefsirin yanı sıra aceleci bilgi metotlarından yoksun bir hamaset ile hareket ediyorsunuz. Bu da karşı tarafın anlama üstünlüğünün nedenlerini görmenize engel olmuştur. Ve zannettiniz ki hakikat mülkiyetinin haklılığı kendinizindir, hatta ona daha fazla vakıf olanları da tekelinizde bulundurmuşsunuz.

İbn-i Abbas'ın bu davranışındaki tekfir yönelimini ve aşırılık düşüncelerini çökertecek şekilde girişlerinde titizlik, anlam derinliği ve onlarda bulunan hataların yerlerini iyi bir şekilde gösterdiğini ortaya koymaktadır.

- **Dördüncü mesele:** Marifetin güncellenmesidir. Öyle ki Hz. Ali (r.a.) onların yanına giderek münakaşaya girmişti. Bir görüşün diye getirilmesini veya insanların gelip sormalarını beklememiştir. Bu da ortaya çıkabilecek herhangi bir tez veya düşünce akımının ümmetteki ilmî kurum tarafından sürekli takipte olduğunu göstermektedir. Ve yine gösteriyor ki bunun sebebi kurumun o tezleri ilim tartışına koyma durumunda gecikmeden ve üşenmeden hareket etmesidir.

Aynı zamanda tatbik ve davranışlarda onları hatalı bulmakla yetinilmeyeceğini göstermektedir. Aksine burada yapılması gereken şey onların davranışlarının arkasında gizlenen düşünceyi ortaya çıkarmaktır, zira onların kanlı ve düşmanca eylemleri ondan çıkmaktadır.

Bu, Âlimlerin çağlarındaki tezleri belirleme, takip etme, inceleme, neticeleri inkâr etmekle yetinmeyip düşünsel noktaların derinliğine inerek mikroskop altına alarak bilimsel araştırma şartlarını ne kadar yerine getirip ne kadar getirememesi konusunu irdelemek noktasında önemli adımlardan bir tanesidir.

- **Beşinci mesele:** İbn-i Abbas (r.a.) önemli bir giriş noktasına değinmiştir. Bu da onların tezlerinin üzerine kurulduğu ve üzerine fikirlerini inşa ettiği merkezi söylemlerdir. Sonra yukarıda geçen üç söylemin onlar için birer sıkıntı olduğundan emin olmuştu. Ve açıklamalarının

dan sonra bu üç meseleyi sormuştu. “onlara dedim ki: başka bir mesele var mı? Dediler ki: hayır” dedi. İbn-i Abbas öncelikle tartışılacak yer ve münakaşanın sağlam olması için tartışılan meseleleri tespit etmeye başlamış, sonra onunla birlikte o meseleleri saymış ki münakaşanın özü dağılmasın. Sonra da onların demek istediği şeyleri sadık bir şekilde her türlü meseledeki söylem ve yorumları ile beraber tespit etmiş ve o söylemleri ilim tartışına koymuştu, onların fikir eğrilerini ortaya çıkaran doğru anlamayı açıklamaktadır.

Demek istenilen de bu dakik işlemdir. Söz konusu işlem, muratlarına uyumlu ve münakaşaya açık bir şekilde bu düşünsel akımın belli başlı söylemleri ile büyük ana düşüncelerini ele almıştır.

Bu metot üzerinden kelim ilmi ile ilgilenenler, diğer bütün kelimciler için saygıdeğer ve vakur olan yardımcı ilimlerden birini kurmuşlardır. O da fırkaların söylemleri ilmidir. Bunun en net örneği İmam Ebû el-Hasan el-Âşârî'nin Makalatül İslâmün (İslamcıların Söylemleri) adlı kitabında görülmüştür. Ve bunun yanı sıra aynı konu Makalatül Mülhidîn (Dinsizlerin Söylemleri) adlı kitabında da yer almıştır fakat ne yazık ki elimize ulaşmamıştır. Aynı zamanda bunun örneği İmam-ı Gazâlî'nin Hücet-ül-İslâm Makasidül Felesife “Filozofların Maksatları” adlı kitabında yer almaktadır. Eser, Felsefî tayfa ve gruplarının söylemlerini detaylı ve düzgün bir biçimde tanımlamaktadır. Gazali bu eserinde tezleri yanıtlama ve onları çökertmek işiyle iştigal etmemiş, aksine onların söylemlerini tespit etmek, düzeltmek, özetlemek ve istidlâl, burhan ve münakaşalar arasından onları süzüp çıkarmak istemişti ki bu münakaşa sonu gelmeyecek cüzî şeyler üzerine geçmesin. Aksine münakaşanın püf noktalarına ve ana meseleye değinmesini istemişti. Bu husus da İmam Razî Muhassil efkâr el Mutakaddimin ve el Mutâhîrin adlı eserinde örneği geçtiği gibi bu alanda yazılmış olan eserlerden biri olarak görülmektedir.

Onların buradaki amacı ise, her akımın söylemlerinde yer alan ve elimizde mevcut bulunan düşüncelerini güncellemek, ortaya attıkları yeni tezleri veya bir argüman geliştirme halini, bir düşüncüyü ekleme gibi önceden mevcut olan akımların söylemlerine yeni girmiş şeyleri incelemektir. Bu çalışma hummalı bir şekilde hızla ilerler; ta ki elimizde her akımın kastettiğine uyumlu ve dakik bir birikim, güvenilir bir özet kalana dek. Bu ilim -söylemler ilmi- kelimcünün meramını ve maksadını gerçekleştirmek için başvurduğu ve dayandığı ilimlerden biridir. Bu da kendisine sabit ve bir o kadar da sağlam bir metot çerçevesinde kelim kurallarını ve eleştiri işini sunmaktadır.

Bütün bunlar köklü bir metottur. Gördüğümüz gibi buna ilk girişen İbn-i Abbas idi. Fakat bulunduğumuz çağda bu ilmin entegre sistemini yeniden ihya etmemiz lâzım. Çağdaş İslam gruplarının söylemlerini irdelemek üzere titiz ve dakik bir gözlemevi bulunması gereklidir. Bu gözleminin görevi, kitaplarını ve düşünsel ürünlerini inceleyip içlerinden büyük söylemleri, insanların aklına kolay girebilmesi için uygulamalar üzerine kurdukları istidlal yanlarını bulmaktır.

- **Altıncı mesele:** büyük olay ve merkezî sorun ise izledikleri hâkimiyet meselesidir. Bu aynı zamanda da çağımızın aşırılık akımlarının izlediği merkezî sorundur. Bu durum bize gösteriyor ki aynı özellik, hususiyet ve söylemleri olan aynı düşünsel yöntem ile karşı karşıyayız. Lâkin her çağda aynı düşünceyi benimseyen farklı bir isim ve biçimle ortaya çıkmaktadır.

İbn-i Abbas (r.a.) onlarla münakaşasında oldukça ilginç ve ölçülü bir yol izlemiştir. Onlara, Kur'an-ı Kerim üzerinden istinbât yöntemini göstermiştir. Kur'an'dan bir sözcük, kelime, ayet veya mesele kesmişler fakat aynı mesele ile ilgili Kur'an'da geçen diğer ayetleri araştırmaya sabretmemişler. Ne var ki herhangi bir meseleye ayetler ışığında kuşatıcı bir şekilde bakmak gerekir. Bunun yanı sıra genel ve özel olarak mutlak ve mukayyet terkipleri ile lafızların delaletleri hatta şeriatın maksatları bilinmelidir. Çünkü o zaman Kur'an-ı delâlet tecelli eder ve Kur'an'ın kastettiği bir mefhum ve anlam çıkarmış oluruz. Ama onlar acele etmiş, sabretmeyerek İbn-i Abbas'ın gözleri önünde yöntemini izah edip metoduna vakıf olamadıkları zaman Kur'an'ı anlama hususundaki yanlışlarını gösterince tekfirdeki tutumlarına bir mesnet bir dayanak bulamamışlardı.

Allah, İbn-i Abbas'tan razı olsun, hayrın en iyisini mükâfat etsin. Bizlere meseleleri temellendirmiş, aşırılığı çözmek ve ilmin gerekliliğini yapmak konusunda bir yöntem bırakmıştır. Kur'an için hayali hamasetten gayri herhangi bir yanlış anlama nispet etmekten sakınmıştır.

***

(2)

**Cahiliye, Dinin Kesintiye Uğraması ve
Çatışma Kaçınılmazlığı Kavramları**

Cahiliye ve Çatışma Kaçınılmazlığı

Seyyid Kutub için cahiliye teorisi birkaç meseleden oluşmaktadır. Teoride çok büyük bir karışıklık içine düşülmüştür. Bunun sonucunda kendi çağındaki tüm insanların tekfir anlamına gelen cahiliyetle hükmetmesine neden olan karmakarışık anlamlar ortaya çıkmıştır.

Kutub, cahiliye teorisine gönül vermiş, ondan söz etmiş ve Fizilal'il Kur'an adlı eserinde aşırı derecede bunu tekrarlamıştı. Öyle ki "cahiliye" kelimesi söz konusu eserde (1740) defa geçmektedir, hatta tek bir sayfada onu dokuz kere kullanmıştır. "nur" kelimesi ise aynı eserde (435) kere geçmektedir. Evet, bu bir ön gösteri olabilir. Hatta belki bir anlam ifade etmiyor da olabilir ama Kutub'un aklı, tezi ve tasavvurunda cahiliye düşüncesinin fazlaca bulunması ve altının ısrarla çizilmesi de göz ardı edilemez.

Öyle ki Kutub, Allah-ü teâla'nın insanlar için tek başına hükmetmesi itikadını, fikhî hükümlerin gerçekte cereyan etmesini, vaz'î hükümlere bağlı olan teklifi hüküm niteliğinde olan fikhî hükümler ile karıştırmıştır. Buradaki mesele ise sebep, şart ve engelleri incelemeye bağlıdır. Zira bunu bir itikat meselesine dönüştürmek ve hükümleri yerine getirmekte kusuru itikatta bir şüphe ve tekfir etmek için bir sebep sayması Kutub'un düştüğü vahim bir hatadır. Çünkü bu onu birçok ilginç meseleyi düşünmeye itmiştir. Örneğin; Usûl-i dinde bolca hata yapmış; zira amel ve ferileri itikada sokmuştur. Bu da, ameli imanın bir parçası yapan haricilerin söylemidir. İkisini bir saymışlar, günaha düşerek kâfir olmuşlardır. Dolayısıyla, Kutub bu dinin sekteye uğradığını ileri sürmüş ve ondan sonra -kendisinin de söylediği gibi- mümin kesimin diğerleri ile çatışmasının kaçınılmazlığını ileri sürmüştür.

Ayrıntılara bakalım:

1. İtikat ile ferileri karıştırmak. Kutub, Fizilal'il Kur'an eserinde diyor ki: "Akidenin sınırları hayatın her alanını içine alacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Bütün ayrıntıları ile hâkimiyet sorunu İslâm'a göre bir inanç sorunudur. Bütünüyle ahlâk sorununun bir inanç sorunu olduğu gibi!"⁴⁶

46. Fizilal'il Kur'an/4/2114/BASKI: 40, Darul Şûruk, Kahire, 1434 (H)-2013 (M).

Aslında bu büyük bir yanıltır. Zira ahlâkı itikat işlerine sokmak doğru değildir. Elbette bu da ahlâk işlerinde kusuru olan kimseleri tekfir etmesine ve Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın itikadın kalbî olduğunu ve amelin mahiyetinden dışarı çıktığını düşünmesine neden teşkil etmektedir. Kutub'un itikadî ile ilmî arasındaki bu garip karıştırma Usûl-i dine fazla yüklenmesine neden olmuştur.

2. Usûl-i dine fazla yüklenmek: Allah'ın hâkimiyetle münferit olması durumu ile fıkıh furularının gerçek hayatta icra etmesini karıştırmıştır. Öyle ki "Hâkimiyet tevhidî" diye bir şey uydurmuştur. Onda ki karşılığı ise "Hâkimiyet şirki"dir. Fizilal'il Kur'an'da der ki: "teşri sorunu hâkimiyet sorunudur. Hâkimiyet sorunu ise iman sorunudur"⁴⁷. Ve şöyle devam eder: "teşri ve hâkimiyet sorunlarının aynı zamanda birer din ve akide sorunu olduğunu ikrar etme içindir."⁴⁸

Seyyid Kutub'u bu düşüncelere iten şey ise Hasan el-Benna'nın söylediği sözdür. Onun sözü bu karışıklık tohumunun atılmasına delalettir. Benna dedi ki: "hüküm fıkıh kitaplarımızda fıkhiyat ve fıkıh fûrularından değil akide ve usulden sayılmaktadır."⁴⁹

Bunun sonucunda, yönetim meseleleri, siyaset tedbirleri ve iktidara gelme işlemleri akideden sayılmıştır. Dolayısıyla yönetim, akide gücünü kazanır. Bu da iktidara gelmek için ölüme meydan okumaya neden olur. Çünkü bu noktada akla sokulan şey akidedir. Ve buna siyasi olarak muhalefet edeni kolayca tekfir etmeye neden teşkil etmektedir. Zira onlara göre itikadî bir meselede kendilerine karşı çıkmıştır.

Bu karışıklığın karşısında Ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının kelimasına kulak verelim. İmam Seyid-i Şerif-i Curcânî ve büyük âlim Adûd el-din el-İ'cî "Şerh el-Mavâkif" adlı eserde şöyle diyor: "İmamlık Şiilik aksine din ve akide usullerinden değil, bizde var olan fûrulardandır"⁵⁰. Ve şöyle devam eder: "İmamlık din ve dünya meselelerinde var olan umumi bir yönetimdir".

Hasan el-Benna ve Seyyid Kutub, yönetim meselesini akidelere zorla sokmuştur. Bu büyük anlam yönetimi meselesi, kendisinden çekilip yönetimin işlem, mekanizma ve seçimlerine dönüşmüştür. Bu da insanların siyasette kendilerine rakip olanları kâfir olarak görmelerini kolaylaştırmıştır. Sebebi de söz konusu vahim hatadır. Çünkü itikad babına tabi olmayan bazı meseleler ona bağlanmıştır.

47. Fizilal'il Kur'an/3/1205/.

48. Fizilal'il Kur'an/3/1235/.

49. İmam Hasan el-Benaa'nın risale mecmuaları. Beşinci konferansın risaleleri/s. 297/baskı: Darul Kelime Lî el-Neşr ve el-Tevzî, 5.baskı, 2012 (M).

50. Şerh el-Mevakif/4/344/baskı: Darul Basâr, Kahire, 1429 (H)-2008 (M).

Bunun sonucunda sonucunda el-Benna diyor ki: “Müslüman Reformcuların yönetimi istemelerinde gevşeyip önemsememeleri İslâmî bir suçtur. Bu ancak İslâm dininin hükümlerine uymayanların elinden icra gücünü alarak affedilebilir.”⁵¹

Onun görüşüne göre dinin maksadı yönetimi istemeye kalkışmak olmuştur. Öyle ki bu konuda gevşeyip önemsememeyi affedilmez bir suç haline getirmiştir. Bu ancak yönetimi istemekle affedilebilir. Hatta başkalarının elinden olmalıdır.

Bu konu hakkında Kutub’un sözlerini okuyalım: “İlahlığın birliği, Rabblığın birliği, otoritenin birliği, egemenliğin birliği, yasama kaynağının birliği, hayat sisteminin birliği, insanların kapsamlı bir şekilde boyun eğdikleri, emirlerine uydukları merciin birliği... Evet, bunca peygamberin gönderilmesini, uğruna bunca emeğin harcanmasını, tevhid gerçeği hak etmiştir. Bunca işkenceler, tarih boyunca katlanılan bunca meşakkat tevhidin gerçekleşmesi uğrunadır. Bu yüce Allah’ın böyle bir şeye ihtiyacı olduğundan değil elbette. Çünkü yüce Allah âlemlerin hiçbir şeyine muhtaç değildir.”⁵²

Ve devam eder: “Kısa sürede belirli sayının dışındaki insanlar, kesinlikle ulûhiyet ilkesini ve Allah’ın varlığını inkâr etmiyorlardı. Sadece Hak olan Rab’lerini gerçek anlamıyla tanıma ve O’na başka tanrıları ortak tutmada yanılığa düşüyorlardı; Bu ortaklaşma ya itikat, ibadet biçiminde ya da hâkimiyet ve bağımlılık biçiminde tezahür ediyordu. Bunların iki biçimi de insanları Allah’ın dininden çıkaran şirk biçimleridir.”⁵³

Kutub, burada bağımlılığı, fıkıh ve amel meselelerini itikat meseleleriyle bir saymaktadır. Bu meselelerde kusurlu davrananı şirk ve tekfir ile itham etmiştir. Bu da vahim bir hatadır.

Yine diyor ki: “İnsanlık tarihi boyunca İslâm’ın dayandığı kuramsal temel hep şu olmuştur: “Allah’tan başka ilâhın olmadığı”. Tanıklık etme temeli; yani ilahlık, Rab’lik, güçlülük otorite ve egemenlik konularında bütün eksikliklerden uzak olan Allah’ı birlemek; O’nu, yüreklerdeki itikâd, davranışlardaki kulluk ve tüm hayat gerçeklerinde şeriatına bağlanarak birlemek... Allah’tan başka ilâh olmadığına şahadet etmek, Müslüman veya gayrimüslim kişinin onu söylerken ona itibar ettiği, hakikî, ciddî bir varlık kazandırdığı yetkin bir biçimde olmadıkça fiilî olarak varlığı kabul edilemez.”⁵⁴

51. İmam Hasan el-Benaa’nın risale mecmuaları. Beşinci konferansın risaleleri /s.297/.

52. Fizilal’il Kur’an/3/1902/.

53. Fizilal’il Kur’an/3/1555/.

54. Fizilal’il Kur’an/3/1556/.

Kutub, burada, amel ve ibadetleri eda etmeden Kelime-i Tevhide kıymet vermemiştir. Fakat bu durum tüm Müslümanların inancına aykırıdır. Zira onlar kalpteki var olan sahih itikadi, amel ve fıkıh dallarına etkilenmez hale getirmişlerdir. Fıkıh furularında kusuru ve noksanı; insanın Hak (c.c.)'nın ulûhiyet ve teslim ile münferit olması düşüncesinde çelişen ve zıt bir mesele saymamışlardır.

Kutub, şöyle diyor: “İslâm’a göre inançta, ibadette ve yüce Allah’ı hâkimiyet noktasında bilmeyenler -hangi yerde ve zamanda olurlarsa olsunlar- müşriktirler. Allah’tan başka ilah bulunmadığına inanmaları sadece inanmaları ve bireysel kulluk kasti taşıyan davranışları sadece Allah’a takdim etmeleri, onları bu şirkten kurtarmaz. Bu halleriyle onlar, hiç kimsenin Müslüman kabul etmediği Haniflere benzerler. İnsanlar bu zincirin halkalarını tamamladıkları zaman Müslüman sayılırlar. Yani inanç ve bireysel ibadetlere yüce Allah’ın hâkimiyet noktasında birlenmesini ekledikleri ve tek başına Allah’tan kaynaklanmayan herhangi bir hüküm ya da konunun veya rejimin yahut değer yargısı ve geleneğin yasallığını kabullenmekten vazgeçtikleri zaman Müslüman sayılırlar. İşte sadece budur İslâm.”⁵⁵

Ve diyor ki: “İslâm’da akide ‘Allah’tan başka ilâh olmadığına tanıklık etme’ temeline dayanmaktadır. Bu tanıklıkla birlikte Müslüman, kullardan her birinin ilâhlık iddiasını kalbinden söküp atar ve ilâhlığı Allah’a özgü kılar. Dolayısıyla her birinin hâkimiyetini reddedip, hâkimiyeti tümünden Allah’a verir. Küçük bir konuda hüküm belirlemek, büyük bir konuda hüküm vermek gibi hâkimiyet hakkını dolayısıyla da ilâhlık hakkını iddia etmektedir. Müslüman Allah’ın dışında herkesin bu iddiasını reddeder. İslâm’a göre din, -kalpteki inanç konusunda olduğu gibi- kulların pratik hayatlarında tek bir ilâhlığa, yani Allah’ın ilâhlığına boyun eğmeleri ve pratik hayatlarında Allah’tan başka ilâhlık taslayan kullara uymaktan kaçınmalarıdır. Herhangi bir konuda hüküm verme, ilâhlık iddiasında bulunmaktır. Bu hükme boyun eğmek de ilâhlık iddiasını benimsemektir. Bu nedenle Müslüman, bu konuda ilâhlığı tek başına Allah’a özgü kılar. Allah’ın dışında ilâhlık taslayan kulların dinine boyun eğmeyi reddeder, bundan kaçınır. Kur’an-ı Kerim’in tümünde bu inanç temellerinin belirlenmesine bu kadar önem verilmesi ve Mekke’de nazil olan bu surenin akışında gördüğümüz şekilde konuya bu denli ağırlık verilmesi bu yüzdendir.”⁵⁶

Ve şöyle de der: “Bugün “hâkimiyet” sorunu - bırak bu dine hiç bir değer vermeyen sapıtmuş düşmanları - bizzat İslâm’ı savunan kimseler tarafından bile itikattan ayırt edilmiştir. Akideden ayrı bir şey olarak düşünölmektedir. Hâkimiyete, akideye duydukları ölçüde ilgi duymayan

55. Fizilal’il Kur’an/3/1492/.

56. Fizilal’il Kur’an/3/1211/.

bu insanlar, hâkimiyeti tanımamayı, dinden çıkış saymamaktadırlar. Oysaki bir itikat veya ibadeti tanımayan kimseleri din dışı sayanlar da aynı kimselerdir. Gerçekte bu din; itikat, ibadet ve şeriatı birbirinden ayırmayı reddetmektedir. Eğitilmiş odakların çağlar boyu süren çalışmaları sonunda “hâkimiyet” sorunu, ne olduğu belirsiz bir biçime girmiştir. Bu dinin en yaman savunucuları bilinen kimselerin bile kabullendikleri bir biçime. Oysaki bu sorun, Kur’an’ın pek çok ayetiyle üzerinde durduğu sorundur.”

Bir putpereste hiçbir sakınca görmeden “müşrik” diyenler, tağutun hükmüne başvuran kimseye «müşrik» diye hüküm vermekten sakınca duymuyorlarsa Kur’an okumuyorlar ve bu dinin özelliğini bilmiyorlar, demektir, öyleyse bu kimseler Kur’an’ın tümünü okusun ve “Onlara uydunuz mu, muhakkak ki müşriklersiniz.”⁵⁷ ayetini enine boyuna düşünsünler.

“Bu dini koruma çabasında olan kimi insanlar da hem kendi kafalarım, hem de insanların kafalarını uygulanan şu kanunların, ya da uygulamaların veya söylenenlerin İslâm şeriatına uyup uymadığını ortaya çıkarmakla uğraşıyorlar. Orada burada göze çarpan kimi aykırılıklara karşı amansız bir saldırıya geçiyorlar. Sanki İslâm bütünüyle ayaktaymış da, bu varlığını ve egemenliğini gölgeleyen birtakım aykırılıkları ortadan kaldırmaktan başka yapılacak iş yokmuş gibi. Bu dinin şu gayretkeş koruyucuları, aslında bilmeden bu dini incitiyorlar. Bu gülünç ve yararsız özenleri sonucu insanların içinde yer etmiş inanç enerjisinin kalıntılarını da yok ediyorlar. Onlar bu halleriyle cahiliye sistemleri lehine tanıklık etmiş oluyorlar. Cahiliye toplumunda İslâm’ın ayakta olduğunu ve birtakım aykırılıkların düzeltilmesinden başka bütünlüğü bozucu bir durumun söz konusu olmadığına tanıklık etmiş oluyorlar. Oysaki din, kuralların dışında hâkimiyeti tek başına Allah’a veren düzen ve sistemde temsil edilmediği sürece, bütünüyle hayattan koparılmış demektir.

Kuşkusuz bu dinin varlığı Allah’ın hâkimiyetinin varlığına bağlıdır. Bu temel ortadan kalkınca bu din de kendiliğinden ortadan kalkar.”⁵⁸

Kutub, burada, hâkimiyeti akideden ayrılmaz bir parça yapmaktadır. Hatta hâkimiyetten kaçmayı dinden kaçmak gibi saymaktadır. Bu da, tüm Müslümanlara karşı tekfir ile hükmedilmesine neden olmuştur. Dahası Müslümanları putperestlerle bir saymıştır. Sebebi de şer’î hükümlerdeki zafiyetlerindedir. Hâlbuki Allah’a olan sabit inançlarına bile değinmemiştir. Bu nedenle de Fîzilâl’ül Kur’an adlı eserinin Karadavî’nin ifade ettiği gibi tekfir ile dolup taşmış idi.

57. el-En’am suresi. 121. ayet.

58. Fîzilâl’ül Kur’an/3/1216/BASKI: 40, Darul Şûruk, Kahire, 1434 (H)-2013 (M).

Kutub, şöyle diyor: “Bu ayeti ve geçen sayfalarda bu ayet hakkında yaptığımız açıklamaları yinelemek zorundayız. Çünkü burada Kur’an’ın akışının hemen başta yasakladığı şirkten neyi kastettiğini ancak bu şekilde kavrayabiliriz. Şirk, inanç noktasında olduğu gibi hâkimiyet noktasında da gerçekleşebilir. İşte Kur’an’ın konuya ilişkin akışı ve işte uygun ortam. Biz bu hatırlatmayı sürekli yapmak zorundayız. Çünkü şeytanların dini temel kavramlarından uzaklaştırmaya yönelik çabaları -üzülerek belirteyim ki- meyvesini vermiştir. Hâkimiyet sorunu inançtaki yerinden koparılmış, duygularda itikadi temeliyle bir ilgisi kalmamıştır. Bu nedenle İslâm hakkında oldukça duyarlı olan kimseler bile, kulluk davranışlarını düzeltmek, ahlâkî çözülmeye karşı çıkmak, ya da yasalara karşı gelenlere muhalefet etmekten söz ediyorlar. Ancak hâkimiyetin temelinden ve bu sorunun İslâm inancındaki yerinden hiç söz etmiyorlar. İkinci planda, ayrıntı konumundaki kötülöklere savaş açarlarken, en büyük kötülüğe karşı hiçbir şey yapmıyorlar. Hayatın tevhitte başka bir esasa dayanması, yani yüce Allah’ın hâkimiyette birleşmemesi esasına dayanması kötülüğüne karşı harekete geçmiyorlar.”⁵⁹

3. Kutub’a göre cahiliye tarihsel bir süreç değildir. Uzun bir zamana yayılan İslâm’dan önce ve sonrasında varlığını sürdüren bir yöntemdir. Ona göre insanların küfür, şirk ve toplumsal değerler içinde bozulmasıyla birlikte cahiliyenin ilk çağlarına dönebileceklerini düşünüyor.

Müslümanların tümünün itikadi ise Müslümanların asla kâfir olarak dönmeyeceğidir. Davranışlarında şeriata aykırı olabilecek meseleler, küfür ve irtidat değil sadece günah ve ihlaldir. Hatta peygamber efendimiz (s.a.v) bunu açık bir şekilde dile getirmektedir. Buhârî Sahihinde rivayet eder ki Ukbe İbnu Âmir radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm bir gün çıkıp, Uhud şehidlerinin cenazelerinde kıldığı namazla namaz kıldı. Sonra minbere geçti: “Ben artık sizin benden sonra şirke düşmenizden korkmuyorum. Fakat sizin dünya hususunda birbirinizle rekabete, çekememezliğe düşmenizden korkuyorum.”

Ancak Kutub, İslâm ümmetinin küfür ve şirk ile Peygamber efendimiz (s.a.v)’dan önceki cahiliye dönemine döndüğünü ileri sürmüştür. Fîzilâl’il Kur’an’da diyor ki: “Cahiliye tarihte gelip geçmiş bir süreç değildir. Aksine cahiliye, kulluk kullara kulluk yaptığı her yöntemde vardır. Bu özellik, bugün, istisnasız yeryüzündeki yöntemlerde mevcut. İnsanların bugün benimsedikleri tüm yöntemlerde insan başkasından algı, ilke, denge, değer, kanun, yönetmelik, koşul ve gelenekleri alır.”⁶⁰

59. Fîzilâl’il Kur’an/3/1229/.

60. Fîzilâl’il Kur’an/1/557/baskı: 40, Darul Şûruk, Kahire, 1434 (H)-2013 (M).

Ve diyor ki: “Cahiliye gelip geçmiş yaşanıp bitmiş bir süre zarfı değildir. Cahiliye bir olgudur; bir durum veya bir sistemde unsurları var oldukça boy gösterir. Çünkü Cahiliye aslında hüküm ve teşri ile insanların arzu ve meyillerine dönmektir.”⁶¹

Yine aynı eserinde diyor ki: “Bu ayetin ışığında cahiliye, geçmiş zamanın bir dönemi ile sınırlı değildir. Cahiliye bir vakıadır. Bu vakıa dün vardı, bugün var ve yarın da olacak. Cahiliyenin özelliği, İslâm’a karşı olma ve İslâm’a zıtlıktır.”⁶²

Kutub şöyle de diyor: “Cahiliye, zamanın bir süreci değildir. Fakat zaman boyunca çeşitli biçimlerde tekrarlanan bir olgu ve durumdur.”⁶³

Bundan daha tehlikelisi ise şöyle demesidir: “Günümüzde yeryüzüne egemen olan tüm cahiliye sistemlerinde görüldüğü gibi, din ile pratik maddi hayat arasında bir kopukluk bir bağdaşmazlık yoktur. Bu kopukluk günümüz dünyasına egemen olan cahiliye sistemlerinde vardır.”⁶⁴

Allah’ın rahmeti ile donatılmış Ümmet-i Muhammed’e nedir bu düşmanlık! Tüm İslâm dinine nedir bu saldırganlık! Kutub, dinin dünyadan kaybolup gittiğini, küfür ve şirk olan cahiliyenin tüm yeryüzüne egemen olduğunu ileri sürmüştür.

Kutub diyor ki: “İnsan bugün yeryüzüne, kalbine, derdine, hareket ve davranışlarına egemenlik etmiş bu cahiliye karşısında yaşmalıdır. İnsan, cahiliyenin karşısında İslâmı kendi nefsinde, insanların nefsinde, hayatında ve insanların hayatında inşa etmelidir. Yani insan cahiliyeye ait düşünce, ilgi ve geleneği, tüm pratik gerçeği ve İslâm’a olan baskı ile savaşı, Rabbanî akide ve metoduna karşı çıkması gibi faktörler ile İslâm’ı yaşatmalı.”⁶⁵

“Bütün bunlardan sonra Müslüman olduklarını söyleyenlere bakınca, dünya siyasetinde hiçbir ağırlıkları olmadığını görüyor. Çünkü bu kimse-ler yüce Allah’ın kendilerine indirmiş olduğu kitabın hükümlerine göre yaşamıyorlar. Bu durum sözünü ettiğimiz gözlemcilerin ağırlığına gidiyor. Bu yüzden, şu sapık insanlığın tümü ile karşısına dikilip yüzlerine karşı kesin gerçeği yüksek sesle haykırmak kendilerine ağır geliyor. Bütün insanlığa yanlış yolda olduklarını, boş inançlara tutsak düştüklerini duyurmayı, arkasından insanlara ‘hak din’i anlatmayı yarırsız görüyorlar. Oysa doğru yol bu değildir. Cahiliye, tüm yeryüzünü kaplamış olsa da,

61. Fizilal’il Kur’an/2/890/.

62. Fizilal’il Kur’an/2/904/.

63. Fizilal’il Kur’an/2/990/.

64. Fizilal’il Kur’an/2/933/.

65. Fizilal’il Kur’an/2/1017.

yine cahiliyedir. Tüm insanların pratikleri, yüce Allah'ın dinine dayanmadığı sürece hiçtir, temelsizdir. Davetçinin görevi aynıdır, bu görevi ne sapıkların kalabalığı ve ne de eğrilik (batıl) yanlılarının şişkin görünümü değiştiremez. Çünkü eğrilik kof bir sistir. Bu davanın ilk çağrısı, nasıl o günün tüm yeryüzü halkına inanç ve hayat biçimi bakımından bir hiç olduklarını haykırarak işe başladı ise, bugün de bu misyon sesinin olanca gürlüğü ile ortalığı çınlatmaya devam etmelidir. Zaman döndü dolaştı ve yüce Allah'ın Peygamberimizi duyurma görevi ile gönderdiği, O'na şöyle seslendiği günün benzerine gelip dayandı."⁶⁶

4. Dinin uzun süre sekteye uğraması ve yeryüzünde bir din varlığının artık var olmaması: Seyyid Kutub, bu karanlık düşünceye öyle bir dalmış ki tüm yeryüzünün şirke düştüğünü, İslâm ümmetinin İslâm'ı çiğnediğini ve dünyanın cahiliye ve küfürde boğulduğu kanısına varmıştır.

Kutub, üzüntü ile dolu bu karanlık düşünceye kapılmışken söz konusu garip ve ilginç iddiasını ortaya atmış yani bu dinin uzun süreden beri sekteye uğradığını ileri sürmüştü.

Kutub, el-Âdale el-İctimaiyye fi el-İslâm (İslâm'da Sosyal Adalet) adlı eserinde diyor ki: "Bu ilahî beyan ışığında din ve İslâm kavramlarına baktığımız zaman, bütün yeryüzünde bu dine ait bir varlık göremeyiz. Onun varlığı, son Müslüman cemaatin, insanların hayatında hâkimiyeti yalnızca Allah'a özgü kılmaktan vazgeçtiğinde durmuştu."⁶⁷

Kutub, tekrar (Yoldaki İşaretler) adlı eserinde diyor ki: "İslâm ümmetinin varlığı asırlar önce kaybedilmiş ve silinmiş sayılır."⁶⁸

Bu, insanlığa bahşedilen Ümmet-i Muhammed'e açık bir tecavüz ve onları küfür ve şirk ile suçlamaktır. Muhakkak ki, kim insanlar helak olmuş derse kendisi onları helak etmiştir.

Fızılâl'il Kur'an'da diyor ki: "Zaman döndü, dolaştı ve bu dinin insanlığa 'lailâhe illellah' ilkesini getirdiği günkü noktaya geldi. İnsanlık tekrar kulun kula kul olduğu döneme geri döndü, tekrar çarpık dinlerin baskısı altına düştü, 'lailâhe illellah' (Allah'tan başka ilâh yoktur) ilkesini çiğnedi. Gerçi bazı kimseler minarelerden 'lailâhe illellah' cümlelerini seslendirmekte devam ediyorlar. Fakat bu seslendirmeyi söz konusu cümlenin anlamını kavramadan ve ağızlarından dökülen bu kelimelerin bilincinde olmadan ve birtakım ayrıcalıklı kulların kendilerine yakıştırdıkları «egemenliğin» meşruluğunu reddetmeden yapıyorlar. Oysa ege-

66. Fızılâl'il Kur'an/2/941/.

67. İslâm'da Sosyal Adalet/s.183. baskı: Darul Şûruk, Kahire, 1415 (H)-1995 (M).

68. Ma'alim fi el-Tarik/s.8/.

menlik, ilâhlıkla eş-anlamlıdır. Buna göre gerek bazı ayrıcalıklı fertlerin gerek yasa koymakla görevlendirilmiş kurumların ve gerekse hakların bu yetkiyi kendilerine yakıştırmaları gayri meşrudur. Çünkü ne bu imtiyazlı fertler ne yasama kurumları ve ne de halklar ilâh değildirler ve buna göre egemenlik yetkisini kullanma hakları yoktur. Ne var ki, insanlık tekrar cahiliye dönemine döndü, 'lailâhe illellah' ilkesine sırt çevirdi ve bunun sonucu olarak sözü geçen kimselere ilâhlık özelliklerini yakıştırdı, artık yüce Allah'ın birliğini unuttu, sırf O'nu dost edinme, sırf O'na dayanma ilkesinden uzaklaşır. İnsanlık tümü ile böyle oldu. Bu hüküm, yeryüzünün doğusunun ve batısının minarelerine çıkıp oralarda 'lailâhe illellah' cümlelerini haykıranlar için, bu kelimeleri anlamsız ve pratik uygulamaz olarak seslendirmekle yetinenler için de geçerlidir. Aslında bunların günahı daha büyüktür ve Kıyamet günü çarpılacakları azap daha ağırdır. Çünkü onlar doğru yolu tanıdıktan ve uzun bir süre Müslüman olarak yaşadıkten sonra kula kul olma sapıklığına geri döndüler. İşte bu yüzden günümüz Müslüman topluluğu bu açık anlamlı ayetler üzerinde uzun uzun durmaya ne de muhtaçtır!"⁶⁹

Kutub, tüm ümmetin İslâm'dan irtidat ettiğini söylemektedir. Minberlerde ezan okuyanları da bu kaideden istisna etmemiştir. Hatta ona göre bunlar kıyamet gününde en ağır azabı çekecek ve en büyük günahı işlemiş sayılacak olanlardır.

Bu iddiasından kimseyi muaf etmemiştir. Buna rağmen dönüp tekrar mümin topluluktan söz eder ve der ki: "Günümüzün Müslüman camiası bu ilahî dersin üzerinde uzun uzun durmak zorundadır. Çünkü bu ayetlerin inişine muhatap olan o günün Müslüman camiası ne tür bir cahiliye zihniyeti ile karşı karşıya idi ise bu günün Müslüman camiası da aynı tür cahiliye zihniyeti, aynı cinsten olan bir cahiliye tutumu ile karşı karşıyadır."⁷⁰

Ve yine der ki: "Müslüman topluluk, yeryüzüne egemenlik eden cahiliyeye karşı bu tutumu sergilemelidir."⁷¹

Salih Seriyeye (İman risalesi) adlı eserinde diyor ki: "devlette İslâma aykırı olan tüm kanunlar küfür kanunlarıdır. Bu kanunları hazırlayan, hazırlanmasında katkısı olan ve bağlayıcı bir yasa haline getirip, itiraz veya inkâr etmeden onu uygulayanlar da kâfirdir. Bundan anlaşılıyor ki bu yasaları koyan müsteşarlardan müteşekkil olan komisyonun tüm üyeleri, yasaları onaylayan tüm parlamento üyeleri, onları sunan bakanlar kurulu ve onları imzalayan başkan, ona göre araştırma ve soruşturmalarını yürüten

69. Fizilal'il Kur'an/2/1057/.

70. Fizilal'il Kur'an/2/1057/.

71. Fizilal'il Kur'an/2/1057/.

hâkim, savcı ve polisler, söz konusu yasalara itirazlarını dile getirmeyip çalışmalarını ona göre sürdürürlerse işte o zaman kâfirdirler. Keza halkın bireyleri bu yasaları kabul edip onu inkâr etmez veya ona karşı vurdumduymaz bir tutum sergiler ise kâfirdir. Zira bütün bu insanlar, insanların teşrilerini Allah'ın şeriatına yeğlemişler. Bu küfürdür çünkü Allah'tan başka ilahlar benimsemiş ve Allah'ın indirdiğinin aksine başka bir şeyle hüküm etmişler.”

5. Tüm yeryüzü ehli ile çatışması: zikredilen bütün meseleler Seyyid Kutub'u garip bir düşünceye itmiştir; o da Müslümanların başkalarıyla ilişkisinin bir çatışma ve uyuşmazlık ilişkisi olmasıdır. Kutub diyor ki: “Evet, gerçekten bu dini savunan kimseler ile dini savunmalıdırlar. Çünkü dinin Allah'ın âlemlere Rablığına umumî bir beyan şeklinde var olması, insanı Allah'tan başkasına kulluk etmekten kurtarması, bu varlığın cahiliye önderlikleri dışında yeni önderlikler altında aksiyoner düzenli bir topluluk içinde temsil edilmesi ve hâkimiyet yalnızca Allah'ın olduğu için hâkimiyeti hiçbir insanoğluna tanımayan müstakil ve başarılı bir topluluğun ortaya çıkması.. dinin bu şekilde olması; kesinlikle kula kulluk kaidesi üzerine kurulmuş cahiliye toplulukları etrafından uzaklaştırır ve onu yok etmeye çalışır. Yeni topluluk kendisini savunmak için harekete geçmelidir. Bu kaçınılmaz bir durumdur. İslâm'ın doğuşuyla doğar. Bu savaş İslâm'a elzendir ve ona girişmekten başka seçenek yoktur. Bu bir arada ve uzun yaşamaları mümkün olmayan iki varlık arasındaki çarpışmadır.”⁷²

Yine diyor ki: “Biliyorlar ki bu din, içinde bulunduğu ümmetin ahlakının ve sistemlerinin bulduğu cahiliye ile asla barışamayacak ve ona yer vermeyecektir. Yine biliyorlar ki bu dinmez bir mücadele olacaktır. Ta ki bu cahiliye yeryüzünden yok olup gidinceye kadar, bu din üstünlüğünü Kur'ana kadar ve din tamamen Allah'ın olana kadar.. Yani yeryüzünde söz tamamen Allah'ın olduğu zaman din sadece Allah'a ait olur.”⁷³

İslâm ümmetinin ilişkisi başka ümmetlerle çatışma ve fanilik üzerine kurulmuş mudur? Öyleyse Seyyid Kutub'un düşüncesi ile Samuel Huntington'un (Medeniyetler Çatışması) tezi arasında ne fark vardır? Hem Allah'ın şu sözlerinin neresindedir: “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık.”⁷⁴, ve de “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁷⁵

Velhasılıkelam Kutub'a göre 'cahiliye tezi' karmakarışık ve yanlış

72. Fizilal'il Kur'an/3/1441/.

73. Fizilal'il Kur'an/2/1061/

74. el-Hucrat suresi. 13. ayet.

75. el-Enbiyâ suresi. 107. ayet.

birçok varsayım üzerine kurulmuştur. Örneğin iman usullerine fazlaca yüklenmiş, fıkıh fûruları ve itikad ile amel karıştırılmış, köktencilerdeki yetki engelleri tezi onun gözünden tamamen kaçmış, “hâkimiyet tevhidî” diye bir şey uydurmuştur. Bütün bunlardan hareket ederek küfür ve şirk olan cahiliyenin tüm yeryüzüne egemenlik ettiğini, ümmeti Muhammedi dinden irtidad ettiğini, dinin sekteye uğradığını ve dolayısıyla çatışmanın kaçınılmaz olduğu kanısına varmıştır. Kutub’un bu konudaki söz ve ibarelerine detaylıca değinilmiştir. Şüphesiz ki her kim Fîzilâl’il Kur’an eserini okur ise mizaç ve düşüncesi sapar, ümmete ve dünyaya karanlık bir bakış açısı yöneltir, çatışma ve anlaşmazlık düşüncesiyle dolar ve tekfiri taşır.

6. İlginç olan; itikadi açıdan İslâma muhalif olanlara karşı insanları hoşgörülü olmaya davet etmesidir. Fakat onun tekfir ettiği müslümanlara hoşgörünün asla olmayacağını düşünmektedir. Bu mesele, İŞİD’de daha bariz bir biçim kazanmıştır; zira o örgüt hiç kimseye hoşgörü göstermemiş, aksine kafaları kesmiş ve kölelik düzenini geri getirmiştir.

Kutub bu konuyla ilgili diyor ki: “İslâm, akide açısından ona muhalif olanlara bu hoşgörüyü açık bir şekilde göstermektedir. Ancak bu müsamahayı İslâmı lafzen anan ama davranış ve yaşayışlarında bulundurma-yanlara karşı göstermemektedir. İslâm Allah’ın birliğini tanıyıp kelime-i şehadet getirip sonra Allah’tan başkasına hâkimiyet ve yasaları insanlar tarafından konması gibi Rablik özelliklerden birine tanıyanlara da müsamaha göstermemektedir.”⁷⁶

Bu garip düşünce, tekfiri aşırılık akımlarının, tarih boyunca, Müslümanların üzerine gitmesine ve kan dökmeye itmiştir. Ehl-i İslâm göğüslerinde adeta bir süngü gibi onlara her türlü işkenceyi yapmışlardır. Bunu yaparken hidayet, ilim, marifet ve medeniyet gibi din faktörü başta olmak üzere diğer millet, halk ve medeniyetler ile muhatap olmak için en küçük çabaları bile olmamıştır. Dolayısıyla dinin maksadı onların eline, Risale-i Muhammediye’nin maksatları ise onlara yansımıştır. İslâm ümmetinin ümmetler arasında insanları hidayete çağırma, onları Allah’a davet etme ve bu şerif şeriatin güzelliklerinden gelen değer sistemi yayma gibi görevler yapmak yerine Müslümanların üzerine gitmişler ve onları dişlerinin arasına alıp kanlarını dökmüşlerdir.

Hafız ibn Kesîr “El-bidaye Ve’n-nihaye” adlı eserinde diyor ki: “Bu Hariciler, âdemoğulların en garip türündendiler. Yaratıklarını kendi dileği gibi çeşit çeşit var eden yüce Allah, noksanlıklardan münezzehtir. Bu durum onun büyük kaderinde yazılmıştır. Selef âlimlerinden bazıları, Hariciler hakkında söyle derken ne güzel demişlerdir: Haricilerden su ayet-i

76. Fîzilâl’il Kur’an/2/732/.

kerimede söz edilmiştir: “«Ey Muhammedi Size, amelce en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi?» de. Dünya hayatında, çalışmaları boşa gitmiştir. Oysa onlar, güzel iş yaptıklarını sanıyorlardı. Bunlar, Rablerinin ayetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr edenlerdir. Bu yüzden işleri boşa gitmiştir. Kıyamet günü biz onlara değer vermeyeceğiz.”⁷⁷ Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Su sapık cahiller, söz ve amelce kötü olan bu Hariciler, Müslümanların arasından ayrılıp bir tarafa çekilme hususunda görüş birliği yaptılar. Medain’i ele geçirip oraya sığınmak üzere yola çıkmaya karar verdiler. Kendi emsallerine ve ülküdaşlarına haber gönderdiler. Basra’da bulunan Haricilerin Medain’e gelip kendileriyle birleşmesini istediler.”⁷⁸

***

---

77. el-Kehf suresi. 103-105. ayet.

78. el-bidaye Ve’n-nihaye /7/286/.

(3)

**Daru'l-Kufr (Küfür Yurdu) ve
Daru'l-İslam Kavramı**

Daru'l-Kufr (Küfür Yurdu) ve Daru'l-İslam (İslam Yurdu) Meselesi

Müslüman fakih Seyyid Kutup dünyayı ikiye ayırmıştır: Daru'l-İslam ve Daru'l-Kufr (Daru'l-Harb). Bunu yaparken düşündüğü ve kendisini bu ayırımı yapmaya sürükleyen şey yerleşik haliyle şeri hükümlerin yürürlük kapsamını aramak ve bilinen yerleşik tam şekliyle bu hükümlerinin yürürlük kapsamının bulunduğu nokta ile bu noktadan itibaren başlayıp istisnai fıkıh kurallarının yürürlükte olduğu başka mekânsal kapsamdı.

Bunun nedeni de şu; Müslüman insan ister istemez yer değiştirip başka yerlere gidecek, dolayısıyla kendi felsefeleri ve inançlarından farklı olan çevresindeki dünyayla kaynaşıp etkileşim içinde olacaktır. Eğer gittiği, konakladığı yer, ibadet, akitler ve muamelelerde şeri hükümlerin yürürlükte olduğu İslâmî bir ortam olursa sorun yok.

Buna örnek olarak İbni Batuta'yı verebiliriz. İbni Batuta, Magrip ülkelerinin en uzak noktası olan Tanca'dan yola çıkarak Çin'e dek gitmiştir. Her türlü beşeri faaliyetini, hükümlerin rahatlıkla yürürlükte olduğu Müslüman bir ortamda yerine getirmiş, yerleşik hükümden istisnai hükme geçiş yapmayı düşünmemiştir.

Buna karşılık Müslüman insan ister istemez dünyanın her yanına gidip gelecek, ister istemez gayri Müslimlerin ülke ve memleketlerine de gidip gelecek, dolayısıyla konacak, göçecek, yerleşip etkileşim içinde olacak, alıp satacak, evlenecek, miras bırakacak, etrafında farklı şekilleriyle bir toplumsal ilişkiler ağı oluşacaktır.

Böylece düzeni, örfü, kanunları ve kültürüyle gayri Müslim bir ortamda şeri hükümleri nasıl yerine getireceği hususuyla ilgili çeşitli sorular gündeme gelmiş olur. İşte bu yüzden Müslüman fakih, kutlu vahiyden doğan ve etrafındaki dünyayla kaynaşma ve etkileşiminde mükellef Müslüman insanın derdine derman olacak ayrıntılı cevaplar vermek üzere ister istemez Daru'l-Kufr ile Daru'l-İslam'ı birbirinden ayıran o kapsam alanını düşünecekti.

İster istemez dünya üzerinde Müslüman olmayan bölgeler, ülkeler, milletler ve halklar olacak, Müslüman insanlar da aralarında yaşayacak,

doğal hayatını sürdürerek sözleşmeler ve alım satımlar yapacak, hayat sürüp gidip gelecek, bilimsel araştırma yapacak, öğrenim görecektir. Bunu yaparken de ister istemez Müslüman memleketlerinde yürürlükte olan yerleşik hükümlerden farklı özel hükümler gerektiren yaşantılarında özel bir konumu olacaktır.

Bu yüzden fakihler arasında insan hayatının seyrini etkileyen etkenleri aramak ve seyahati ve göçü esnasında kafasını meşgul edecek ve aslında bir lüks olmayan önemli sorularına cevaplar getirmek üzere iki alanı birbirinden ayırmak için kullanılan bileşenler ve belirleyici etkenleri belirleme noktasında görüş ayrılığı baş gösterdi.

Daru'l-Kufr ile Daru'l-İslam kavramı o dönemde yerleşik bir kavramdı. Ancak köktenci akımların kullandığı ve bu kavrama çağdaş kültürde olumsuz yankılar büründüren çatışmacı anlamı henüz kazanmış değildi. Müslüman fakih dünyayı Daru'l-İslam ve Daru'l-Kufr diye ikiye ayırmasından amacın sadece yerleşik fıkıh hükümleri ile istisnai hükümler arasındaki farkları ortaya çıkarmak olduğunu biliyordu. Dolayısıyla amacı iki yurt ya da iki dünya arasındaki ilişkileri arama amacı gütmüyordu. Çünkü Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki geniş çaplı bir etkileşim ilişkisidir. Fıkıh girişi, ahlaki değerler girişi, beşeri toplumlarla ilgili ilahi kurallar girişi, hidayet girişine dayanmaktadır. Bu da Müslümanlar ile başkaları arasındaki ilişkilerin geniş çaplı ilişkiler olmasına neden oluyor. Bu ilişkilerde asıl olan şey hidayet, davet ve ahlak olup gerisi arızı ve aniden gelişip ortadan kaybolan durumlardır. Ondan sonra geriye asıl olan hidayet ve ahlak kalır.

Büyük imam Takiyuddin es-Sebkî el-Fetâvî adlı kitapta diyor ki: "Allah'ın Peygamberi şöyle demiştir: Allah'ın senin sayende bir kişiyi hidayete erdirmesi senin için kırmızı develerin sahibi olmaktan daha hayırlıdır". Dolayısıyla Müslümanlarla içli dışlı olmamaları İslam'ın güzelliklerini görmelerine engel oluyor. Nitekim Hicretten Hudeybiye'ye kadar İslam'a sadece çok az sayıda kişi girdiğini görüyoruz. Ancak Hudeybiye'den Mekk'e'nin fethine kadar aralarındaki ateşkes sonucunda iç içe olmalarından dolayı yaklaşık on bin kişi İslam'a girmiştir. İşte zimmet akdinin meşru oluşunun nedeni budur".⁷⁹

Bu görüş tıpkı yer kürenin saat dilimlerinin değiştiği bölgelere bölünmesine benziyor. Amaç ise yerleşik fıkıh hükümleri ile istisnai hükümlerin bilinmesi oluyor.

Bunun anlamı ise dünyada şeri hükümlere ait işaretlerin yerleşmesi anlamına geliyor. Bu işaretler ise namaz vakitlerini bilmemiz için güneşin

79. Fetâvî es-Sebkî, 4,4/2/ b. Daru'l-Fikr, Beyrut

doğuş ve batışının düzenli olması, Ramazan'ın başlayıp başlamadığını bilmeye yönelik hilalin görülmesindeki düzen ile oruç tutanların ne zaman iftar yapacağını bilmek için güneşin doğuşu ile batışı gibi etkenler oluyor.

Sıfır enlemden 42. Enleme kadar evrendeki bu belirtilerin değişmez olduğunu görüyoruz. 42. enlemden 62. Enleme kadar zaman ve vakit belirtilerinin ayrı olduğu anlaşılmaktadır. Buralarda gecenin dört ya da beş saat olduğunu, günün geri kalan kısmının da gündüzü oluşturduğunu, dolayısıyla uzayıp kıaldığını anlıyoruz. Bu durumda bu bölgede yaşayan bir Müslümanın oruç ve iftarı nasıl olacak? Bu konuda fıkhi bir hüküm olması gerekir. Çünkü yüce şeriat hem kapsamlı hem de yeryüzünün neresinde bulunursa bulunsun insanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde gelmiştir.

Buna ek olarak 62. Enlemden kutba kadar uzanan bölgeler şeri bağlantının olmadığı bir bölgedir. Çünkü Kutup bölgesinin yanı sıra İsveç ve Norveç gibi İskandinav ülkelerinde yaşayan insanlar altı ay boyunca güneşi gökte batmaksızın öylece önlerinde asılı durduğunu görürler. Öyleyse bu insanlar sabah namazını nasıl kılsın? Oruç için imsaki iftarı nasıl yapsın? Bu yüzdendir ki buralara şeri bağlantının olmadığı bölge olarak isimlendirilmiştir. Öyleyse şeri bağlantının olmadığı kimseler ne yapsın?

İşte bu fakihin dünyayı alametlerin sabit olduğu bölge ile alametlerin olmadığı bölge diye ikiye ayırmasına neden olan genel felsefe ve varsayımdır. Fakihin buradaki gayesi insanın bu bölgede dinini yaşayabilmesi için kendisine yardımcı olmaktır.

Aynı şey mekânsal açıdan da geçerli olup bu konuda dünya üzerinde bir yandan İslam'ın geçerli olduğu dolayısıyla şeriatın uygulandığı bir bölge var, bir yandan da Müslümanlara ait olmayan ancak kendi aralarında şeri hükümlerin uygulanması için özel hükümlere ihtiyaç duyan Müslümanların yaşamakta olduğu başka bir bölge var. Bu itibarla Hanefiler örnek olarak fasit akitlerle muamele yapılabileceğini dolayısıyla aralarında miras bırakıp almanın söz konusu olabileceği gibi tersinin de mümkün olabileceğini düşünmeye başlayanlar oldu.

İmam Ebu Hanife ve kendisinden sonra gelen el-Mabsut kitabının müellifi İmam Serahsî ve Bedaiu'e-Senai' kitabının müellifi İmam Kasanî gibi Hanefi mezhebi imamlarının yanı sıra İmam Şafii ve mezhebinin önde gelenleri ve benzeri fakihlerin kafasındaki felsefenin ne olduğunu sordumuzda şunu görürüz ki bu felsefe, hükümlerin yerleştiği alanı ifade ettiğini ya da bu alanın haritasını çizmiş olduğunu, dolayısıyla hükümlerin kapsamını tanımlamış olduğunu görürüz. Böylece insanın ne şekilde hayat sürebileceğini ve hayatın şeriat hükümleri ile birlikte nasıl sürebileceğini düşünürüz.

Dolayısıyla Daru'l-İslam ve Daru'l-Kufr düşüncesini ortaya çıkarıp harekete geçiren büyük felsefe bir ölüm, öldürme, saldırma ve çarpışma felsefesi değil, bir hayat felsefesidir.

Şimdi gelin köktenci akımların son seksen yıl içerisinde nasıl yoldan çıktığına, böylece Daru'l-İslam ve Daru'l-Kufr konusunu kapsamı dışına çıkarıp bağlamından kopardığına, böylece hayat felsefesi olmaktan çıkarıp ölüm, yıkım ve kan felsefesine dönüştürdüğüne bakalım ki bu düşünce bu şekliyle hem Müslümanlar hem de insanlık açısından bir meşakkat kapısına dönüşerek insanların Müslüman fakihlerin aklına kötü niyetle bakmasına, hatta bizzat İslam'a kötü bir gözle bakmasına neden olmuştur.

(Daru'l-Kufr ve Daru'l-İslam) meselesi, Seyyit Kutup ve Salih Seriyeye (İman Risalesi adlı kitabında), Şukrî Mustafa, Muhammed Abdusselam Farac (el-Farizatu'l-Ğaibe), ardından IŞİD gibi kendisinin etkisinde kalanlar açısından dengesiz bozuk bir kavrama ve apayrı bir felsefeye dönüşmüştür.

Fî Zilali'l-Kur'an'da der ki: "İslam açısından ve Müslüman açısından dünya, iki kısma ayrılır. Bunun dışında başkaca bir kısım bulunmamaktadır:

Birincisi İslâmî hükümlerin uygulanmakta olduğu ve şeriatın yönettiği her memleketin halkı ister tamamen Müslüman ister Müslüman ve Zimmi olsun bu memleket İslâm'dır. Aynı şekilde halkının tamamı zimmi olsa da yöneticileri İslâm'ın hükümlerini uygulayıp İslam şeriatı ile hükmeden Müslümanlardan oluşan memleketler ya da önceleri Müslüman ya da Müslüman zimmi karışık olup da memleketlerine Darulharb'tan kimselerin galip geldiği, buna karşılık halkın şeriat hükümlerini uygulayacağı ve yargılarının İslam'a göre olduğu kimseler açısından da genel eksen bir memleketin İslam hükümlerini uygulaması ve İslam şeriatı ile hükmetmesi olduğundan burası "Darulislam"dır.

İkincisi: Darulharb, İslam hükümlerinin uygulanmayıp İslam şeriatı ile hükmedilmediği her memleketi kapsar. Bu memleketin halkı ne olursa olsun, İster Müslüman olduklarını söylesinler, ister Ehl-i Kitap olduklarını, ister İslam hükümlerinin uygulamadığını, dolayısıyla da oraların Darulharb olduğunu kabul etmeseler de bu kimseler kafirdir. Çünkü eksen tamamen bir memleketin Müslüman birey ve Müslüman topluluğa kıyasla Darulharb kabul edilmesidir. Hükmü İslam şeriatı ile olup o tanımıyla Darulislam'da olacak toplum Müslüman toplumdur.

Bu toplum İlahi sistem esasına dayanır. Allah'ın şeriatı ile hükümlenen bu toplum kan akıtılmamasını hak eden, mal güvenliğinin sağlanma-

sını hakkeden, yine kamu düzeninin korunmasını hakkeden toplumdur. Böyle bir toplumda güvenliği bozan kimselerin, can ve mal güvenliğini dinlemeyip başkalarına saldıranların İslam şeriatında ön görülen cezalarla cezalandırılması gerekir... hem bu derste hem de başka derslerde... Çünkü bu toplum, gerek güçlüler, gerekse güçsüzler için çalışma güvenliği ile can güvenliğini güvence altına alan üstün, erdemli, bağımsız ve adil bir toplumdur. Ayrıca her açıdan iyiliğe özendiren etkenler sağlanırken bu toplumda kötülüğe özendiren etkenler de en aza inmektedir.

Bu durumda bu toplumda yaşayan herkesin bu sistemin kendisine sağladığı bu nimetleri koruması, aynı zamanda başkalarının bütün haklarını, aralarında (Daru'l-İslam'da) güven ve barış içinde yaşadığı canları gözetmesi, can, mal, namus ve ahlâklarını koruması, tüm hakları garanti altına alınmış olarak güven, huzur ve refah içerisinde yaşadıkları "İslâm Yurdu"nun selametini koruması gerekir. Çünkü bu toplum, onun lehine tüm insanî değerleri ve bütün sosyal hakları kabul etmekte bu değerleri ve hakları korumayı da üstlenmektedir. Bütün bunlardan sonra, bu İslâm yurdundaki düzene karşı ayaklanan kimseler, en şiddetli cezaya çarptırılmayı hakkeden asi ve günahkar saldırganlardır. Ancak zanna istinaden cezalandırılmamaları, şüphe üzerine de hadlerin uygulanmayacağı yönünde her türlü güvencenin kendilerine sağlanması gerekir.

"Daru'l-Harb"e gelince... Tanımı yukarıdaki şekildedir. Ne oraların ne de halkının İslâm şeriatının cezalarının sağladığı güvencelerden faydalanmaya hakları yoktur. Çünkü onlar, öncelikle İslâm şeriatını uygulamıyorlar ve İslâm'ın hakimiyetini tanımıyorlar. Onlar Dar'ul-İslâm'da yaşayan ve hayatlarında İslâm şeriatını uygulayan Müslümanlara oranla, güvence altında bulunmamaktadır. Çünkü İslâm'a göre canları ve malları, Daru'l-İslam ile aralarında anlaşmalar yapıldığında Müslümanların bir ahdi olmaksızın dokunulmaz değildir. Bu anlaşmazlıkların yanı sıra şeriat Daru'l-Harb'ten gelip eman ahdi ile Dar'ul-İslâm'a giren her ferdine bu eman süresince ve Müslüman yöneticinin –ki Müslüman yönetici İslam şeriatını uygulayan kimsedir– otoritesi dahilindeki "Daru'l-İslâm" sınırları içerisinde yukardaki garantileri vermektedir.⁸⁰

Oysa bu sözler çok tehlikeli sözler. Bütün köktenci tekfirci örgütlerin uygulamaları bu sözlerden kaynaklanmaktadır. Müslümanların sırtında bir dikene dönüşerek kanlarını akıtıp sadece Müslümanları hedef alan bu örgütler Müslümanları kâfir sayarak öldürüyor. İŞİD örgütü, el Kaide örgütü ve diğer örgütlerin bütün uygulamaları bu ve benzeri metinlerden kaynaklanıyor.

80. Fi Zilali'l-Kur'an 2/873/.

Seyyid Kutup, etrafımızdaki dünyanın İslam Yurdu ile Küfür Yurdundan ibaret olduğunu ve bunun bir üçüncüsünün bulunmadığını demeye getiriyor. Dolayısıyla ona göre Müslümanların başkaları ile etkileşim içinde olacağı başka bir alana yer yok.

Kaldı ki yine ona göre Küfür Yurdu, tekfir etmek suretiyle saldırdığı ve Cahiliye mensubu yaptığı bütün Müslüman ülkeler anlamına gelir ki ona göre bu cahiliye küfür ve dinden dönme anlamına gelmektedir.

Ona göre İslam Yurdu, belli bir bölge ya da memlekette herhangi bir topluluk çıkıp İslam ülkeleri içinde İslam Yurdu'nun sadece kendisi olduğunu iddia etmedikçe ortaya çıkmış olamaz.

Kaldı ki kendi kendine İslam Yurdu diyen bu topluluk ile kendisinin saldırdığı kafir saydığı diğer Küfür Yurtları arasındaki ilişki, ardı arkası kesilmeyen sürekli savaştır. Yine ona göre güvenin olduğu yer İslam Yurdu'dur. Can ve mal güvenliğinin yanı sıra kamu düzeninin korunduğu tek yer de burasıdır.

Kendisinin kâfir sayıp cahiliye mensubu yaptığı bütün Müslüman ülkeler olan Savaş Yurdu'nun ise ne yurt ne de halk olarak güvenlik güvencelerinden faydalanma hakkı yoktur. Çünkü İslam Yurdu'nun halkı açısından güvence altında olmayıp canları da güvence altında bulunmamaktadır!!

İşte bu karanlık, karmaşık ve ruhsal olarak acı çektiren, gerginlik, acı ve meşakkat dolu bu düşünüşün kavram ve etmenleri bir araya getirilip uygulamaya geçirilecek olursa tamı tamına karşımızda IŞİD'in ya da el Kaide örgütü ya da diğer cani terör örgütlerinin durduğunu görmüş oluruz.

İmam Müslim, Sahih'inde Allah Resulünün şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Her kim ümmetinden ayrılıp iyisini kötüsünü vurup, müminine ilişmekte kaçınmazsa, vermiş olduğu ahdi de yerine getirmezse, ne onun benimle ilgisi var ne benim onunla bir ilgim var".⁸¹

Peki, ey Allah'ın Resulü, ümmetinden ayrılıp onları kafir sayan, müşrik oldukları iftirasını atan, onlara karşı böbürlenen, onlardan bir topluluğun genelinden ayrılmasına neden olan kimse ne olacak? Bu topluluk öyle bir topluluktur ki (ümmetinin) iyisini kötüsünü vuruyor, kâfir saydığı için müminine ilişmekten kaçınmıyor, ahitlere, sözleşmelere uymuyor. Ahit verilmiş kimsenin ahidine uymuyor. Ardından sadece kendisinin Müslüman olduğunu iddia ediyor, âlemlere rahmet olarak gelmiş olan dininin ve şeriatının de âlemlere acı ve meşakkat haline gelmiş olduğunu söylüyor.

81. Sahih Müslim, Kitab Al-İmara.

Yine Fî-Zilali'l Kur'an'da diyor ki: "Gerçekten, bu din ister istemez kendisine saldıranları savmak durumundaydı. Çünkü sırf Allah'ın âlemlerin rabbi olduğunu genel bir şekilde ilan etmek, insanı Allah'tan başkasına kulluktan kurtarmak yoluyla var olması ve bu varlığın cahiliye yönetimleri dışında yeni bir yönetim altında olacak örgütlü bir hareket olarak ortaya çıkması, böylece hâkimiyet yalnız Allah'a özgü olduğundan hiçbir beşerin hâkimiyetini tanımayan bağımsız ve kendine özgü özelliklere sahip bir toplumun doğması, bu dinin bu şekilde var olması bile, ister istemez kula kulluk esasına dayalı etrafındaki cahiliye toplumlarını kendi varlığını savunmak üzere bu dini imha etme yoluna girmeye sürükleyecektir. Dolayısıyla yeni toplumun da kendi kendini savunmak üzere harekete geçmesi kaçınılmaz bir durumdur."

Bu kaçınılmaz bir durumdur. Bizzat İslam'ın doğuşuyla birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu İslam'a zorla dayatılmış bir savaştır. İslam'ın önünde de bu savaşa girmekten başka bir seçenek bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu, uzun süre geçinmeleri mümkün olmayan iki mevcudiyet arasındaki doğal bir çekişme halidir".

Yine diyor ki: "Şunu biliyorlar ki onların içinde bulunduğu, toplum, ahlak ve sistemlerinin yapıları bağlamında yaşadığı cahiliyeye bu dinin ödün vermesi ya da varlığını sürdürmesine izin vermesi söz konusu değildir. Dolayısıyla bu, cahiliye yeryüzünden silinip süpürülmeden, bu din üstünlüğü ele geçirilmeden, din tümünden Allah'ın olmadan, yani hâkimiyet yeryüzünde tamamen Allah'ın olup yeryüzünün tamamında Allah'ın hâkimiyetine saldıranlar kovulup takip altına alınmadan dinmeyecek bir savaştır. Dinin tamamen Allah'ın olması ancak bu şekilde gerçekleşebilir."

Yine diyor ki: "Yüce Allah bu kesin metinler yoluyla bütün cahiliye karargâhlarının İslam'a ve Müslümanlara karşı tek bir hedef gütmekte olduğunu, bu hedefin ısrarla güdülerek herhangi bir durum ya da zamanla sınırlı olmayıp bütün zamana yayıldığını ilan etmiş oluyor! İslâmî blok ile cahiliye bloğu arasındaki ilişkilerin doğasını belirleyen kesin kuralı anlamadan, tarih boyunca bundan kaynaklanan ve bunu referans alan olguları yorumlamadan İslam'daki cihadın doğası anlaşılabilir. Aynı şekilde cahiliye karargâhları ile İslâmî karargâh arasındaki bu uzun erimli çekişmelerin doğası da anlaşılabilir. Yine ilk mücahitleri harekete geçiren etkenler de anlaşılabilir. Bu olmadan ne İslâmî fetihlerin sırları ne pagan savaşları ne de on dört asırdır ardı arkası kesilmeyen ve hala -İslam hakikatinden vaz geçme bedbahtlığını yaşayan ve İslam'dan kendilerine isimden başka bir şey kalmamış olan- Müslüman kuşakların peşini bırakmamış olan Haçlı seferleri anlaşılabilir. Bu durum bütün Komünist, pagan, ve Haçlı karargâhlarında gözlenebilmektedir; Rusya'da, Çin'de, Yugoslavya'da,

Arnavutluk'ta, Hindistan'da, Keşmir'de, Hindistan'da, Etiyopya'da, Zanzibar'da, Kıbrıs'ta, Kenya'da, Güney Afrika'da ve Birleşik Devletler'de... İslâmî yeniden diriliş öncülerine yönelik İslam dünyasında –daha doğrusu geçmişte İslam dünyası olan- her yerde yürütülen vahşi iğrenç sindirme operasyonlarının üstüne bir de Komünizm ve Paganlığın bu öncülerini sindirmek üzere Haçlılarla işbirliği, dost eli uzatma ve kefalet düzeyine varan yardımlar söz konusudur. Bu yüzden öncüler sindirilirken de etrafında bir sessizlik perdesi çekilmektedir! İşte söz konusu kesin kanun ve bu kanunu açıklayan olgular kavranmadan bu durum hiçbir şekilde anlaşılabilir.”

Büyük âlimlerin iki yurt kavramı, aralarındaki fark ve ahkâmî ile ilgili sözlerine baktıktan sonra bir de bu çağdaş kuşakların bundan nasıl söz ettiğini gördüğümüzde yüce Allah'ın dinindeki rahmet ve refah çıkarsamasına ulaşan ince bilimsel yöntem ile şeriatın gayelerinden yansıyan yansımalar ya da daha sonra çatışma ve çekişmeye dönüşen bozulmaya varan, bilimsel yöntemin olmadığı durum arasındaki büyük farkı görürüz.

Bu kavram (Daru'l-Kufr ve Daru'l-İslam) hicri üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda kulağa hoş gelen yerleşmiş, herhangi bir kınamanın söz konusu olmadığı ve kimseye tehlike duygusu vermeyen bir kavramdı. Beşeri düşüncenin gelişmesiyle birlikte başka bir kavrama dönüşerek günümüzde uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bilimi olarak bilinen şey haline aldı.

Antlaşmalar, yazışmalar, protokoller, sözleşmeler, şartlar ve bağlara dayalı uluslararası ilişkiler... İşte İmam Ebu Hanife'nin arayıp ismini Küfür Yurdu ve İslam Yurdu olarak koyduğu şey buydu.

İmam Muhammed bin el Hasan eş-Şeybanî'nin 'es-Siyeru'l-Kebir' kitabına bakmaya başladığında bazı çağdaş araştırmacılar, bu kitabın ilk dönem İslam ve Peygamber dönemi ve sonrası ile ilgili olaylar, seferler, akınlar, savaşlar, şartlar ya da ateşkesler ve benzeri olay ve ilişkileri betimlediğini görüp bu kitabın uluslararası ilişkiler bilimi alanında yazılmış ilk kitap olduğu sonucuna vardılar. Öyle ki 1968'de Paris'te eş-Şeybanî Derneği diye bir dernek kuruldu. Bu dernek bu imamı ve sözü edilen kitabını incelemekle meşgul olurken Avrupa tarihinde bu kitaba benzeyen ilk kitabın bu kitaptan sonra yaklaşık altı asır sonra ortaya çıktığına dikkat çekiliyor.

Bu yüzden bazı çağdaş araştırmacılar bu eski fakihin sözünü ettiği konular üzerinde, çağdaş bilimlerin ışığında dikkatle düşünmeye başladılar. Bunun sonucunda Uluslararası İslâmî Düşünce Enstitüsü İslam'da Uluslararası İlişkiler Ansiklopedisi adı altında on iki ciltlik bir ansiklopedi yayımlandı. Bu ansiklopedide eski fakihin söylediklerinin bugünkü uluslararası ilişkiler bilimi olduğu, dünyanın İslam Yurdu ve Küfür Yurdu olarak ayrılması hususunun tamamlanmaya ve eksikliklerinin giderilmeye

ihtiyacı olduğu, böylece Ahit Yurdu olan üçüncü kısmının ortaya çıkmış olacağı belirtilmektedir.

Bu çağdaş araştırmacılardan biri olan Abid es-Sufyanî dünyanın İslam Yurdu ve Küfür Yurdu olarak ayrılması konusunda bilimsel bir tez ortaya atma yoluna gitti. Kendisi eski fakihe göre dünyanın İslam Yurdu ve Küfür Yurdundan ibaret olduğunu ve bunların bir üçüncüsünün olmadığını iddia etmiştir.

Ancak buna karşılık Dr. İsmail Fattanî de üniversitede kapsamlı bir tez hazırlayarak bu konuda icmanın olmadığı, Müslümanların yayılmış olması nedeniyle bugün bunun adını koymanın mümkün olmadığını, ayrıca belgelerin dünyanın her yerinde yerine getirilebileceği, hatta eski ayırımın bugün Ahit Yurdu olarak adlandırılacak şeye dönüşmüş olduğu, dolayısıyla söz konusu düşüncenin doğal birikiminin bu olduğu, bunun da asırlar boyunca netlik kazandığı, süreç içerisinde siyasi felsefe mutasyonlarına ek olarak gelenekler, hayat tarzları ve yönetim sistemlerinin değiştiği sonucuna varmıştır.

Ardından Dr. Muhyiddin Ahmed Kasım, Kahire Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde Çağdaş Uluslararası Topluma Kıyasla Dünyanın İslâmî Olarak Taksimi adlı doktora tezini hazırladı. Kasım bu tezinde şu an söylediğimiz her şeyi söylemektedir. Bu görüş, bizim eski fakihin Daru'l-Kufr ve Daru'l-İslam konusunda söylemek istedikleri ve bunun geçen seksen yıl içerisinde yeryüzünün herhangi bir noktasında insanın hayatını ne şekilde sürdüreceği ve gayrimüslim bir ortamda İslam'ın nasıl yaşanacağı, aynı zamanda başkalarına karşı Müslümanın Allah dininin görüntüsünü nasıl muhafaza edeceği, böylece şeriatın güzelliklerini ve hidayet ve ahlak dini olduğunu insanlara nasıl göstereceği konusunda kafa yoran o büyük fakihin geniş ufuklarını daraltan köktenci akımlara nasıl yansıdığı konusundaki görüşlerimizi teyit etmektedir.

Fakih bununla ve şu an uluslararası ilişkiler bilimine dönüşen bu konuyla ilgili hükümlerle meşgulken bu düşünce Seyyid Kutup, Muhammed Abdusselam, Salih Seriyeye ve İŞİD örgütünün mantığında Daru'l-Kufr ve Daru'l-İslam arasında kan dökülen açık bir çarpışma ve çekişme anlayışına dönüşmüş oldu. İşin kötüsü bu kuruntu düzeyindeki düşünce kafir sayılan Müslüman memleketlerine girmiş olmasıdır. Mısır'ı Küfür Yurdu yaptılar, diğer Arap ve İslam ülkelerini de Küfür Yurdu yaptılar. Sonra bu memleketlere öldürme, silah taşıma ve kan akıtma yöntemiyle yaklaşıma başladılar. Ardından bu cinayetlere cihat ismini verdiler.

Dolayısıyla nice şeri sağlıklı kavram hafife alındı, Allah'ın hayat, hidayet ve rahmet olsun diye indirmiş olduğu, yüce şeriat hikmetinin ifadesi

olan nice nurani ilke sulandırılıp bozularak, uydurma laflarla ve cahilce çıkarsamalarla tümünden saptırıldı.

Söz konusu akımlar açısından iş artık gayrimüslimlerle ilgili hükümlerin yürürlükte olması sınırını aşmıştır. Uluslararası ilişkiler ve kökenlerinin eski fıkhi düşüncede ortaya konmasıyla birlikte, o akımlar bunu İslam Yurduna taşıma yoluna gitti. Mısır'a, ilim, din, Ezher ve İslam ülkesine taşıyıp Küfür Yurduna çevirdiler. Böylece kendilerince Küfür Yurdu'na çatışma, saldırma ve silah taşıma mantığıyla yaklaşmaya dayanan bu bulanık düşünceleri bu ülkeye taşıyıp ardından buna cihat ismini verdiler.

Bu bir yana, İbni Teymiye başka bir görüşü tartışmaya açmış; ne İslam Yurdu ne de Küfür Yurdu tanımının geçerli olmadığı karma ya da karmaşık bir yurt olabileceği varsayımını ortaya atmıştır. Bunun örneği; gayrimüslim bir yöneticinin üstün geldiği herhangi bir İslam Yurdudur. Tıpkı Moğollar'ın Büyük Suriye'nin üst bölgelerine girdikleri zaman ortaya çıkan durumda olduğu gibi. Bunun tersi de olabilir. Dolayısıyla bu memleketin halkı Müslüman ama yöneticisi Müslüman değildir. Bu durumda buraya karma yurt denir. İşte bu yurdun özel bir durumu söz konusudur. Bu konuda (el-Fetva'l-Mardiniyye / Mardin Fetvası) diye bir fetvası var. Mardin ise kendisinin doğup büyüdüğü, ama küçükken Moğollar'ın buraya girmesi sonucunda çıkıp ayrıldığı bölge oluyor.

İbni Teymiye diyor ki "bu yurt karma (mürekkep) bir yurt olup bir hukuku var". Özetle şöyle: "Burada Müslüman hak ettiği şekilde muamele görür. Yine burada şeriatın dışına çıkan kimseyle de hak ettiği şekilde savaşılar". Durum böyle olunca cihatçı ve tekfirci akımlar kanlı eylemlerini "savaşılar" kelimesine dayandırılır oldu.

Ancak burada birçok sorun bulunmaktadır. Çünkü fetvadaki ibareler esnek ibarelerdir. Şeriatın dışına çıkan kimse derken ne demek isteniyor? Bu çok geniş bir kavram. Küçük günahlara bulaşan herhangi bir kimse den tutun da topluma isyan edip yıkıcı eylemlerde bulunan kimseye kadar kapsamlıdır. Dolayısıyla bunun kapsamı geniş olup açık seçik değildir. İbare de tam oturmuş bir ibare değildir.

"savaşılar" kelimesiyle ilgili olarak savaşacak olan kimdir? Buna cevap olarak köktenci gruplar: "Biz yaparız bunu" diyor. Halbuki bu büyük bir hatadır. Çünkü ancak kurumların yerine getirebileceği görevler konusunda bireylerin inisiyatif alma, iddiada bulunma ve duruma el koyma hakkına sahip değildir. Tıpkı dünyadaki diğer saygıdeğer milletlerde olduğu gibi güvenliği tesis ederek yolsuzlukla savaşacak sabit bir idari kurum ya da düzen olması gerekir.

Demem o ki “savaşılır” kelimesi Muhammed Abdusselam Farac’ın (el-Farizatu’l-Ğaibe) adlı kitabındaki, memleketleri ve insanları haksız yere hedef alan tekfirli kanlı tutumuna dayanak oluşturmaya başlamıştır. Bu arada âlim fakih Şeyh Atiyye Sakr (Nakzu Kitabı “el-Farizatu’l-Ğaibe”) adlı kitabında kendisine cevap vermiştir.

Daha sonra bazı çağdaş âlimler bu fetvayı bir başka açıdan incelemeye başladı. Bu açı, İbni Teymiye’nin “savaşılır” kelimesine karşılık olarak “muamele edilir” kelimesini kullanmış olmasıdır. Burada bir karışıklık olduğuna dikkat çekiliyor. Özellikle konuya bu açıdan bakıp kaynaklara başvuran âlimler, Hanbeli mezhebinin yazar ve nakilcilerinden olan İbni Muflih, İbni Teymiye’nin sözlerini naklederken söz konusu fetvaya da yer vermektedir. Ancak şu şekilde naklediyor: “Müslüman hak ettiği şekilde muamele görür. Şeriatın dışına çıkan kimse de hak ettiği muamele görür”. Oysa muamele görür ile savaşılır arasında büyük bir fark var. Muamele görür, yani içtimali ve hukuki durumun yanı sıra ülkenin kültür ve düşünce bileşiminin ele alınıp incelenmesi, örf ve adetlerinin gözetilmesi anlamına gelir. Bu da “savaşılır” kelimesinin anlamından tamamen farklı bir şeydir. Nitekim şeyh Reşit Rıza da el-Menar dergisinde bunu doğru şekliyle nakletmişti. Ancak bu tahrif ilk kez H. 1327 senesi Faracullah el-Kurdî tarafından çıkarılan İbni Teymiye Fetvalarının baskısında görüldü. Ardından onu Abdurrahman el Kasım, Fetva Mecmuası’yla, (c. 28, s. 248) izledi. Böylece söz konusu baskının meşhur olması nedeniyle tahrif edilen metin daha meşhur ve daha bilinir hale geldi.

Referansların olmaması ve bilimsel ilkeler ile bilimin anahtarları ortada olmayınca bu durum felaketlere yol açtı. Yarım ilim ilmin hiç olmamasından daha tehlikelidir. İşte bu fetvada da referansın olmaması fetvanın tahrif edilmesine, dolayısıyla hem Müslümanların hem de gayri Müslimlerin kanlarının aktılmasına yol açarak şeriatın hedef ve gayelerine zarar vermiş, İslam ve Müslümanların imajının bozulmasına neden olmuştur. Özellikle de fetvanın İngilizce ve Fransızcaya tercümesi bu tahrif edilmiş metinden yapılmıştır.

Büyük allame Şeyh Abdullah bin Beyyeh yaptığı özenli bir araştırmada İbni Teymiye’nin söz konusu fetvasının Şam’daki ez-Zahirriyye kütüphanesinde (No. 2757) (el-Esed Kütüphanesi) bulunan el yazmasına ulaşmak için bazı uzmanlardan yardım aldı. Sonuç; “savaşılır” değil, “muamele görür”.

Daha sonra Türkiye, Mardin’de Rebiussani H. 1431 tarihinde çok sayıda alim ve fakihin katılımıyla, bu konuya açıklık getiren bir bildirin yayımlandığı bir sempozyum düzenlendi.

Ezher Üniversitesi’nden de bunu doğrulayan bir araştırma ve bir bildiriyle sempozyuma katılım oldu. Araştırma ve bildiri Mısır Müftüsü

büyük allame Ali Cuma tarafından hazırlanmıştı ve Mardin Sempozyumu'nun ana eksenlerinden biri olmuştu.

Öyleyse acemi, heyecanlı, amatörlerin yazdıklarını referans aldığımız yeter artık. Bunlar olsa olsa edebi ya da hamasi melekelerle dayanıyor. Ardından kalkıp dakik ve oldukça zor hükümler vermeye çalışıyorlar. Böylece yanlış kavramlar ve sapkın yorumlar getiriyorlar.

Bu şekilde Allah'ın dinini kulların gözünde eziyete çeviriyorlar. Yüce Allah der ki: "Eğer onu Peygambere ve kendilerinden olan ilgili yetkililere götürecekseler onlardan sonuç çıkarabilenler bilirdi onu".⁸²

* Küfür Yurdu ile İslam Yurdu arasındaki ilişki ele alınırken sadece fıkhi açıdan bakmak büyük hata olur. Çünkü bu ilişkiyi ele almak için bundan başka bir düzlem var. Bu düzlem değer ve ahlak düzlemi olup fıkhi düzlemi ile değerler düzlemi, toplumla ilgili sünnetullahı, şeriatın hedefleri, genel hidayet düzlemiyle bir araya getirdiğimizde o zaman varsayım eksiksiz bir şekilde aydınlanmış olur ki Müslüman aklının da, Müslümanların diğer milletler, uygarlıklar ve halklarla ilişkilerinin doğasını anlama noktasında ulaşabileceği sonuç budur.

*Bu konunun anlaşılmasında fıkhi düzlemin yanında bir de değerler düzlemi var. Fıkhi bakış açısı der ki: "Etrafımızdaki dünyaya, dünyada mevcut güçler, Müslümanlar ile başkaları arasındaki ilişkiler ağı üzerinden bakıyoruz. Biz sadece çözüm ve dokunulmazlığa, doğruluk ve bozulmuşluğa, akitler ve uzlaşmazlıklara dayanan fıkhi hükmü referans almıyoruz. Bu durumda biz büyük başka ufuklara dönüş yapıyoruz. Bunu da Allah'ın kullarıyla ilgili kurallarını ele aldığımız sünnetullah ilmi olarak bilinen ilim çerçevesinde yapıyoruz".

Sünnetullah köklü bir ilahi ilimdir. Bu ilim bize yürürlükteki sabit ve sürekli ilahi kanunları gösterir ki yüce Allah evreninin tamamını buna göre kurmuştur. Dolayısıyla bu sünnetullah yüksek kanunlar olup değişmez de bozulmaz da. Bunun bir kısmı nefislerdeki sünnetullahıdır, beşeri toplum, medeniyetlerin kuruluş yok olması ve evren ile ilgili sünnetullahıdır.

Bu ilmi son dönemde Şeyh Muhammed Abdo ve Reşit Rıza el-Mernar Tefsiri'nde gündeme getirdi. Ardından büyük Ezher âlimlerinden olan Şeyh Muhammed es-Sadık Arcun da aynı şeyi yaptı. Daha sonra bu konuda Dr. Mustafa eş-Şak'a ve Dr. Mecdi Aşur yazdı. Ondandan sonra da Dr. Mustafa eş-Şak'a'nın Faslı ve Cezayirli öğrencileri bu önemli ilim dalını, yani sünnetullah ilmini ayrıntılı bir şekilde ele aldıkları yazılar kaleme aldılar.

82. Nisâ-83

Sonra bu ilim dalı Ürdün'de düzenlenen bir sempozyumda ele alındı. Bu konuda araştırma yapan alim ve araştırmacılar Kur'an-ı Kerim'de, nefisler, halklar, medeniyetler ve ufuklarla ilgili yaklaşık altmış ilahi sünnet olduğu sonucuna vardı.

Toplum ve medeniyetlerle ilgili sünnetullah (ilahi kurallar) Müslümanlar ile başkaları arasındaki ilişkilerin doğasını anlama noktasında oldukça önemlidir. Aynı şekilde İmam Şafii'nin nas fıkhı karşısında medeniyet fıkhının temel ilkelerini oluşturma noktasında da çok önemlidir.

Bu ilahi sünnetler (ilahi kurallar) arasında, tanışma sünneti, entegrasyon sünneti, denge sünneti, itişme sünneti ve benzeri sünnetler bulunmaktadır.

Tanışma sünneti Müslümanların başkaları ile ilişkileri açısından büyük önem taşımaktadır. Yüce Allah der ki: "Ey insanlar biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık, tanışsınız diye sizi halklar, kabileler yaptık".⁸³

Biz bu ayet-i kerimeyi birileri ile karşılaşp tanışmak istediğimizde bireysel olarak kullanırız. Böylece iki şahıs arasındaki bireysel bir tanışma haline getirmiş bulunuyoruz. Oysa Allah burada tanışmayı insanlığın halklar ve kabileler olarak ayrılmasına dayandırmıştır. Bu da halklar ve kabileler arasında gerçekleşen milletler arası bir tanışma anlamına gelmektedir.

Dolayısıyla burada dikkat çeken şey şu ki milletler arası ilişkilerde asıl olan çatışma ve imha değil tanışmadır. Üstelik ortada milletler arası ilişkilerin doğasını çatışma ve çekişme temeline dayalı bir ilişki olarak gören ve medeniyetlerden birinin ister istemez diğerlerini imha etmesi gerektiğini düşünen evrensel bir felsefi dalga varken. Samuel Huntington'ın Medeniyetler Çatışması tezinde, Fukuyama'nın da Tarihin Sonu'nda savunduğu şey budur. İşte aynı şeyi Seyyid Kutup ve köktenci akımlar da savunuyor. Onların da şeriat algıları rotadan çıkmış, yüce şeriata cılız arzu ve algılarını yamama yoluna gitmişlerdir.

Öyle ki eğer isimler, şekiller ve sıfatları kaldıracak olsak önümüzde tek bir felsefe, tek bir düşünce, tek bir görüş bulmuş oluruz; çatışma ve çekişme. Ama burada sapkın bir yorumla İslam'ın, ayetin, hadisin şekline bürünmüş oluyor. Böylece karşımıza köktenci akımlar şeklinde çıkıyor. Orada ise felsefe ve tarihin sonu felsefesi görüntüsüne bürünerek karşımıza Huntington olarak çıkıyor. Buna karşılık İspanya kralı 1997 yılında Muhammed Hatemî ve İranlı alimlerle işbirliği yaparak "Medeniyetler

83. el-Hucurât suresi. 13. ayet.

İttifakı" ismini vermek istedikleri evrensel bir dalga meydana getirmeye çalışmıştır.

Bununla birlikte bu köklü Kur'anî ilim Müslümanlar ile gayri Müslimler arasındaki ilişkiler ile uluslararası ilişkilerden söz ededuracak, yüce bir ilahi kurala, "Medeniyetlerin Tanışması"na dayandığını bildirecektir.

Öyleyse bu düzlem nerede? Tekfir ve kan dökme davasının yanında nasıl yok olup, ortadan kayboldu ve boşa gitti?!

Aynı şekilde Dr. Zeki Milad da medeniyetlerin tanışması konusunda yazılar yazmıştır. Ayrıca medeniyetler tanışması kavramını ele almak üzere bu konuda sempozyumlar yapılmaya başladı. Bu kültürel değişim, bilimsel etkileşim, hayatın iç içe oluşu, deneyimler ile bilgi ve bilimin anahtarlarını da kapsayan daha geniş şekli budur. Ancak bu zaman zaman savaşları da kapsar. Savaş ise arızı bir durum ve etkileşimin geçici bir şekli olup yüce Allah'ın tanışma olarak adlandırdığı hidayet ve merhameti hedef alan geniş bir ortamın içinde gark olmuştur.

***

(4)

Allah'ın Sözü'nün Tekel Altına Alınması

Allah'ın Sözü'nün Tekel Altına Alınması

Hâkimiyet meselesi ile toplumun tekfir edilmesi ve bütün müslümanlara şirk ve dinden çıkma anlamına gelen cahiliye vasfının yakıştırılması, çok garip bir tasavvur ortaya çıkardı, şöyle ki bu akımlar, başkalarının kâfir olmalarına karar verme yetkisini kendileri için çalmışlar, sonrasında İslam dininin gerçeğine sadece kendileri sahip olduklarını iddia edip Ümmetin tüm fertlerinin tekfir edilmesini kolay saymışlar. Allah'ın Müslümanlara yardım, zafer ve temkin için Kur'an-ı Kerim'de verdiği sözü kendileri için verilmişçesine davranmış ve bu ayetlerin muhataplarının kendileri olduklarını ileri sürmüşler. Bu vehim, tekfire daha sıkı sarılmaları ve bütün Müslümanlara haksızlık yaparak onları öldürmek için daha sabırlı ve hırçın olmalarına vesile olmuştur. Bu zihniyete sahip olan insanlar, diğer Müslümanlar, halkları, devletleri ve kurumlarıyla karşı karşıya geldiklerinde ve Müslümanlar bu saldırılara karşılık verdiklerinde Allah'ın verdiği sözün sadece kendilerine ait olduğunu ve zaferi ancak onlara vadettiğini düşünerek gerçeği inkâr etmeye devam etmişler, bu da o vehimden vazgeçmelerini kabul etmelerini engellemiştir.

Biz, yanlış tasavvurlarla dolu bir geçmişle karşı karşıyayız ve bu tasavvurların bazıları birbirlerine kurulu, bazıları birbirlerinden doğmuş, bazıları ise birbirlerini kuşatmış durumdadır. Bu tasavvurlar, intikamın peşinden koşan, tekfirle Müslümanlara saldırmaktan başka hiçbir derdi olmayan agresif bir insan yaratmış. Bu insan, ebedi çatışmayı kızıştırdığını sanıyor ve bu vehme olan güvenini pekiştirmek için başka bir teori kuruyor. Bu teori, kendisinin bütün bu zorlukları göze aldığını ve vehimde boğulduğuna inanmak istemediğini gösteriyor. Çünkü aklında Allah'ın vaadlerinin sadece kendisine özgü olduğunu ileri süren bir inanç vardır. Kendisi diğer Müslümanlardan farklı olarak gerçek Müslüman vasfına layık olduğunu ve Allah'ın kesin tutacağı sözün muhatabının sadece kendisinin olduğunu düşünüyor.

Bu aşırı akımlar, sabır ve sebat alanında şanlı bir tarih saydıkları Müslümanlara saldırdıklarından dolayı meydana gelen şiir, edebiyat ve kahramanlıklar yazmaya başlarlar. Bunun yanında da Kur'an-ı Kerim'de nice az topluluğun çok topluluğa Allah'ın izniyle üstün geldiğini anlatan

ayetlerin sanki kendileri için indirilmiş gibi davranmaya başlayıp kendilerinin bu zafer sözünün muhatabı olduklarını iddia ediyorlar.

Bu akımlara mensup olan insanlar, Kur'an-ı Kerim ve ayetlerinin hürmetine saldırıp karanlık bir yorumla ayetlerin celalini ihlal ederek anlamlarını çarpıtırken anlama edatları ve yöntemleri olmadan ayetlere saldırıyor ve aynı zamanda toplumu tekfir ve saldırılarla derinden vurup silahla saldırıyor ve kurumlarını yıkmaya çalışıp akıllar ve gönüllere acılar yaşıyor. Fakat kendi aklının içinde toplumun kâfir olduğu vehmine tutunup Allah'ın sözünün sadece kendisini desteklediğini sanıyor.

Bu düşüncenin tehlikeli sonucu ise bir hatası olduğu zaman tartışmayı kabul etmemesidir, çünkü kendisi Allah'ın sözüyle birleşmiş vaziyettedir. Kendisinin bu söze layık olmadığını söylemeye çalıştığı zaman da tamamen reddediyor, zira bu kendi zihninde Allah'ın sözünden şüphelenme anlamına geliyor. Bazılarının kimisinin ülke yönetiminde başarılı olduğu kimisinin de başarısız olduğundan bahsederken Allah'tan şüphelenme olduğunu diyenleri kulaklarımızla duyduk.

O, inandığı şeylere olan eminlik kuvvetini ehliyet, deneyim ve bilgi ile karıştırıyor. Dolayısıyla eminlik kuvvetini deneyimin derinliği yerine koyuyor ve bu inandığı şeylere olan eminlik kuvvetinin yetenek ve deneyimdeki eksikliği kapatabileceğini sanıyor. Bunu yaparken Allah'ın dünyadaki sünnetlerinden ve kullarının arasındaki kanunlarından çıkmış oluyor ve farklı işleri birbirleriyle karıştırıyor. İnsanlar, deneyimsizliğini ve bilgisizliğini inkâr ettiklerinde o, kendisini kibir içinde hissediyor ve içini karıştırarak kendisine özgür ilahi bir söze ve destanlarla dolu bir tarihe dayandığını görüyor. O zaman başarı araçlarını tamamlayabileceğini düşünüyor, hâlbuki kendisi bu başarı araçlarına sahip değildir, sahip olduğu davasında da inkâr ve kibir sahibidir.

O, ayetlerin sapık yorumlarla aşığıldığı anlamsal ve zihinsel bir karıştırmadan başka hiçbir şey değildir. Bu da dünyayı yıkmaya çalıştığı halde kendisinin hidayeti yaydığını düşünen bir insan modeli ortaya koyuyor.

Fızılâl'il Kur'an adlı eserinde şöyle diyor: "Bu vaad üstünlük, zafer ve yardım vaadidir. Bu vaad, Allah'ın kâinatta uyguladığı bir kanundur. Şu yıldızlar ve gezegenler nasıl yörüngelerinde hiç şaşmadan dönüyorlarsa, yeryüzünde zaman gece ile gündüz nasıl birbirini izliyorsa, yağmur alan ölü topraktan hayat nasıl fışkırıyorsa, bu da böylesine devam eden ilahi bir kanundur. Fakat gerçekleşmesi yüce Allah'ın takdirine bağlıdır. Onu Allah dilediği zaman gerçekleştirir. Fakat açık neticeleri, insanoğlunun sınırlı ömrüne kıyasla yavaştır. Fakat asla bozulmaz, geri kalmaz, bazen de insanoğlunun hissedemeyeceği bir şekilde gerçekleşir. Çünkü insanoğlu,

zafer ve galibiyeti kendi almış olduğu şekilde ister. Yüce Allah'ın kanununun yeni biçimi ile gerçekleşmiş olduğunu ancak bir süre sonra fark eder. İnsanoğlu, Allah'ın erlerinin ve peygamberlerin izinden gidenlerin zafer ve galibiyetlerinin belli bir zafer biçimi ile gerçekleşmesini ister. Oysa yüce Allah, başka bir biçim, daha mükemmel, daha kalıcı olmasını ister. Bu, orduda bekledikleri daha çok çileye ve uzun bir zamana mal olmuş olsa bile, sonunda ardım Allah'ın dilediği şekilde gerçekleşir.”⁸⁴

Aynı eserde şunu diyor: “Küfrün, imanla karşılaştığı her savaş için geçerlidir bu vaad. Küfredenlerin, korkmadan ve Allah tarafından kalplerine atılan dehşet duygusu harekete geçmeden müminlerle karşılaştıkları vaki değildir. Ancak önemli olan, müminlerin kalplerinde iman ve bir tek Allah'a dostluk duygusu gerçeğinin bulunmasıdır. Bu dostluğa sıkı sıkıya bağlı bulunmaları, Allah'ın ordusunun galip olacağı gerçeği konusunda her türlü söylenti ve kuşkudan soyutlanmaları ve kâfirlerin, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamayacakları gibi O'ndan kurtulamayacaklarını da bilmeleridir. Görünüşte bu gerçeğe aykırı bir durum belirdiğinde de Allah'ın ayette geçen sözüne içtenlikle güvenip buna göre hareket etmeleri gerekir. Çünkü Allah'ın sözü, insanların gözlerinin gördüğü ve akıllarının değerlendirdiği her şeyden daha doğrudur.”⁸⁵

Şöyle de demiş: “İnanmış insan Allah'ın sözünü gerçekleştirmiş bir hakikat olarak kabul eder. Eğer belirli bir kuşakta veya dünyanın sınırlı bir bölgesinde dar kapsamlı bir uygulama bu gerçeğe ters düşüyorsa, bu uygulama tutarsız, temelsiz ve geçici olan bir uygulamadır. Onun yeryüzünde bir dönem varlığını sürdürmesi özel bir hikmete bağlıdır. Belki de bununla Allah'ın sözünün belirlenen zamanda gerçekleşmesi için iman duygusunun çoşturulup, harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bugün insan, iman düşmanlarının inanmışlara karşı uzun zamanlardan beri uyguladıkları baskılara, takiplere, zulümlere ve her çeşit aldatmaya, ortaya koydukları çeşitli saldırılara baktığında... Bu saldırıların bazı dönemlerde ileri derecede yoğunlaşarak sürgün, işkence, yaşam koşullarının daraltılması ve hatta mü'minlerin sıkı takibata uğrayarak öldürülmeleri gibi tüm cezalandırma, yıldırma metotlarının kullanıldığını hesaba kattığında... Tüm bu olumsuzluklara rağmen imanun mü'minlerin kalbinde muhafaza edildiğini, onları yıkılmaktan koruduğunu, inanmış toplulukların kişiliklerini yitirmekten ve saldırgan ulusların içinde eriyip gitmekten koruduğunu, kesin yıkım ve yok etme halleri dışında inanmış bireylerin ve toplulukların egemen zalim güçlere boyun eğmediğini gördüğünde... Evet insan, uzun vadede gerçekleşen bu hakikatı gördüğünde Allah'ın bu va'dinin doğruluğunu anlamaktadır. Bu tarihi gerçeğe baktığında daha fazla beklemesine gerek kalmadan

84. Fızılâl'il Kur'an/5/3001/.

85. Fızılâl'il Kur'an/1/491/.

Allah'ın va'dinin gerçek olduğunu anlar. Ne olursa olsun mü'min, Allah'ın va'dinin bu varlık âleminde mutlaka gerçekleşecek bir hakikat olduğuna inanır. Allah'a ve Peygamberine karşı gelenlerin zillete mahkûm olacakları, Allah ve Peygamberinin ise galib olacağı hakkındaki inancına asla gölge düşürmez. Bunun mutlaka gerçekleşeceğine inanır. Olaylar istediği kadar başka şekilde gelişsin fark etmez!"⁸⁶

Şöyle de demiş: "Gerçek davanın meşakkatı Allah'ın hükmüne sabretmektir. Onun miadını Allah'ın istediği vakitte ve hikmeti ile beklemektir. Yol çok meşakkatlidir. Örneğin tekzip ve işkence meşakkatı, burkulma ve inatçılık meşakkatı, batılın kabarıp şişmesi ve gözlerin görüp aldandığı süslü püslü batıla meftun olma meşakkatı, bütün bunlardan razı ve Allah'ın vaadine mütmain bir şekilde nefsi tutma meşakkatı. Yolun meşakkatları ne olursa olsun onu kat etmekte ne şüphelen ne de tereddüte düşme. Elbette ki bu yorucudur ve büyük çaba gerektirir hatta azimet, sabır ve Allahtan medet ve muvaffakiyet ister."⁸⁷

Çok daha tehlikeli bir şey söylemiştir: "Onlara yükselmeyi vadetmiştir. Bu yükselme ile yeryüzündeki uçsuz bucaksız cahiliyenin dört bir yanında yolunu şaşırılmış insan sürüsüne bakarlar ve zannederler ki Allah onlara başkalara vermediği bir şeyi vermiştir."⁸⁸

Bakin yükselmeyi nasıl yeryüzünde cahiliyetin yayılmasıyla bağlamış. Bahsi geçen eserinde şunu diyor: "Allahü (c.c.) bu Kur'an Kerimi, Peygamber efendimiz (s.a.v)'in vefatından sonra bu ümmete, gelecek nesillere rehberlik yapmak, onları eğitmek ve onlara vaat ettiği akli liderlik görevlerine hazırlamak için canlı bir önder kılmıştır. Bu ümmet, bu Kur'an-ı Kerimin izinden giderek onunla var olan sözünü yerinde getirdikçe ve hayat yaklaşımını ondan aldıkça hatta ondan beslendikçe ve onunla savaşım kendini yeryüzündeki bütün metotlardan yüksek görüyor ise bu sıfat ile cahiliye yöntemidir."⁸⁹

Yine aynı eserinde şunu diyor: "Hatta, akidesinin ve Allah'ın sözünün galip gelmesi ve O'nun düşmanlarının kahrolması hususundaki arzularından evet yüce Allah, müminlerin bu arzularından da soyutlanmalarını, işlerini O'na dayandırmalarını velev ki kendilerinde olmasa bile kalplerini bu eğilimden kurtarmalarını dilemektedir. Yüce Allah'ın bahsettiği, vaadettiği ve yerine getirmelerini istediği yalnızca bu akidedir... Karşılığında dünya malı, zafer, galibiyet, hâkimiyet ve üstünlük gibi şeyler vaad etmeksizin... Her şeyi sadece orada beklemek. Sonra zafer, egemenlik ve üstünlük gerçekleşiyor. Ancak bu, Allah'ın verdiği sözde yer almamıştır. Akidleşmenin bir

86. Fızılâl'il Kur'an/6/3513/.

87. Fızılâl'il Kur'an/6/3670/.

88. Fızılâl'il Kur'an/1/252/.

89. Fızılâl'il Kur'an/1/261/.

parçası değildir. Akidde dünya karşılığında herhangi bir şey yer almamıştır. Sadece görevi yerine getirme, bağlılık, bağlı ve imtihan..."⁹⁰

Temkini her zaman yükselmeye bağlıyor ve Allah'ın sözüne olan güveni vurguluyor Ona göre, insan temkin ve yükselmenin meydana gelmesini isteyerek bela, eda, vefa ve ihsan içinde olabilir, sonra bunlardan hiçbir şey görmeden ölür, ancak bu temkin ve yükselmenin ondan sonra gelenlere gerçekleşeceğinden emin olarak dünyadan geçiyor.

Bütün bunların temeli aslında Seyyid Kutup'ta yoktur, Hasan Banna'nın eklediği bir tohumdur. Banna şöyle demiş: "Bunun anlamı Kur'an-ı Kerim, Müslümanları bu yetersiz insanlığa vasi olarak atayıp bu asil vesayete hizmet etmek için dünyaya egemenlik sahibi olma yetkisini onlara veriyor. O yüzden bu, Batı'nın madde medeniyetinin işi değil, bizim işimiz ve İslam'ın medeniyetinin işidir."⁹¹

Vasi olduğumuzu iddia eden bu garip tasavvur, Şeriatın İslam ümmetini ilim, hikmet, hidayet ve ahlakın ışıklarını diğer milletlere aktarıcı olarak yayma amacını tamamen yerle bir edip işi tamamen bir vesayet, kibirlenme ve zorbalık meselesine dönüştürüyor.

İnsan, onlarda, bu şekilde büyümüş ve yetişmiş ise işte o zaman o insan temkinli olmayı ve üstünlüğü kendine hedef belirler. Bu hedefini gerçekleştirirken refahı ve barınmayı, yaşam yollarını kolaylaştırmayı, medeniyeti kurmayı, kurumları kalkındırmayı ve insana saygılı davranıp ihtiyaçlarını karşılama imkânına değil vaîd-i ilâhîyi elde etmeyi esas almıştır. Dolayısıyla temkin içeriğini kaybeder, anlamını yitirir, şeriat maksatlarını da diriltip saygı göstermek suratıyla nefsi muhafaza etmeyi, din, arz, mal ve akıl muhafaza etmeyi tamamen kaybeder. İslâmi sistemin dengesi tamamen bozulur, diğer tarafta ise söz konusu akımlar kalır ki temkini başa çıkma ve siyasî bir sistemi kurmaktan ibaret olduğunu anlar, iktidarı ele alır ve vaîd-i ilâhînin sadece ve sadece kendilerine bir başarı ve yardım garantisi olduğunu algırlar. Refah ve barındırma anlayışı kaybolur, insanlar yaşam şekillerini kaybettikçe, yollarını bulamadıkça ve hatta yaşam onlara dar geldikçe; söz konusu akımlar o insanların karşısına kibir ve inatla çıkarılır, gerçeği inkâr eder, sonra da başka bir evhama geçerler. İnsanların onları eleştirmelerini Allah'ın şer'ine ve dinine inatlaşma olarak algırlar. Öyle ki insanlar kendi başarısızlıklarında durmayı vaîd-i ilâhîde şüphelenmenin bir sonucu olarak yaparlar. Hatta insanların Allah'ın şer'ini reddediklerini ve cahiliyeye daldıklarını Kanaatları daha da artar. Burada savaşıma ve silah taşıma rolü ortaya çıkarılır, buna da Allah yolunda cihat adını verirler.

90. Fîzilâl'il Kur'an/1/550/.

91. İmam Hasan el-Benna'nın risale mecmuaları. İnsanları hangi şeye davet ediyoruz/s.38/ baskı: Darul Kelime lî el-Neşr ve el-Tevzîi, 5.baskı, 2012 (M).

(5)

Cihat Kavramı

Cihat

Hâkimiyet meselesinden hareketle, Müslümanları tekfir etme bataklığına saplanan, onları küfür ve şirk demek olan cahiliye ile itham eden ve dinin asırlardan beri kesintiye uğradığı kanaatini belirten radikal akımlar, daha sonra da yönetici ve idarecilerin görevlerini ellerinden almaya, okları Müslümanların göğüslerine doğrultmaya başlamış; bütün amaç ve gayelerini, iktidarın dizginlerini ele geçirmeye, alternatif siyasi bir oluşum inşa etmeğe indirgemişlerdir. Bunun neticesi olarak da çatışmanın kaçınılmaz olduğuna hükmetmişler ve bunun adını da cihat koymuşlardır.

Gerçek şu ki Cenab-ı Hak, teşri buyurduğu ve yüce bir amel kıldığı cihat kavramını - ki savaş sadece onun çeşitlerinden biridir - insanların hidayeti ve nefislerin ihya edilmesinde - öldürülmesinde değil - somutlaşan şerî/ilahî maksatlara bağlamış ve gerçek manada cihat yapanları ağaç kesmekten, koyun öldürmekten, hücrelerinde bir keşişi korkutmaktan bile meneden hâkim değerler sistemine bağlı kılmıştır. Ayrıca cihatla ilgili fiil ve faaliyetleri, miktarını ve sonuçlarını da bizzat kendisi belirlemiş ve takdir etmiştir. Buna göre, bu fiil, sınırlarını aştığı veya miktarını geçtiği veya uygun bir zeminde yapılmadığı zaman cihat olmaktan çıkar, başkalarına kötülük, zulüm ve saldırganlığa dönüşür. Bugün bizler, şeriat mesele ve kavramlarının sınırlarını sürekli aşındırma ve toplumu tekfir etme gibi büyük bir felaketten hareketle bu kavramları kendi yanlış algılamalarının izdüşümü haline getiren bir düşünce karşı karşıyayız. Bu tekfir düşüncesi de, şer-i şerifin terimlerine dayandırılan birçok yanlış uygulamanın ortaya çıkışına neden olmuş, şeri terimler arasında bulunan denge sarsılmış, birbirine karıştırılmış ve insanların anlayamayacağı bir şekle sokulmuştur. Daha korkutucu ve ürkütücü olanı ise, dini terimleri gasp ederek uyguladıkları bu yanlış pratikler, insanların din/şeriat kavramlarına bu uygulamalar penceresinden bakmalarına, zihinlerinde şeri/dini meseleler ile alakalı çok çirkin ve karanlık bir algının oluşmasına, Allah'ın insan için rahmet, hayat ve ihsan kıldığı bu hayati meselelerin insanların gözünde bir şekavet unsuruna dönüşmesine vesile olmuştur.

İmam Buhari, Cabir b. Abdullah El-Ensari'den şöyle rivayet etmiştir: "Gece karanlığının bastığı bir sırada bir adam iki sulama devesi

ile birlikte geldi. Muaz'ın namaz kılmasına rastladı. Devesini bıraktı ve Muaz'a uydu. Muaz Bakara suresini veya Nisa suresini okudu. Adam ayrılıp gitti. Bunun üzerine Muaz'a o adamın kendisi aleyhinde konuştuğu haberi geldi. Adam Rasulullah'a varıp Muaz'ı şikâyet etti. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.) Muaz'a üç kere şöyle dedi: "Sen insanları fitneye mi düşüreceksin ya Muaz? A'la, Şems ve Leyl suresiyle namaz kılsaydın ya. Çünkü senin arkanda yaşlı, zayıf ve işi gücü olan insanlar da namaz kıyırlar." ⁹²

Bu açık nebevî beyan, kendine ait bir dini tatbik yöntemini insanlara dayatmayı, yük ve yükümlülüklerini ağırlaştırıp soğutmayı tehlikeli bir amel olarak görmüş, yapanı da "insanları fitneye düşüren" olarak adlandırmış ve yapılan fiilin insanların şer-i şerife bakışlarına nasıl etki ettiğine dikkatleri çekmiştir. Tabii ki bu değerlendirme, fert olarak yapılmasının fazileti ve Efendimizin namazda uzatmayı sevdiği hakikati ile çelişmez. Öyleyse insanları tekfir eden, onlara karşı silah kuşanan ve bunun adını da cihat koyanın durumu nice olur?

"Ey İhavan-i Müslümin! Ruhî bakımdan iman ve akide, fikrî bakımdan ilim ve kültür, bedenî bakımdan eğitim ve spor ile donanmış 300 tabur insana ulaştığınız zaman.. işte o zaman benden sizinle beraber denizlerin karanlıklarına dalmayı, gökyüzünün ufuklarına doğru yelken açmayı ve yeryüzündeki bütün cebbar ve muannitlere karşı cihat etmeyi isteyebilirsiniz." ⁹³

Örneğin Salih Seriyeye'nin Risaletü'l İman adlı kitabındaki sözlerine bakalım: "Bu hükümetleri değiştirip yerine İslam Devleti'ni kurmak için cihat etmek, her Müslüman erkek ve kadına farz-ı ayn'dır; çünkü cihat kıyamet gününe kadar devam edecektir. Kâfir olmasa dahi batılı değiştirmek için bile cihat farz olduğuna ve Efendimiz 'Şehitlerin en hayırlısı Hz, Hamza'dır. Ondan sonra zalim bir idarecinin huzuruna varıp Allah rızası için ona iyiliği emreden ve kötülükten meneden ve böyle yaptığından dolayı öldürülen bir kimsedir.' buyurduğuna göre, küfre karşı cihat ise, farzlar üstü bir farz ve İslam'ın doruk noktası olduğu hususunda bütün Müslümanlar görüş birliği içirisindedirler. "Kim gazâ etmeden ve gönlünde gazâ etme arzusu taşımadan vefat ederse cahiliye üzerine ölür". Dolayısıyla İslam devletini kurmaya çalışanlara karşı küfür hükümetlerini savunma uğruna ölenler kâfirlerdir. Ancak zorlanan ve mecbur bırakılanlar müstesna, zira onlar niyetleri üzere diriltilecekler. Bu mesele, günümüz Müslümanlarının ihmal ettiği ve müstakil bir bahis olarak araştırılması gereken bir konudur. Çün-

92. - Buhari, Ezan: 463.

93. - Hasan el-Benna, er-Resail, 5. Kongre risaleleri, s. 290, Daru'l kelime yayınevi, 5. Baskı, 2012.

kü İslâmî hareketeler, çoğunlukla, kan dökülür endişe ve korkusu ile bu küfür devletine kıyam etmekten geri durmuşlardır. Çünkü güneşin aydınlığı kadar açık olan bu mesele, – bu devletin kâfir olduğu – bunlar nezdinde tam anlaşılmamıştır.”

İşte bu şekilde, cihat kavramı onun elinde insanları tekfir etme ve saldırganlık yapma aracına dönüşmüş, katmerli karanlıklar içine gömülmüş, sonra da bunu cihat olarak nitelemişlerdir.

Allah’ın kutsi ve onurlu bir faaliyet olarak teşri kıldığı ve insanların hidayetini amaçlayan cihadın gerçek şekli ile radikal akımların karanlık ve çarpık algısı arasında karşılaştırma:

İslam âlimlerinin doğru cihat anlayışı	Radikal akımların çarpık cihat anlayışı
<p>Cihat kavramının genişliği: Çünkü Cenab-ı Hakk’ın teşri kıldığı ve beyan ettiği cihat, farklı şekil ve suret ve yöntemlerle gerçekleşen şerefli ve nurani bir davranıştır. Kalp ile olacağı gibi, davet ve çağrı, delil ve burhan, izah ve beyan, fikir ve görüş, plan ve tedbirle de olur. Çatışma halinde savaşa da mecbur kalınabilir ki o takdirde savaşarak da cihat yapılır.</p> <p>Fakihlerin/İslam hukukçularının bu konudaki görüşleri için Al-lame Behveti’nin Keşşafu’l Qına’ adlı kitabına bkz. S. 3/36, Alemu’l kütüb yayınevi, h. 1403. Ayrıca bkz: Metalibu Uli’n Nüha, 2/503, el-Mektebu’l İslami.</p>	<p>Cihadın savaşa, savaşın da öldürmeye indirgenmesi.</p> <p>***</p>

<p>Âlimlerin geneline göre cihat, bir araç ve vesiledir, bizatihi gaye değildir. Vesileler ise, başka hükümlerin gerçekleşmesi için teşri kılınmış hükümlerdir, zati ve müstakil bir gayeleri yoktur, aksine diğer hükümlerin en mükemmel bir şekilde pratiğe aktarılması vazifesini yerine getirirler. İslam hukuk felsefesi âlimlerinin imam ve önderi Tahir b. Aşur'un Meqasidu's Şeria (s. 148) adlı kitabındaki cihat tanımını da bu şekildedir. Buna göre, cihadın savaş ile bağlantılı olması zorunlu değildir. Aksine savaş, cihattan beklenen gayeleri gerçekleştirdiği takdirde zorunludur. Hatta bazen cihat denen gayenin gerçekleşmesi için savaşın terk edilmesi gerekebilir. Bundan hareketle Şafii ulemasından İmam Ramli Niahayetu'l Muhtac adlı eserinde (s. 8/46) cihadın bazen kaleleri sağlamlaştırarak, bazen hendekler kazarak, bazen de savaşarak olabileceğini açık bir şekilde belirtmiştir.</p>	<p>Onlara göre savaş, bizatihi amaç ve gayedir. El-Kardavi, İbnü'l Qarye ve'l Kitab, Melamih'u Sira ve Mesira adlı kitabında (s. 3/59) şöyle demektedir: "Şehit Seyyit Kutub'un içtihat ile ilgili görüşünü tartıştığım gibi cihat hakkındaki görüşlerini de tartıştım. Zira büyük fakih ve çağdaş davetçilerin yönelişinin aksine, İslam hukukundaki en dar ve en sert görüşleri benimsemiş ve Müslümanları, bütün dünya İslam'a girinceye veya tam bir itaatle cizye vermeye razı olana kadar savaşmaya davet etmiştir.</p> <p style="text-align: center;">***</p>
<p>Âlimlere göre cihadın en büyük gayesi, hidayettir. Muttaki İmam es-Sübki, el-Fetava adlı kitabında (2/340, Marifet Yayınevi, Beyrut) şöyle diyor: "Hz. Peygamberin (s.a.v) Hz. Ali'yi Hayber'e gönderirken 'Senin vasıtanla bir kişinin hidayete ermesi, kırmızı devele-re sahip olup sadaka vermenden daha hayırlıdır' demesi gösteriyor ki savaştan maksat hidayettir, yani İnsanlar ile İslam arasına konulan engelleri kaldırmaktır. Zaten akıl ve hikmet bunu gerektirir.</p>	<p>Onlara göre, cihadın hidayeti gerçekleşmesinde en küçük bir rolü bile yoktur</p> <p style="text-align: center;">***</p>

Çünkü ana gaye, bütün yaratılmışların hidayet ile buluşturulması, onların tevhide, İslâmî hükümlere çağrılmasıdır. Bunun hem mücahitler hem de kıyamete kadar gelecek tüm insanlar için gerçekleşmesine denk olacak hiçbir şey yoktur. Bu gaye, ilim, münazara ve zihinlerdeki şüpheleri ortadan kaldırılarak gerçekleştirilebilirse daha güzeldir. Bundan dolayı âlimlerin mürekkebi şehitlerin kanından daha üstündür. Ancak savaş kaçınılmaz olursa o zaman da üç gaye için savaşılır: ya muhatapların hidayeti - ki en üst rütbedir -, ya bu yolda şehit olmak - ki bu da orta rütbedir, ama can feda edildiği için çok şerefli bir rütbe. Ayrıca en değerli şeyin, yani canın feda edilmesi bakımından da en üstün, gaye değil de bir vesile olması bakımından ise birinci mertebenin altındadır. Üçüncüsü ise ana ve temel gayedir, o da i'la-i kelimetullah (Allah'ın adının yüceltilmesi). İmam İz b. Abdus-selam, Qavaidu'l ahkâm adlı eserinde (s. 1/125) şöyle buyurmuştur: "Vesileler, gerçekleştirdikleri gayeler düştüğünde kendileri de düşerler."

Cihat, hamaset veya gelişigüzel ve keyfi bir faaliyet değil, şeri bir hükümdür ve beş teklifî hükmü de alabilir. Farz, mendup (sünnet/müstehap), hatta şartlar, durumlar, amaçlar ve muhtemel neticelerin takdirine göre haram bile olabilir. Cenab-ı Hak, hükümleri teşri kıldığı gibi, onların uygulanmasını kaldıracak hükümleri de teşri kılmıştır. Buna göre, kendi zemin ve çerçevesinin dışına çıktığı, o konudaki şerî disiplinlere muhalif bir şekilde cereyan ettiği zaman şeklen cihat sahih olsa da hakikatte batıl olabilir. Tabii ki cihat, şerî/dinî disiplinlerinin dışına çıkarsa, saldırganlığa, öldürmeye, kan akıtmaya ve yeryüzünde yıkıma dönüşür. Efendimiz (s.a.v), abdestin adabı hakkında konuşmuş, ardından “işte abdest budur. Bundan fazlasını yapan kişi hata yapmış, sınırını aşmış ve nefesine zulmetmiş olur” buyurarak, kişisel bir su kullanma vakası olmasına rağmen, kişinin abdest alırken şerî miktarın/sınırın dışına çıkmasını, zulüm ve haksızlıkla eşit kılmıştır. O halde, hiçbir şerî dayanağı olmadan, tam bir kargaşa ve kaos hareket ve mantığı içerisinde, insanların boyunlarını vurup uçuran, kanlarını döken, güvenliklerini tehdit edip korku salanların hali nice olur? Gerçek şu ki durum, beşerî istek ve kapislerin, sahipleri ile oynaması ve onları esir alması, hasta ruhların, insanların canları üzerinden liderlik ve hükmetme duygularını tatmin etmesi, sonra da bütün bu suçlarını şer-i şerife isnat ederek insanları Allah’ın dininden soğutması ve uzaklaştırmasından ibarettir.

Onlara göre cihat veya savaş, ne dinin ne de aklın hükmettiği kontrol edilemez bir saldırganlık faaliyetidir. Hakikatte ise bu düşünce, kavramların çarpıtılmasından ibarettir; zira buna dayanarak korkunç cinayetler işlemekte, kafaları ve boyunları kesmekte, sonra da bu suçların adına cihat adını vererek insanların Allah’ın dininden yüz çevirip inançsız olmasına neden olmaktadır.

***

Görüldüğü gibi cihat, farz olabilecek veya şartlarını kaybettiği, mücahitleri kan dökmeye ittiği zaman veya onu (cihadi) saldırganlığı bertaraf etmek, toplumların güvenliğini sağlamak ve haksuzluğu ortadan kaldırmaktan çıkarıp öldürmek ve despotluk yapmak için psikolojik bir şehvete dönüştüğünde haram ve yasak olabilecek bir şerî hükümdür. İmam el-Karafi el-Furuq adlı kitabında (s. 1 / 135) şöyle demiştir: “Allah-u Teâla, hükümleri teşri kıldığı gibi onları ortadan kaldıracak durum ve şartları da teşri kılmıştır.

Cumhur ulemanın cihat anlayışı ile Seyyid Kutub'un şaz anlayışı arasında karşılaştırma ve onun cihat anlayışının Hasan el-Benna'nın ki ile aynı oluşu hakkında

Cumhur ulemanın görüşü:	Seyyid Kutub'un şaz görüşleri
<p>El-Kardavi, İbnu'l Qarye ve'l Kitab, Melamih'u Sira ve Mesira adlı kitapta (s. 3/61, 2. Baskı, Şuruq yayınevi, Kahire, 2008): "Üstat Seyyid Kutub'un reddettiğimiz düşüncelerinden bir tanesi de, cihat konusunda kendisine muhalif çağdaş âlimleri iki şey itham etmesidir:</p> <p>Birincisi: Basitlik ve naiflik, gaflet ve ahmaklık gibi akıl ve bilgi yönleri ile alakalı ithamlar.</p> <p>İkincisi: Çağdaş Batı realitesi ve aldatıcı oryantalizmin etkisi karşısında psikolojik zafiyet, yenilmişlik psikolojisi gibi psikolojik ve ahlaki boyut ile alakalı ithamlar.</p> <p>İtham ettikleri ise Muhammed Abduh'tan Reşit Rıza'ya, Cemaleddin el-Kasimî'den Muhammed Mustafa el-Merağî'ye, Mahmut Şeltut'tan Muhammed Abdullah Dıraz'a, Ahmet İbrahim'den, Abdulvehhab Hallaf'a, Ali el-Hafif'den, Muhammed Ebu Zehra'ya, Mahmut Yusuf Musa'dan Muhammed Ferac es-Sehri'ye, Muhammed el-Medenî'den Muhammed Mustafa Çelebi'ye, Muhammed el-Behiy'den Hasan el-Benna'ya, Mustafa es-Sibai'den Muhammed el-Mübarek'e, Ali Tantavi'den el-Behiy el-Huli'ye, Muhammed Gazzalî'den Seyyid Sabık'a, Alal el-Fasî'den Abdullah b. Zeyd el-Mahmud'a kadar ve daha ismini saymadığımız nice alimler gibi</p>	<p>Seyyid Kutub'a göre cihat, bütün bir dünya çatışmak ve çarpışmaktır. El-Kardavi, İbnu'l Qarye ve'l Kitab, Melamihu Sira ve Mesira adlı kitabında (s. 3/59): Şehit Seyyit Kutub'un içtihat ile ilgili görüşünü tartıştığım gibi cihat hakkındaki görüşlerini de tartıştım. Zira büyük fakih ve çağdaş davetçilerin yönelişinin aksine, İslam hukukundaki en dar ve en sert görüşleri benimsemiş ve Müslümanları bütün dünya İslam'a girinceye veya tam bir itaatle, cizye vermeye razı oluncya kadar savaşmaya davet etmiştir." demektedir.</p> <p>Aslında bu çatışmacı düşüncenin temeli Hasan el-Benna'ya dayanmaktadır. Şu ifadeler ona ait: Şimdi bizler, davetin kolu ve bileğinin güçlendiği, yön verilen değil yön veren, etkilenen değil etkileyen bir konuma geldiği şu zamanda, büyüklere, ileri gelenlere, kurum, kuruluş ve partileri bize katılmaya, bizim yolumuzu tutmaya, bizimle beraber çalışmaya, hiçbir faydası olmayan bu boş görüntüleri terk etmeye, aziz peygamberin sancağı ve doğru İslam yolunun gölgesine sığınmaya davet ediyoruz. Kabul ederlerse bu onların hem dünya hem ahiretleri için hayır ve saadet olacak ve bu davet onlar sayesinde harcanacak zaman ve emeği kısaltabilecektir.</p>

Allah'a verdikleri söze sadık kalıp bu diyardan göçmüş veya bunu intizar eden bu ümmetin ilim, fıkıh, davet ve fikir dünyasındaki en meşhur alimleridir.

El-Kardavi'nin sözlerine ise şu değerlendirmeyi yapmak isteriz: Seyyid Kutub'a böyle bir düşüncenin yolunu açan bizzat Hasan el-Benna'dır. O şöyle diyor: "Eğer bu seviyede bir anlaşmaya varmış ve sana sunduğum her biri kitap destekli, sünnet yörüngeli, delil ve burhan odaklı olan İhvan-ı Müslimin'e ait bakış açısı üzerinde ittifak etmişsek bu konuda iki kişiden başka kimsenin şek ve şüphesi kalmaz: İslam'ın ruhunu içinde sindirip özümseyememiş ve Kuran'ın gaye ve maksatlarını bilememiş insan veya bunu bilen ancak psikolojik zaafı kendisini amel ve aksiyondan meneden kişi. Üçüncü bir sınıf daha vardır, ne var ki biz onları sözümüzün muhatapları olan kendi milletimizden saymıyoruz. (er-Resail, İnsanları neye davet ediyoruz? S. 48, el-Kelime yayınevi, 5. Baskı, 2012).

Görüldüğü gibi, Hasan el-Benna, muhaliflerini psikolojik zafiyet ve İslam'ın ruhunu içinde sindirip özümseyememekle itham ediyor ve onların sözünün muhatabı olan kendi milletinden olmadığını belirtiyor.

Ama ret ederlerse de sıkıntı yok, zira o zaman da biraz beklememiz ve onların kuşatılıp davetçilerin eline düşmesi, baş olarak bu davete çalışabilecek iken kuyruk olarak çalışmaya mecbur olması için yardımı yalnızca Allah katından beklememiz gerekecek. "Allah Teâla iradesini yerine getirmekte her zaman mutlak galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (Yusuf: 21)

Mecmuatu'r Resail li'l İmam Hasan el-Benna, 5. Kongre risaleleri, s. 287, el-Kelime yayınevi, 5. Baskı, 2012.

(6)

Temkin Kavramı

Temkin

Temkin (imkân ve güç sağlama) düşüncesi, gerek İhvan gerekse İhvan'ın ana rahminden/ana damarından çıkan diğer İslâmî cemaatlerin düşünce sisteminin temel bir ekseni ve aslı bir rüknü konumunda olmuştur. Bu düşünce ortaya atıldıktan sonra, genel İslâmî düşünce, Müslüman halklar, uyguladıkları sistemler, kurdukları hükümetler ve kurumların ortaya çıkardığı çeşitli teorilerin genel bağlamı ile uyumlu sistemli, ak-siyoner, siyasî bir faaliyete dönüştürecek şekilde teoriler üretilmiştir. Bu düşünceye göre, dinin varlığı kesintiye uğramış, yeryüzü küfür ve irtidat cahiliyesi içinde yüzmekte, Müslüman toplumlara karşı bir takım kanlı eylemler yapılması nedeniyle - haksızlıkla - cihat olarak niteledikleri çarpışma ve çatışma kaçınılmazdır. Bütün bunlardan sonra, siyasî bir teşekkül kurmak ve iktidara gelmek için yapılması gereken bir takım çaba ve faaliyetler, alınması gereken tedbirler anlamında "temkin" dedikleri ve dini ikame etmenin yegâne yolu olarak gördükleri bir düşünce için teoriler ve varsayımlar üretmeye başlamışlardır.

Bu zalim ve karanlık düşünceleri, salt his ve hamasete, coşkun duygular ve laf edebiyatına dayalı bir kısım çarpık tevil, yorum ve sakat anlayışlar vasıtasıyla üretmişlerdir. Kur'an'ın amaçlarını gerçekleştirecek, tarih boyunca İslâmî anlayış, yaşantı ve pratiğe saygıyı koruyup Kur'anî kavramlar çıkartacak, üretecek ve geliştirecek bilgi araçlarından tam bir yoksunluk içerisindeyler.

Kur'an'dan kavram üretmek, önermeler ve anlamlar çıkarmak, anlayış selametini sağlayan ölçü ve disiplinler, üretilen anlamın onun (Kur'an'ın) amaç ve gayesi ile ne kadar uygunluk içinde olduğunu tartacak kriterler gibi ilmî araçlar gerektiren zor ve ağır bir epistemolojik faaliyettir. Bu faaliyet, gerçekten muazzam ve ince bir faaliyettir; zira vahy-i şerifi, kendisine nispet edilecek beşerî heva ve heveslerden, yanlış ve amaçlarına aykırı tercümelere korur, düşünce kılığındaki bu kaprislerin "mutlak gerçek", "Kur'anî nasların kutsiyeti"ne sahipmiş gibi ilan ve lanse edilmesine engel olur.

İlim ehlinin en yüce amaç ve gayelerinden biri de her zaman yeni ortaya çıkan ve vahye isnat edilen anlayış ve tezleri takip etmektir. İlim ehli,

bu şekilde, söz konusu anlayış ve tezlerin, metin anlama ve yorumlama araç ve metotları çerçevesinde dayandığı bir temeli var mı – ki o takdirde anlayışlar farklı da olsa kabul edilir – yoksa Kur’an’a demediği şeyleri de-dirtmeye çalışan, kaprislerini vahy-i şerife isnat eden salt beşerî heva ve kapristen mi ibaret olduğunu tespit ve teşhis eder.

Vahye dayanan anlayışlar ile diğerlerinin arasını ayıracak kıstas, usul-i fıkıh kuralları (İslam hukuk metodolojisi kuralları), semantik ve beyan gibi belagat ilimleri, fikhî kaideler, İslam hukuku maksatları, icma edilmiş hususlar hakkındaki bilgilerdir. Bunların yanında, müçtehit imam ve âlimlerin anlayış seviyesini yakalamak için sabırla çabalamak ve Müslümanların tarihi tecrübelerini bilmek de zorunludur. Çünkü söz konusu tecrübeler, Kur’an ayetlerinin, basiret ve hidayete sevk eden, bütün zamanların ve çağların şartları ile uyuşan çalışma plan ve programlarına dönüşmüş hali demektir.

İşte bu radikal akımlar, temkin (Allah’ın imkân ve güç sağlaması) konusunda çarpık bir anlayış ortaya atmış, konu hakkındaki tüm Kur’anî metinleri bir araya toplayıp iyi bir koordinasyon ve sentez ortaya koymadan, sözcük ve buldukları bağlamların anlamları üzerinde yeterince düşünmeden, manaların birbiriyle ahenk ve uyumu için yapılması zorunlu olan kendi anlayışını İslam hukukunun diğer kaynakları ile mukayese edip tartmadan aceleci ve tepkisel bir anlayış geliştirmişlerdir.

Bu metodik yaklaşım olmadığı için, söz konusu anlayış sahipleri, Allah’ın kitabından bir ayeti alarak Kur’an’ın bahsettiği “temkin” kavramını, insanı iktidara götüren bir dizi önlemler olarak betimlemiş, İslam’ı bu düşünceden ibaret olarak görmüş, sadece onun ikame edilmeye layık olduğunu, ilahî zaferin Müslümanlar arasında bu düşüncüyü benimseyenlere geleceğini, zaten onların Müslüman düşünce adına hareket ettiklerini iddia etmişlerdir.

Bu akımların öne sürdüğü tezleri bir kenara bırakıp, bizzat Kur’an’ın kendi öz kaynağına döndüğümüz ve Kur’an’da geçen M – K – N kelimesinin kökünden türeyen “Mekkene”, “Nümekkinü”, “Mekkenna” gibi veya bu manaya gelen başka Kur’anî sözcük veya ifadeleri bir araya getirerek çıkan anlamları, Cenab-ı Hakk’ın temkin olarak nitelediği en üst iki model; Hz. Yusuf ve Zülkarneyn modeli ile birleştirip bütüncül bir bakış açısı ile baktığımız zaman, kendimizi bunların bakış açısından tamamen farklı bir Kur’anî teorinin engin ve nuranî ufuklarında yüzüyor olarak göreceğiz.

Bunların öne sürdüğü şekli ile temkin, son derece karmaşık bir düşüncedir. İslâmî akımlar, bu düşüncüyü, insanın Allah’a, O’nun yüce ve

ulvî maksatlarına ve insanlık için ürettiği değer, medeniyet, hidayet ve rahmete bakışını tamamen değiştirecek şekilde sunmuşlardır.

Bu düşünceyi, mana, ifade ve kavram olarak büyük imamların kitaplarında araştırdığımız zaman, konu ile alakalı hiçbir şey bulamayız. Hatta İhvan'dan bu düşüncenin ateşli çağdaş savunucularından biri olan Dr. Ali Muhammed es-Sallabî, Sudan'da hazırladığı "Kur'an-ı kerimde temkin fıkhı" adlı tezin girişinde şunları ifade etmektedir: "Bu fıkıh hakkındaki sınırlı bilgime göre, konuları çok yenidir ve ancak son zamanlarda bu konuda yazılıp çizilmeye ve ehemmiyetine dikkatler çekilmeye başlanmıştır." Nihayetinde ise şunları söylüyor: "Temkin fıkhını, araştırmacıların önemseyip etüt etmeleri gereken en önemli konu ve tezlerden birisi olarak görüyorum."⁹⁴

Bu farklılığının nedeni, ilk dönem âlimlerinin aynen Kur'an'ın sunduğu gibi temkin kavramı hakkındaki derin anlayışlarıdır. Temkin, iman, ahlak, hidayet, çalışma, çabalama, şehircilik, medeniyet, vahiy temelli ve eksenli beşeri bilimler manzumesini üreten bilimsel araştırma gibi Kur'an direktiflerinin toplamından çıkan bir sonuçtur. Müslümanlar bu veriler ışığında hareket ettikleri, bu prensipleri yaşayıp yaşattıkları takdirde, Cenab-ı Hak, bütün dünyada onlar için güzel bir nam ve yüksek bir itibar vazedecek, iki dünyada da en güzel nam ve şöhret onların olacak, insanlık medeniyet ve uygarlığı, farklı alanlardaki ilim dallarını temellendirmeyi onlardan öğrenecek, diğer medeniyetler, onların sahip olduğu ilim ve irfan sırlarına talip olacak, öğrenmek için diyarlarına yolculuklar tertip edecek, güzel ve yüksek ahlaklarını görüp alacaklardır. Böylece İslam ümmeti, ilim, tartışma ve münazara metotlarından önce, temsil, davranış ve patrikleriyle Allah'a götüren yolları göstermiş olacaktır. İşte Cenab-ı Hak, medeniyet temellerinin ve ilim dallarının kök salmasında somutlaşan ve toplumlar ve milletler arasında yayılan bu etkiye temkin adını vermektedir. Müslümanlar tarihleri boyunca temkin meselesini gerçekleştirme ile uğraşmamışlardır, zira temkin bir netice ve sonuçtur, bir faaliyet, önlem ve önceden sunulmuş/verilmiş bir şey değildir.

Bundan dolayı, Cenab-ı Hak, günahlarından dolayı helak ettiği bir takım kavimlerden bahsederken temkin nitelemesini kullanmıştır. Çünkü onlar hakkındaki temkin, imanî temelden yoksun dahi olsa, medeniyet ilimlerine hâkimiyetleri ve profesyonelce yaptıkları işlerinden dolayı milletler arasında yayılan ün ve namları anlamına gelmekteydi. Ne var ki temkin imanlı bir medeniyet için de söz konusu olabilir. O zaman temkin, bu dinin güzelliklerini tanıtmak için temel bir araç ve enstrümana dönüşür. Yine temkin, iman temelinde hareket etmeyen medeniyetler için de

94. - Dr. Ali Muhammed es-Sallabî, Fıhhu'n nasr ve't temkin fı'l Kur'ani'l kerim, envauhu, surutuhu, vesailuhu, merahiluhu ve ehdafuhu, s. 6, İkra yayınevi, Kahire, 2014.

söz konusudur. O zaman da onların bilimsel araştırma yöntemleri, ulûhiyet meselesini düşünce sistemlerinden uzaklaştıran metodolojilere dönmüştür. İnsanlık tarihi boyunca görülen, iman düşüncesi ile karşı düşünce arasındaki bilimsel ve entelektüel etkileşim realitesi işte budur.

Radikal akımlar gelip genel Müslüman düşüncesinden başlayarak dinin kesintiye uğradığını, insanlığın küfür denene cahiliye içinde battığını iddia edince, vahyi anlama araçlarında son derece eksiklikleri ile beraber kendi anlayışları çerçevesinde dini ikame etmenin yöntemi konusunda planlar yapmaya başladılar. Temkin kavramını, vahyi keşif ve manaları çıkarmada kullandıkları bir kısım türbülanslı yöntemlere başvurarak bağlamından koparıp kendi savundukları anlama kaydıldılar ve onu sonuç olmaktan çıkarıp öncüle, Allah'ın çalışıp çabalayana nasip ettiği ilahî bir faaliyet ve yapıt olmaktan çıkarıp kendilerinin yapıp ettikleri bir takım eylem ve faaliyetlere dönüştürdüler.

Temkin düşüncesinin radikal akımların düşünce sisteminde ne kadar merkezî bir konuma sahip olduğunu gösteren delillerden biri de Ali es-Sallabî'in "Fıḫu'n Nasr ve't Temkin" adlı kitabında yer alan şu sözüdür: "Allah'ın dinini hâkim kılmak (temkin ve ikame etmek), bütün aşama, amaç ve araçları ile İslâmî davetten tüm gayret ve faaliyetleri ile İslâmî harekete; oradan örgütlenme, İslâmî davet ve hareketin gayelerinden tüm çeşit, amaç ve araçları ile eğitime kadar bütün İslâmî çalışma sahalarının en büyük gayesi ve ana hedefidir." ⁹⁵

Dr. Es-Sallabî daha sonra "Temkinin amaçları" adını verdiği bir konuya geçiyor ve şu ifadeleri kullanıyor: "Araştırılması gereken önemli konulardan bir tanesi de, temkinin temel amaç ve gayeleridir. Kitap ve sünnette yer alan metinlere müracaat ettiğimizde aşağıda arz edeceğimiz hususların temkinin amaçları arasında yer aldığını göreceğiz:

1. Müslüman toplumun siyasî bir otorite kurabilmesi. ⁹⁶

Sonra garip bir şekilde bu amacı, yani siyasî bir otorite kurma amacını ve buna terettüp eden diğer tali ve cüzî konuları incelemeye dalıyor ve kitap ilk amacın dışında herhangi bir başka amaç zikretmeden sonuna kadar bu şekilde devam ediyor.

Ardından "mücadele/çarpışma aşaması" olarak adlandırdığı temkinin aşamalarını açıklamaya geçiyor ve şöyle diyor: "Bu mücadele aşamasında, bireylerin mutlaka genel anlamıyla cihat kavramını kavramış olma-

95. - Dr. Ali Muhammed es-Sallabî, Fıḫu'n Nasr ve't Temkin fi'l Kur'ani'l Kerim, Envauhu, Şurutuhu, Vesailuhu, Merahiluhu ve Ehdafuhu, s. 439, İkra yayınevi, Kahire, 2014.

96. - Dr. Ali Muhammed es-Sallabî, Fıḫu'n Nasr ve't Temkin fi'l Kur'ani'l Kerim, s. 453.

ları, her alandaki bütün kadroların yönetim işlerini üstlenmek, şer-i ilahîyi hâkim kılmak ve Allah'ın dinini ikame etmek (temkin) için hazır olmaları gerekir. Bu mücadele döneminde Müslümanların hareket ve faaliyetleri tağut ve despotların tahtını sarsar, İslâmî davet bir aşamadan başka bir aşamaya her geçtiğinde zalimlerin korkusu artar, cahili yönetimlerin sonu yaklaşır. İslâmî davetin okları, tağut ve despotların tahtının üzerinde durduğu temellere yönelmiştir. Söküp çıkarmaya yöneldiği bu temellerden biri de: yönetimin iplerini onların elinden almaktır.⁹⁷

Buna göre, temkin 3 şeyi kapsayan bir düşüncedir:

1. Temkin, bütün İslâmî faaliyet ünitelerinin en büyük amacıdır.
2. Temkinin amacı, siyasî bir otorite kurmaktır.
3. Temkinin en önemli aşaması, mücadele / çarpışma aşamasıdır.
4. Mücadele / çarpışma, – Ona göre – cihattır.
5. Mücadele ve cihat hareketi, tağut ve despotların tahtını titretmekte, cahiliye yönetimini sonlandırmakta ve yönetimin iplerini onların elinden söküp almaktadır.

İşte onların mantık ve mantaliteleri bu! La havle ve la quvvete illa billah! Havl ve kuvvet ancak Allah'ındır. Biz Allah için varız ve O'na döneceğiz.

Bu akımların çıkarımının dayandığı temel, şu ayet-i kerimedir: "Yusuf: 'Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir. Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim' dedi." (Yusuf: 55)

Bu ayetin, görev istemek ve yönetime talip olmanın meşru olduğunun Kur'anî delili olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca kimi müfessirlerin ifadelelerinde bu manaya delalet eden bir şeyler de bulmuşlardır, ancak ilahî bir kanun (sünnet) olduğunu açıklayan orijinal Kur'anî bakış açısı kaybolmuştur. Diğer yandan Seyyid Kutub, bu ayeti yorumlarken çok tehlikeli sözler söylemiş ve son derece karışık kavramlar koymuştur. Zira Fi Zilali'l Kur'an'da⁹⁸ konu ile ilgili kısmı mütalaa eden insan, kendisini, konuyu tartışmak ve çürütmek için hakkında detaylı bir kitabın yazılmasını hak eden bütüncül bir teorinin karşısında bulur.

Burada ana başlıklar halinde onun bu teorisini özetleyip, sonra da temkin düşüncesinde nasıl derin ve korkunç bir karışıklığa düştüğünü ve

97. - Fıqhu'n nasr ve't temkin fi'l Kur'ani'l kerim, s. 433.

98. - Fi zilali'l Kur'an, 1/2006-2013.

karanlık düşüncelerden hareketle Kur'anî kavramı nasıl bozup yozlaştırdığını göstermek için konu üzerine kısa yorumlar yapacağız.

İslam hukukçularının (fakihler), Hz. Yusuf'un "Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir" şeklindeki isteğini, görev isteme ve yönetim için çabalama şeklinde tevehhüm ederek bu söz ile Hz. Peygamberin (s.a.v) sünnetinde varit olan görev istemeği ve peşinden koşmayı yasaklayan sözü karşısında duraklayıp düşünmeleri, Seyyid Kutub'un hareket noktasını oluşturmuştur. Çünkü İmam Müslim'in Sahih'inde Abdurrahman b. Semüre'den (r.a) Hz. Peygamberin (s.a.v) kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ey Abdurrahman! Baş olmayı isteme; eğer isteğin üzerine o görev sana verilirse, onunla baş başa bırakılırsın. Şayet sen istemeden sana verilirse, o işte ilâhî yardım görürsün." ⁹⁹

Müslüman aklı, Kur'an'ın da sünnet-i şerifenin de Cenab-ı Hak tarafından indirilmiş bir vahiy olduğunu, ikisinin arasında her hangi bir çelişkinin olamayacağını; iki vahy-i şerifin metinleri arasındaki uyum ve ahengi yansıtan bağ ve bağlantıların dakik, ilmî yöntemler aracılığıyla bulup çıkarılacağını bilir. Bundan dolayı, âlimlerin Hz. Yusuf'un "Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir" sözü ile Hz. Peygamberin (s.a.v) "baş olmak isteme" sözünde özetlenen ilahî vahyin parçaları/cüzleri arasındaki bağ, ahenk ve insicamı keşfetme yöntemleri farklılık arz etmiştir. Ne var ki Seyyid Kutup, söz konusu soruya cevap bağlamında, aklının nasıl karanlıklar içine düştüğünü; düşünce, kavram ve kanaatlerinde nasıl bocaladığını ele veren tuhaf bir teori getirmiştir.

Seyyid Kutub'un bu teorisi 3 unsurdan oluşmaktadır:

1. İslam hukukçularının akıllarının ve bütün fıkıh anlayışının, duraklama ve gerileme çağlarında durduğu ve donduğu suçlaması.
2. Fıkıh, Müslüman toplumun dinamizm ve yaşamından neşet etmiştir. Fıkıh inşa eden şey, dinamizm ve aksiyonu ile toplumdur.
3. Dinamik, aksiyoner fıkıh ile kitaplarda yer alan fıkıh arasında ayırım yapması ve bunu bilmeyenleri fakih olmamak, fıkıhın ve bu dinin doğasını bilmemekle itham etmesi.
4. Fikhî hükümler, boşlukta neşet etmediği gibi boşlukta da varlığını sürdüremez. Bununla cahiliye ve şirk ile nitelediği Müslüman ümmetin ortadan kalktığını, dolayısı ile fikhî hükümlerin de ümmetin zevali ile – ona göre – zeval bulduğunu kastediyor.

⁹⁹. - Sahih'u Müslim, 6/5, Kitabu'l imara, görev istemekten nehy babı, daru'n nevadir, Şam, 2012.

5. Nefsi tezkiye etmekten ve resmi makamlara adaylıktan kaçınmak, Müslüman toplumda neşet etmiş ve Müslüman toplumda uygulanacak olan fikhî bir hükümdür. Müslüman toplum yoksa fikhî hükümlerin uygulanma zemini de yok demektir.

6. Dinamizm ve aksiyon, bu toplumu oluşturan unsurdur.

7. Müslüman toplumdaki sürekli dinamizm ve aksiyon, insanların kader ve mukadderatlarını imtihan ve sabırlarına göre kendiliğinden ortaya çıkarır. Toplumun bütünüdür insanları tezkiye edip referans gösteren ve yönetime aday kılan.

8. Toplum istikrara kavuştuktan sonra nefsi tezkiye etmemeye ihtiyaç hâsıl olur denilmez; çünkü toplum sürekli hareket halinde ve insanlara yeni yeni makamlar ortaya çıkarmaktadır.

9. Bütün çağdaş Müslüman toplumlar, cahiliye (küfür) toplumudur. Fikhî hükümlerin hayat bulamayacağı bir boşluktur.

10. Seyyid Kutub bilgi iddiasında bulunuyor ve sadece kendisinin bu labirentin başlangıcını bildiğini iddia ediyor.

11. Şu anda din, cahili kâfir toplumların ihtiyaçlarını karşılamıyor. Çünkü Kutub zaten onların varlıklarının meşruiyetini tanımıyor ve kafasını onlarla meşgul etmiyor. Tabii burada cahili toplumlardan kasıt tekfir ettiği Müslüman toplumlardır.

12. Müslüman toplumu inşa etmek için öncelikle ve her şeyden önce bütün dünya ile savaşmak gerekir ve işte o zaman yeni bir fıkıh neşet edecektir. Kutub, bütün dünya ile çatışmak istiyor ve bunu da cihat olarak adlandırıyor. Bunun için de ilk önce insanları tekfir etmiş, ardından fıkıhtan mahrum bırakmış, sonra da boyun eğdirmek ve yeni bir fıkıh inşa etmek için onlarla savaşmaya yönelmiştir.

13. İlk önce insanlara boyun eğdirmek ve bu dine girmelerini sağlamak gerekir. Ardından da yasama dönemi başlar.

14. Bütün bunlar, şerî hükümler fiilen uygulanmaz anlamında değildir, onlar her zaman mevcuttur, fakat mevcut olmayan bu şerî hükümlerin kendisinde uygulanacak olan Müslüman toplumdur.

15. Son olarak, bu durum, - ona göre - Hz. Yusuf'un (a.s) görev alması ve baş olmaya çalışmasının sırrını da ortaya koyuyor. Çünkü o nefsi tezkiye etmeme kuralının tatbikine uygun olmayan cahili bir toplumda yaşamakta idi.

Seyyid Kutub'un fıkıh teorisi ve anlayışını oluşturan karanlık ve zalim temeller işte bunlardır. Her konuyu onun sözlerini ekleyerek sizlere arz edip sonra da gerekli yorumları yapacağız ki bu düşüncelerin İslam ve Müslümanlara karşı işlenmiş nasıl bir cinayet, ayetlerin ve anlamlarının çerçevesinin dışına çıkararak, çarpık, bulanık ve şaşkın anlayışları onlara eklemeyerek Kur'an'a karşı nasıl bir saygısızlık yapıldığı ortaya çıksın.

Aslında eleştiri ve izaha geçmeden önce Dr. Yusuf El-kardavî gibi bir insanın Seyyid Kutub'un fıkıh bilmediği konusundaki şahadeti yeterlidir. El-kardavî şöyle diyor: "Kutub, İslam hukukunu (fıkıh) etüt etme imkânını bulsaydı, kitap ve kaynakları arasında biraz yaşasaydı, mutlaka düşüncesini değiştirirdi. Ne var ki onun branşı, aldığı kültür ve yetiştiği ortam ona bu fırsatı vermedi ve özellikle hâlihazırdaki yöntem ve üslubu ile fıkıh kaynakları onun yüksek edebi zevkine uygun değildi."

Seyyid Kutub'un yukarıda arz edilen her konu hakkındaki görüşlerini bizzat kendi ifadelerinden harfiyen dinleyelim:

1. İslam hukukçularının akıllarının ve bütün fıkıh anlayışının duraklama ve gerileme çağlarında durduğu ve donduğu suçlaması:

Şöyle diyor Seyyid Kutub: "Çünkü görüyoruz ki mesele, bu mevcut yönetime havale etmekten daha derin ve daha geniştir. Aksine temel kural ve metinlerden hüküm çıkarma metodunu idrak etmek, İslam hukuk metodolojisinin yapısında var olan, ancak duraklama ve gerileme dönemlerinde donup kalan o kendine özgü dinamik ve aksiyoner doğasını tekrar kazandırmak için mutlaka bilinmesi gereken başka hususlar ve değerlendirmeler temel ve esas alınmalıdır."¹⁰⁰

2. Fıkıh, Müslüman toplumun aksiyon ve dinamizminden neşet etmiştir. Fıkıh inşa eden şey, aksiyon ve dinamizmi ile toplumdur.

Kutub, bu konuda da şu ifadeleri kullanıyor: "İslam hukuku, bir boşlukta neşet etmediği gibi, boşlukta da yaşamaz ve anlaşılmaz. İslam hukuku, Müslüman bir toplumda ortaya çıkmış ve bu toplumun dinamizmi içerisinde gerçek/reel İslâmî hayatın ihtiyaçlarına cevap vere vere teşekkül etmiştir. Yine Müslüman toplumu inşa eden İslam hukuku değildi, aksine Müslüman toplum, İslâmî hayatın ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekçi aksiyon ve dinamizmi ile İslam hukukunu inşa etmiştir. Bu iki tarihi realitenin büyük bir önem ve anlamı olduğu gibi İslam hukukunun doğasını ve fikhî hükümlerin dinamik yapısını anlama bakımından da zorunludur."¹⁰¹

100. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2006.

101. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2006.

3. Dinamik, aksiyoner fıkıh ile kitaplarda yer alan fıkıh arasında ayırım yapması ve bunu bilmeyenleri fakih olmamak, fıkıhın ve bu dinin doğasını bilmemekle itham etmesi.

Bu konuda da Kutub şunları söylüyor: “Sanki bir boşlukta ortaya çıkmış ve boşlukta yaşaması mümkünmüş gibi fikhî hükümleri uygulamaya çalışanlar... Bunlar fakih olmadıkları gibi fıkıhın tabiatını, hatta bu dinin tabiatını anlayacak fıkıh/ anlayışa da sahip değildir. Dinamik İslam hukuku, kitaplardaki fıkıhtan külliyen farklıdır.”¹⁰²

4. Fikhî hükümler, boşlukta neşet etmediği gibi boşlukta da varlığını sürdürmez.

Bu konuda ise şunları söylüyor: “Ayrıca, müstakil bir varlığı olan, boşlukta yaşayan, ortaya çıktığı ilk zamandaki konum, atmosfer, çevre ve şartlar gibi amillerin etkin olmadığı hiçbir fikhî hüküm yoktur.. Bu hükümler kendi zemininden yoksun olarak boşlukta doğmadığı gibi, boşlukta yaşaması mümkün değildir!”¹⁰³

5. “Kendini temize çıkarmama ve de herhangi bir makama aday göstermeme” yolundaki fikhî hükmü, Müslüman toplumda uygulanmak üzere Müslüman bir toplumda doğmuştur. Müslüman toplum yoksa fikhî hükümlerin uygulanma zemini de yok demektir.

Bu mevzuyu ise şöyle izah ediyor: “Bu hüküm, Müslüman toplumda uygulanmak üzere gelmiştir. İdealist, hayalî bir boşlukta değil realist bir zeminde ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı bu hüküm, İslâm toplumunda uygulanmadıkça ne kendisinden beklenen randımanı verebilir ne de olumlu sonuçlarını ortaya koyabilir. Onun uygulanacağı toplum, gerek doğuşunda, gerek organik dokusunda ve gerekse İslâm hukukuna tam bağlılığında “İslâmi olmak” zorundadır. Bu temel dinamiklerin hepsini yapısında bulundurmayan toplum, bu hükmün uygulanacağı zemin olmadığından temelsiz bir “boşluk” ortamı sayılır. Bu hüküm uygulanmaya elverişli ortam olmadığı için orada yaşayamaz ve o ortamı da düzeltemez. Bu değerlendirme, İslam hukuk sisteminin bütün hükümleri için geçerlidir.”¹⁰⁴

6. Dinamizm ve aksiyon, bu toplumu oluşturan unsurdur.

Kutub bu konuda “Hareket ve dinamizm, bu toplumu inşa eden unsurdur. Müslüman toplum, İslam inancı ile bu dinamizmin etkileşiminin sonucudur.”¹⁰⁵

102. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2006.

103. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2006.

104. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2006.

105. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2007.

7. Müslüman toplumun sürekli dinamizm ve aksiyonu, insanların kader ve mukadderatlarını imtihan ve sabırlarına göre kendiliğinden ortaya çıkarır. Toplumun bütünüdür insanları tezkiye edip referans gösteren ve yönetime aday kılan.

Bu konudaki ifadeleri ise şöyle: “Ta ki Allah onlar ve halkı arasında hak ile hüküm verir, ilk Müslümanlar için olduğu gibi onlar için de yeryüzünde hakimiyete götüreceği bir zemin hazırlar ve nihayet yeryüzünün bir parçasında İslâmî sistem hakim olur.. İşte o zaman, İslâmî hareket, başlangıç noktasından İslâmî sistemin kurulacağı ana kadar geçen zaman diliminde imanî kriter ve değerler ışığında hareket edip imanın derecelerine doğru yükselen mücahitlerin kimler olduğunu ayırt edecektir.. Ve o zaman bu mücahitler kendi propagandalarını yapma, herhangi bir görev için aday gösterme gereğini duymayacaklardır. Çünkü hep birlikte cihat ettikleri toplum onları tanımış ve gerektiğinde onlara referans olup aday ilan edecektir.”¹⁰⁶

8. Toplum istikrara kavuştuktan sonra nefsi tezkiye etmemeye ihtiyaç hâsıl olur denilmez; çünkü toplum sürekli hareket halinde ve insanlara yeni yeni makamlar ortaya çıkarmaktadır.

Mevzuyu şöyle detaylandırıyor: “Şöyle denebilir; bu söyledikleriniz ilk aşama için geçerlidir. Toplum oturduktan sonra durum ne olacaktır? Bu soruyu bu dinin tabiatını bilmeyenler sorar. Çünkü bu din, her zaman aktif ve hareket halindedir ve bu aksiyon ve hareketi hiçbir zaman durmaz.. Aksine o insanı özgürleştirmek için sürekli aksiyon halindedir.”¹⁰⁷

9. Bütün çağdaş Müslüman toplumlar cahiliye (küfür) toplumudur ve fikhî hükümlerin hayat bulamayacağı bir boşluk ortamı vardır.

“Mevcut cahili toplum, İslâmî sistemin ve fikhî hükümlerinin doğasına kıyasla, bu sistemin hayat bulması ve hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı bir boşluk ortamı sayılır.”¹⁰⁸

10. Seyyid Kutub bilgi iddiasında bulunuyor ve sadece kendisinin bu labirentin başlangıç noktasını bildiğini iddia ediyor.

Şöyle diyor Kutub: “Ben, içine düştükleri bu çıkmazın başlangıç noktasını biliyorum. Bu çıkmazın başlangıç noktası, içinde yaşadığımız cahiliye toplumunun Müslüman toplum zannedilmesidir. İslâm düzeninin ve fikhî kurallarının, bugünkü organik yapısı, sahip olduğu ahlâk ve değer yargıları ile bu cahiliye toplumunda uygulanabileceğini sanmaktır! İşte

106. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2008.

107. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2008.

108. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2009.

içine düştükleri çıkmazın başlangıç noktası burasıdır... Araştırmacı araştırmasına buradan başladı ise bir boşlukta işe başlamış ve gittikçe bu boşluğun içinde derinlere dalacak, gitgide bir girdaba yakalanacak ve başı dönecektir. İçinde yaşadığımız şu cahiliye toplumu, Müslüman bir toplum değildir. Bu yüzden İslâm düzeni ve bu düzene özgü fıkhi hükümler bu toplumda uygulanamaz. İslâm düzeninin kuralları ve fıkhi hükümleri boşlukta hareket etmedikleri için bu uygulama imkânsızdır. Çünkü bu kurallar ve hükümler tabiatları gereği boşlukta meydana gelmezler. Bunun için boşlukta da işlemezler.”¹⁰⁹

11. Şu anda din, cahili, kâfir toplumların ihtiyaçlarını karşılamıyor. Çünkü Kutub zaten onların varlıklarının meşruiyetini tanımıyor ve kafasını onlarla meşgul etmiyor. Tabii burada cahili toplumlardan kasıt tekfir ettiği Müslüman toplumdur.

Kutub, meseleyi şöyle izah etmeye çalışıyor: “Bu dinin cahili toplumların ihtiyaçları ile uyuşmayan ve onları karşılamayan hükümleri vardır. Zira bu din, daha baştan bu cahili toplumların meşruiyetini kabullenmiş ve varlığından hoşnut olmuş değildir. Dolayısıyla cahiliyetinden kaynaklanan ihtiyaçlarını tanıma ve karşılama gibi bir dert ve meşgalesi de yoktur.”¹¹⁰

12. ilk olarak ve her şeyden önce, Müslüman toplumu inşa etmek için bütün dünya ile savaşmak gerekmektedir, işte o zaman kendi fikhî da olacaktır.

Bu konuda ise şöyle bir izah getiriyor: “Bu (İslâmî) hareketin, baskılarla, işkencelerle, sınamalarla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Baskılara boyun eğenler, dinden dönenler olacak, Allah’a verdikleri söze bağlı kalıp ecelleri dolana kadar şehitlik derecesine ulaşana kadar direnenler olacak. Sabredenler olacak. Yüce Allah, kendileri ile toplumları arasındaki sorunu lehlerine çözümleyene ve kendilerini yeryüzüne egemen kılan kadar mücadeleyi sürdürenler olacak... İşte ancak o zaman İslâm düzeni kurulabilir, İslâm’ı gerçekleştirmek için harekete geçenler, onun öz ve saf rengine bürünüp onunla bütünleşebilir, kendilerine kazandırdığı değerlerle belirginleşip farklılık arz edebilirler.. O zaman onların hayatlarının, cahiliye toplumlarının talep, ihtiyaç ve bunları karşılama yöntemlerinden farklılık arz eden bir takım talep, ihtiyaç ve bunları karşılama yöntemleri olacaktır.. ve işte o zaman Müslüman toplumun pratik hayatının ışığında hükümler çıkarılıp - boşlukta değil - talep, ihtiyaç ve problemleri belli reel bir ortamda İslâm’ın aktif, canlı ve dinamik fikhî/hukuku teşekkül edecektir.”¹¹¹

109. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2009.

110. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2010.

111. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2011.

13. İlk önce insanlara boyun eğdirmek ve bu dine girmelerini sağlamak gerekir, ardından onlar için yasama başlar.

Kutub şöyle diyor: “Sanırım, İslâm’ın, kendi davetçilerinin yüreklerinde hak ettiği o yüksek mevkiini alma, dolayısı ile cahiliye rejimlerine, cahiliye toplumlarına, cahiliyenin ihtiyaçlarına hizmet eden bir araç konumuna indirgemekten kurtulma vakti gelmiştir. İnsanlara, özellikle de onlardan konu hakkında bilgi isteyenlere şöyle demeliler: Önce siz İslâm’a gelin, daha baştan itibaren İslâm’ın hükümlerine boyun eğdiğinizi açıkça duyurun. Veya diğer bir ifade ile “Önce siz Allah’ın dinine giriniz, sadece O’na kulluk edeceğinizi açıkça duyurunuz. İmanın ve İslâm’ın geçerli olabilmesi için zorunlu olan tüm anlamları ile “Allah’tan başka ilah olmadığına şahitlik ediniz.” Bu da “gökte olduğu gibi, yerde de sadece yüce Allah’ın tek ilah olduğuna inanmak, tüm insanların hayatında -her yönüyle- sadece O’nun Rabb’liğinin, yani hâkimiyetinin ve otoritesinin geçerli kılmak, kulların kullara Rabb’lik yapmasını, kulların kullar üzerinde hâkimiyet kurmasını, kulların kullar için kanun koymasını ortadan kaldırmak” demektir. Eğer İnsanlar, ya da onlardan bir grup, bu çağrıya olumlu cevap verirse, Müslüman toplum varlık sahnesine ilk adımını atmış olur. O zaman bu toplum, fiilen Allah’ın şeriatına teslim olmuş, içinde canlı İslam fıkhnunun neşet edip gelişeceği, canlı reel bir ortama dönüşmüş demektir.”¹¹²

14. Bütün bunlar, şerî hükümler fiilen uygulanmaz anlamında değildir, onlar her zaman mevcuttur, fakat mevcut olmayan bu şerî hükümlerin kendisinde uygulanacak olan Müslüman toplumdur.

Kutub şu ifadeleri kullanıyor: “Bu, hiçbir şekilde, kitap ve sünnette yer alan hükümlerin şerî açıdan günümüzde artık geçersiz oldukları anlamına gelmez. Bu sadece bu hükümlerin kendisi için konulan, ancak onun üzerinde uygulanacak olan, yaşaması ve varlığını devam ettirmesi ona bağlı olan toplumun mevcut olmadığı anlamına gelmektedir. Bu yüzden fıkhi hükümlerin fiili varlıkları, bu toplumun varlığına bağlıdır. Dolayısıyla hükümlerin fiilen varlıklarını sürdürmesini sağlamak, cahiliye toplumdandan kurtularak İslâm düzenini kurmak için ona karşı harekete geçen; sonra da, tarih boyunca, bu din adına, cahiliyeye, ilahlık taslayan tağut ve despotlarına, rububiyet noktasında Allah’a ortak koşmaya razı olarak onlara boyun eğen kitlelere karşısında duranların maruz kaldıklarına maruz kalan her Müslümanın boynunun borcudur.”¹¹³

15. Son olarak, bu durum, - ona göre - Hz. Yusuf’un (a.s) görev alması ve baş olmaya çalışmasının sırrını da ortaya koyuyor. Çünkü o nefsi tezkiye etmeme kuralının tatbikine uygun olmayan cahili bir toplumda yaşamakta idi.

112. - Fi zilali’l Kur’an, 4/2011.

113. - Fi zilali’l Kur’an, 4/2013.

Sanırım bu açıklama bize Hz. Yusuf'un davranışının hakikatini ortaya koyuyor. O, insanlar nezdinde "nefsi tezkiye etmek ve buna binaen görev talep etmekten sakınmak" kuralının uygulanabileceği Müslüman bir toplumda yaşamıyordu. Ayrıca, şartların, cahili bir ortamda hizmetçi değil kendisine itaat edilen bir yönetici olmaya zemin hazırladığını düşünüyordu. ¹¹⁴

Açık şekilde zalim ve agresif olan bu düşünceleri naklettikten sonra konunun bizim açımızdan değerlendirilmesine geçelim:

1. Bütün bu söz ve düşüncelerin hareket noktası ve dayandığı, Seyyid Kutub zihniyetinin ürettiği ana temel düşüncedir; o da toplumu tekfir edip şirk demek olan cahiliye ile itham etmesi, dinin varlık âleminden kopup gittiğini, çatışmanın kaçınılmaz olduğunu, Müslüman bir toplumun inşası için savaşılmaması gerektiği hükmünü vermesidir.

Daha önce Kutub'un El-Adaletü'l İctimaiyye fi'l İslam (İslam'da sosyal adalet) adlı kitabında şu sözünü nakletmiştik: "Bu ilahî beyan ışığında din ve İslam kavramlarına baktığımız zaman, bütün yeryüzünde bu dine ait bir varlık göremeyiz. Onun varlığı, son Müslüman cemaatin, insanların hayatında hâkimiyeti yalnızca Allah'a özgü kılmaktan vazgeçtiğinde durmuştu." ¹¹⁵

Mealim fi't Tariq (Yoldaki İşaretler) adlı kitabında ise şöyle diyor: "Müslüman ümmetin varlığı, asırlardan beri kesintiye uğramıştır." ¹¹⁶

Görüldüğü gibi, Müslümanları tekfir eden, hatta küfre düşüşlerini asırlar öncesine kadar götüren bir tezle karşı karşıyayız. Ardından Müslüman toplumu olmadığı için fıkıh hükümlerinin kalktığı ikinci adım gelmektedir.

2. Söz konusu tez, bütün yönleri ile son derece tehlikelidir; zira dinin varlığının kesintiye uğradığını, cahiliyenin her tarafa yayıldığını, fıkıhın cüzi-küllî hükümleri ile kalktığını iddia etmek, İslam dini ve Cenab-ı Hakk'ın âlemlere rahmet kıldığı, ümmetini insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet yaptığı, Kutub'un ise asırlardan beri küfür, cahiliye ve şirk içinde olmakla itham ettiği son ilahî mesaj Muhammedi Risalet'e saldırarak demektir.

3. Onun bu sözü, katmerli cehaletinden, bu dinin doğasını, farklı şartlar ve durumlarda onu nasıl yaşamak gerektiğini bilmemekten kaynaklanıyor. Mekke halkı Müslümanlara ve bu dine düşmanlık yapmalarına rağmen, Müslümanlar 13 yıl boyunca Mekke'de İslam'ı yaşamışlardır.

114. - Fi zilali'l Kur'an, 4/2013.

115. - El-adaletü'l ictimaiyye fi'l islam, s. 183, Daru'ş Şuruq, Kahire, 1995.

116. - Mealim fi't tariq, s. 8.

Müslümanlar, düşman olmayan fakat onlarla farklı düşünüp yaşayan ve varlıklarını hoş gören Habeşistan gibi bir ortamda da bu dini yaşadılar. Yine hicretten önce Müslümanlar, kendilerinin azınlık olduğu, Yahudilerin, çoğu Müslüman olmayan Evs ve Hazreç kabilelerinin yaşadığı çok kültürlü bir ortam olan Medine’de de bu dinin gereklerini yerine getirerek yaşadılar. Yine Müslümanlar, Hz. Peygamberin (s.a.v) Medine’ye hicretinden sonra çoğunluk oldukları ikinci Medine döneminde de bu dini yaşadılar. Böylece dini ve kültürel çeşitliliğin hâkim olduğu bir ortam teşekkül etti ve Müslümanlar Müslüman olmayanlara açılarak dairelerini genişlettiler. İşte bu şekilde bu din, farklı ortam ve konjonktürlerde dini yaşama adına dört farklı model sunmuş oluyordu. Fakat Seyyid Kutub çıkıp dinin yok olduğunu ve kesintiye uğradığını söyleyebiliyor.

4. Fakihleri donukluk ve durgunluk ile suçlama, İslam ilim tarihine büyük bir saldırı ve saygısızlık, fakihlerin dinamizminden, Müslüman memleketlerde meydana gelen her yeni olay ve hadiseyi nasıl araştırıp takip ettikleri ve sonra da uygun şerî hükmü bulup çıkarmak için şer-i şerife, amaç ve araçlarına hâkimiyet ve vukufiyetlerine istinaden nasıl içtihat ettiklerinden habersizliktir. Hâlbuki Muhammed Ebu El-Mezaya El-Ketani “Tabakatu’l Müctehidîn” (Müçtehitlerin tabakaları) adlı bir kitap telif etmiş ve ümmetin katmanları içinde 5 bin kadar müçtehidin ismini zikretmiştir. Bu da bu işin, hiçbir zaman ve çağda kesintiye uğramadığını, kapsının kapanmadığını göstermektedir.

5. Allah’ın peygamberi Hz. Yusuf’un makamına saygısızlık edip onun fikhî hükümlerin kalktığı cahiliye döneminde yaşadığını, fıkıh ve hükümleri boşlukta yaşamayacağı için onlara muhatap olmadığını iddia etmek, önceden belirlenen fikhî hükümlere değil bilakis her hadisede kendisine gelen ilahi vahye göre hareket eden kerim bir peygamberin makamına karşı büyük bir cehalettir.

6. Hz. Yusuf görev talebinde bulunmuş ve bunun için çaba sarf etmiş değildir. “Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir, dedi” (Yusuf: 55) ayetinden böyle bir delil çıkarmak, ayetin işaret ettiği anlam ve Kur’an’ın siyak ve sibakı bakımından büyük bir hatadır. Kur’an’ın delalet ettiği manalara ve peygamber davranışlarına kendi zihinlerindeki evham ve şaşkın anlayışları yüklemek, onları peygamber davranışlarının ve Kur’an manalarının yerine koymak, Kur’an’ın demediğini ona dedirtmek, kendi ön yargı ve düşüncelerini Kur’an üzerinde hakem ve tayin edici kılmaktır ki bütün bunlar çok büyük yanlışlardır.

7. “Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir, dedi” (Yusuf: 55) bu ayetin manasını anlamamızda anahtar kavram, ilimdir. Zira Cenab-ı Hak, Hz. Yusuf’u peş peşe gelen ayetlerde ilim vasfı

ile anmıştır. Kıtık hadisesinde tarım işleri ve krizi yönetme konusundaki göz kamaştırıcı ilmi ortaya çıkınca asil Mısır halkı, Hz. Yusuf'un tarım ve ziraat konusundaki eşine az rastlanılan bu ilim, anlayış ve tecrübesine tanıklık edip itiraf ettiler. Kral kaç kez istetti ise de Hz. Yusuf bu talepleri reddetti. Sonunda kral bizzat Hz. Yusuf ile buluştu ve hangi makamı istiyorsa kendisine sundu. Hz. Yusuf ise bu kadar ısrardan sonra ekonomi bakanı ve müsteşarı olmakla yetinmişti. Yani aslında ne bir görev istemişti ne ardından koşmuştu, aksine kendisi ısrarla istenilen ve davet gönderilen, fakat tüm bunları reddeden konumunda idi. Bu ayet hakkındaki yanlış anlamaları gidermek için konunun tafsilatlı izahı daha sonra gelecektir.

Şimdi sizlere, Ezher'in anlayışına göre ve hüküm ve mana çıkarma yöntemi çerçevesinde temkin meselesini etraflı bir şekilde etüt etmeye çalışacağız:

Cenab-ı Hak, temkin kelimesini, defalarca hem mümin hem kâfir, hem de genel olarak tüm insanlık hakkında kullanmıştır. Ayrıca Cenab-ı Hak, temkini kendisine izafe etmiştir. Zira temkinin geçtiği her yerde ondan beşerî bir yükümlülük değil ilahî bir tasarruf olarak bahsetmiştir. Bu Cenab-ı Hakk'ın yaptığı ve yarattığı bir manadır, yoksa mükelleflerin sorumlu olduğu bir hüküm değildir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Şu bir gerçektir ki ey insanlar, Biz sizi dünyaya yerleştirip orada size hâkimiyet verdik. Orada sizin için birçok geçim vasıtaları yarattık. Ne kadar da az şükrediyorsunuz! (Araf: 10)

Burada temkinin anlamı, Yüce Allah, bu yeryüzü gezegeninde, cazibe alanını, sıcaklık ve havanın derecesini belli bir şekilde hazır hale getirmiş, atmosfer ve ağaçları, buharlaşma işlemini, bulutları ve yağmurları yaratmış, nehirlerin akışını, sebze ve meyvelerin yetişmesini ayarlamıştır. İşte Yüce Allah, bu ilahî yaratma faaliyetini temkin olarak nitelemiştir. Bizi Mars, ya da Venüs gezegeni veya ay üzerinde değil bu dünya üzerinde yerleştirmiştir; çünkü bu gezegen ve cisimlerde yukarıda anılan etkenler mevcut değildir. Bu evreni uygun hale getirme adına yapılan ilahî tasarruf hazırlıkları, Allah “insanı temkin etmek” olarak adlandırmıştır. (İnsan ve yeryüzünün, birbirlerine uygun hale getirilmesi ve öyle yaratılması).

Hatta Cenab-ı Hakk, temkinin gayr-i Müslim için de olabileceğini ifade etmiştir. “Kendilerinden önce nice nesilleri imha ettiğimizi görmediler mi? Biz onlara, size vermediğimiz imkânları vermiş, gökten üstlerine bol bol yağmur göndermiş, ayaklarının altından ırmaklar akıtmıştık.” (Enam: 6). Cenab-ı Hakk'ın onlar için hazırladığı nimet ve doğal servetlerin miktarına bakın. Bol bol yağmurlar verip ormanlar, ziraat, tarım ve balık ürünleri var etmiş ve ardından şöyle buyurmuştur: “ayaklarının altından ırmaklar akıtmıştık.” Böylesi onlar için her türlü servet birikmeye devam

etmiştir ki bu da bolluk ve refahın var olduğu anlamına gelmektedir. İşte bütün bunlar temkinin çeşitlerindedir, ne var ki bu temkin, iman ile kayıtlı veya ona bağlı değildir. Cenab-ı Hakk'ın ayetin devamındaki şu sözü bunun delilidir: “Fakat günahlarından ötürü onları imha ettik ve onların peşinden başka bir nesil yarattık.” (Enam: 6).

Yeryüzünü dolduran servetler, programlar, iş planları ve uygulamaların neticesinde temkin denen şey meydana geliyor. Ancak temkin, imanla gerçekleşebileceği gibi iman olmadan da gerçekleşebilir. Ayette sözü edilen kavim Müslüman değildi, fakat yine de Allah, onlara verdiği servet ve zenginliği, sağladığı uluslararası politik nüfuzu temkin kelimesi ile ifade etmiştir. Zira onlara bu konumu bizzat Allah kendi ilahî tasarruf ve takdiri ile bahşetmiştir.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: “Onlar öyle mükemmel insanlardır ki şayet kendilerine dünyada hâkimiyet nasip edersek namazlarını hakkıyla ifa eder, zekâtlarını verir, iyi ve meşru olanı yayar, kötülüğü önlerler. Bütün işlerin âkıbeti elbette Allah’a aittir.” (Hac: 41)

Yine şöyle buyuruyor:

“Allah içinizden iman edip makbul ve güzel işler işleyenlere kesin olarak vaad buyurur ki: Daha önce müminleri dünyada hâkim kıldığı gibi kendilerini de hâkim kılacak, kendileri için beğenip seçtiği İslâm dinini tatbik etme gücü verecek ve yaşadıkları korkulu dönemin arkasından, kendilerini tam bir güvene erdirecektir. Çünkü onlar, yalnız Bana ibadet edip hiçbir şeyi Bana şerik yapmazlar. Artık bundan sonra kim küfrana sapsarsa, işte onlar yoldan çıkıp Allah’a karşı gelmiş olurlar.” (Nur: 55)

Milletler hakkındaki temkin düşüncesi, kişiler hakkındaki sevgi ve muhabbet düşüncesi gibidir. Yani bir insanı sorumlu tutup “insanların kalplerinde kendine muhabbet oluştur” denilmesi mümkün değildir. Aksine şöyle deriz: İnsanlara iyi davran, güzel ahlakla muamele et, insafli davran, o zaman Allah senin muhabbetini onların kalbine atacaktır.

İmam Buhari'nin Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet ettiğine göre Efendimiz (s.a.v) şöyle ferman buyurmuştur: “Allah bir kulunu sevdi mi, Cibril'e ‹Ben filanı seviyorum sen de sev' diye seslenir. Cibril de onu sever. Sonra sema ehline ‹Allah (cc) filanı seviyor, siz de sevin” der. Sema ehli de bütününü onu sever. Ve bu kul için yeryüzünde kabul vaz' edilir. ¹¹⁷ Burada insana yüklenilebilecek sorumluluk, başarılı bir şekilde yapabileceği bir takım ahlaki davranış hükümleridir ki yaptığı takdirde Allah onun için

117. - Sahihu'l Buhari, 2/629, yaratılışın başlangıcı kitabı, melekler bahsi, baskı: Cemiyetu'l meknez el-İslâmî, Kahire, 1421 h.

kabul takdir ve vaz' eder. Ancak bu iyi fiilleri çarpık bir şekilde yaparsa, o zaman da insanların kalplerinde ona karşı buğz ve kin artar, çünkü riya-karlık yapmaya, suni davranmaya ve insanlara caka satmaya ve iyi davranış ile insanlara karşı övünmeye yeltenir.

Buna göre, bir insan gelip "kalplere sevgimi koyacağım" dese, sonra da bu amaçla bir takım planlar yapsa ve perosedürler uygulasa, uğrunda mücadeleye girişse nasıl olur? İşte temkin konusunda sözkonusu akımların yaptığı da bundan farksızdır.

Cenab-I Hak bize kendisine ibadet etmeyi, tevhit inancına bağlı kalmayı, ona gereği gibi iman etmeyi emretmiş, sonra da şehirleşme, medeniyet, refah, insana ikram etmeyi, nefis, akıl ve canları korumayı ve beyinleri cehaletten kurtarıp özgür kılmayı talep etmiştir. Dolayısıyla bizler ümmet olarak ekonomiyi sağlamlaştırma, siyasi sistemi istikrara kavuşturma ve eğitim düşüncesini geliştirmenin yanında bu görevi de yerine getirdiğimiz takdirde yüce Allah temkin (hakimiyet, nüfuz) olarak adlandırılan şeyi milletler arasında gerçekleştirecektir.

Gerçek şu ki, temkinden bahseden Kuaranî nurun içine daldığımız zaman, Ezher-i Şerif'in, ilahî prensipler, kanunlar, fıkhi kaideler, ayetleri analiz ve aynı konudan bahseden ayetleri toplayıp bütüncül bir sentez yapmaya dayanan metodu ışığında yukarıda ürettiği anlamların aslında özetin de özeti olduğunu görürüz. Bunun örneği Hz. Yusuf'tur. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Mısır'da Yusuf'u satın alan vezir hanımına: 'Ona güzel bak!' dedi, 'Belki bize faydası dokunur, yahut onu evlat ediniriz!' Böylece Yusuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik ve bu cümleden olarak, ona rüyaların yorumunu öğrettik. Allah Teâla iradesini yerine getirmekte her zaman mutlak galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (Yusuf: 21)

Onu bir köle olarak satın aldıklarına göre nerede burada temkin (imkan, nüfuz, güç)?!

Gerçekte temkin, ilahî bir tasarruf ve faaliyettir, çünkü Allah, Hz. Yusuf'un köleliğe giden yol olan kuyuya atılma olayını, Mısır'a götürülmesi, kralla konuşarak insanlarla tanışması, sahip olduğu ilim ve irfanı ile nam salması için bir vesile kılmış, böylece yönetimdeki insanları onun tecrübelerinden istifade etmeye, bilgisinden faydalanmaya koşar hale getirmiştir. Bu süreç, Hz. Yusuf'un namını ta krala kadar ulaştırmıştır. İşte kralın, sahip olduğu bilgi ve tecrübe sayesinde Hz. Yusuf'a müracaat etmesi temkindir.

Temkin, başkalarını tecrübene saygı duymaya ve yararlanmaya mecbur bırakan sahip olduğun bilgi sermayesidir. Şu ayetin bağlamına bakalım:

O kâhinler “Bu gördükleriniz karışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin yorumunu bilemeyiz” dediler. O iki arkadaştan kurtulana, nice zaman sonra, ancak o sırada, Yusuf’u hatırlayıp dedi ki “Rüyanın tabirini size ben bildireceğim. Hele siz beni hapishaneye bir gönderiverin.” Hapishaneye gidip: “Yusuf! Sözü doğru ve isabetli olan aziz dostum! Şu müşkil rüya hakkında bize bir çözüm bildir lütfen: “Yedi semiz ineği yiyen yedi zayıf inek ile yedi yeşil başak ile yedi kuru başağın anlamı ne olabilir? Ümid ederim ki isabetli yorumunu öğrenip ilgi insanlara aktarırım böylece onlar da doğruyu öğrenir ve senin kıymetini bilirler.” Yusuf: “Yedi sene, bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz. Ama biçtiğinizi, yiyeceğinizi az miktar dışında, başağında bırakır, depolarsınız. (Yusuf: 44-47).

Yani: Ey memleket ve devletlerin işlerini yönetme konusunda uluslararası uzman! Bu meseleyi nasıl izah ederiz? “Yedi semiz ineği yiyen yedi zayıf inek ile yedi yeşil başak ile yedi kuru başağın anlamı ne olabilir? (Yusuf: 46). Hz. Yusuf, meseleyi vuzuha kavuşturarak çalışma planına döndürmüştür. Dolayısıyla onun hakkındaki temkin, kendisine uz bakış, gelecek öngörüsü, krizleri, çözüm ve mücadele yollarını bilmeyi sağlayan bilgi sermayesi olmuş oluyor. Hz. Yusuf bu tecrübeyi sergileyince “Hükümdâr: ‘Onu yanıma getirin, özel danışman edineyim’ dedi. Onunla konuştuktan sonra da: ‘Sen artık bundan böyle, nezdimizde yüksek bir makam sahibi, tam itimad edilen bir müsteşarsın’ dedi.” (Yusuf: 54) Bunun üzerine yüce Allah onun için Kabul vaz’ etti. Kral, ender bilgi ve tecrübe sahibi bir insan olarak onu yanına çağırdı. Kendisi ile konuştuğunda onun birinci sınıf bir ekonomik manteliteye sahip olduğu süprizi ile karşılaştı ve ona şöyle dedi: “Sen artık bundan böyle, nezdimizde yüksek bir makam sahibi, tam itimad edilen bir müsteşarsın” (Yusuf: 54). Bunun üzerine Hz. Yusuf şöyle dedi: “Yusuf: ‘Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir’, dedi. Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim dedi.” (Yusuf: 55) böylece temkinin nasıl gerçekleştiğini görmüş olduk.

Hakikat bu iken, kimi radikal akımlar, sadece Hz. Yusuf’un “Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir, dedi. Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim” (Yusuf: 55) sözünü alıp yukarıda geçen bağlamından kopararak şöyle diyorlar: Bu ayet, yönetime kavuşmak için çabalamanın meşru olduğunu ifade etmektedir.

Konuyu şöyle özetleyebiliriz: Temkin, insanın kendini bilgi olarak ispatlaması, ülkede yaşayan herkesin onun tecrübelerini görüp “uzman, alim ve bilgilerinden emin olduğundan doalyı, bu komplike problemlerin çözücüsü sensin, yönelişin ne olursa olsun buyur işleri sen yürüt” demesidir. Binaen aleyh, temkin, Cenab-ı Hakk’a ait ve onun yapıp yarattığı ilahî bir fiildir. Biz kullar ise iş, plan ve programları yapmakla mükellefiz.

Yeryüzünü imar etmek, çaba sarfetmek, ilmi beceri ve tecrübelerimizi geliştirmek, şehirler ve ülkeler inşa etmek, Allah'a kulluk ve nefsi arındırma bunlardan sadece bazıları. Eğer bütün bu öncüller ve uygulama programlarında başarılı olursak Allah dünyanın her tarafına yayılacak küresel bir itibar yaratacaktır ki o zaman buna temkin denilebilir. Halklar ve milletler ile ilgili bu temkin, aynen fertler hakkındaki sevgi ve muhabbet gibidir, kalplerde onu Allah yaratır, biz ise sadece sebep ve öncüllerini/saiklerini gerçekleştirmeye çalışırız.

Hiz. Yusuf (a.s) hakkındaki temkin kavramının ilk anahtarı, ilim anahtarıdır. O kadar ki bu anahtar kavram bir çok kez surede kullanılmıştır. Hiz. Yakub'un şu sözüne kulak verelim: "Rabbin seni öylece seçecek, sana rüya tabirini öğretecek" (Yusuf: 6). Zira rüya tabiri ilmi, önemli bir bilgi anahtarıdır.

Sonra Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor: "Mısır'da Yusuf'u satın alan vezir hanımına: 'Ona güzel bak!' dedi, 'Belki bize faydası dokunur, yahut onu evlat ediniz!' Böylece Yusuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik ve bu cümleden olarak, ona rüyaların yorumunu öğrettik." (Yusuf: 21) Görüldüğü gibi ikinci kez ilim, anahtar kavram olarak geçmektedir.

Ardından yüce Allah şöyle buyurmuştur: "O kemâl çağına geldiğinde kendisine hüküm ve ilim verdik." (Yusuf: 22) Bu ilmî temel kavramın burada bir kez daha geçtiğini görüyoruz.

Daha sonra ise şöyle buyuruyor: "Yusuf: 'Yiyeceğiniz yemek size henüz gelmeden, her birinizin rüyasının tabirini size bildirmiş olurum. Bu, Rabbin bana öğrettiği ilimlerdenidir.'" (Yusuf: 37). Böylece bu ilmî temel ve anahtar kavram dördüncü kez geçmiş olmaktadır.

Sanırım Yusuf suresinin şu ayetinde ve daha sonraki iki ayette ilmin hikmetten önce zikredilmesinin sebebi de budur. "Çünkü Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Yusuf: 6). Çünkü Yusuf (a.s) temkini, Cenab-ı Hakk'ın kendisine bahsettiği ilahî ilmin gereklerindedir. Hâlbuki İbrahim (a.s) hakkındaki ayette ise önce hikmet sonra ilim zikredilmiştir. "O sırada onlardan yana içine bir korku düştü. "Korkma!" dediler ve ona büyüdüğünde âlim olacak bir çocuklarının dünyaya geleceğini müjdelediler. Evin öbür köşesinden bunu duyan eşi, elini yüzüne vurarak: "Vay başıma gelene! Ben kısır bir kocakarı iken mi doğuracağım!" diye çığlık attı. Onlar, hanımına: "Evet, Rabbin böyle buyurdu, dediler. O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir." (Zariyat: 28-30). Hikmetin ilimden önce gelmesinin nedeni, yaşı ilerlemiş olmasına rağmen kendisine çocuk ihsan edilmesi, ilahî hikmetin gereklerindedir.

Tüm bunların ardından, o dönemdeki bütün Mısır halkının ve yönetici kadronun “bilgi buutlarıyla yetiş bize! Sahip olduğun ilim ve bilgi kaynaklarından ülkemizi bekleyen ekonomik tehlikeden kurtaracak plan ve projeler çıkar” dedirten Hz. Yusuf’un yetenek, kabiliyet ve bilgi sermayesini ortaya çıkaran o büyük hadise yaşanmıştır. Kral, rüyasında yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini görür. Bir de yedi yeşil başak ile yedi kuru başak görür. Sonra da “Ey efendiler: ‘Siz rüya tabir ediyorsanız, benim bu rüyamı da halledin!’ (Yusuf: 43) Çünkü biz gelecekte meydana gelecek bu olayın kod ve şifrelerini çözecek bilgi birikim ve tecrübesine muhtacız. ‘Siz rüya tabir ediyorsanız, benim bu rüyamı da halledin!’ (Yusuf: 43) der. Fakat onlarda bu ihtiyacı giderecek bilgi ve ilmî boyut yoktu. O kâhinler “Bu gördükleriniz karışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin yorumunu bilemeyiz” (Yusuf: 44) diyerek bu konuda bir ilme sahip olmadıklarını ikrar ve itiraf ettiler. Bu da temkin hakkındaki Kur’anî teoriyi ve Hz. Yusuf hakkındaki temkinin sahip olduğu ilim temeline ve Cenab-ı Hakk’ın ihsan ve hediyesine dayandığını hakikatini vurgulamaktadır.

Ayrıca o zamanki toplumun da bu temelden yoksun olduğu daha sonra ortaya çıkmıştır. “O iki arkadaştan kurtulani, nice zaman sonra, ancak o sırada, Yusuf’u hatırlayıp dedi ki “Rüyanın tabirini size ben bildireceğim. Hele siz beni hapishaneye bir gönderiverin.” Hapishaneye gidip: “Yusuf! Sözü doğru ve isabetli olan aziz dostum! Şu müşkil rüya hakkında bize bir çözüm bildir lütfen: “Yedi semiz ineği yiyen yedi zayıf inek ile yedi yeşil başak ile yedi kuru başağın anlamı ne olabilir? Ümit ederim ki isabetli yorumunu öğrenip ilgi insanlara aktarırım böylece onlar da doğruyu öğrenir ve senin kıymetini bilirler.” (Yusuf: 45-46)

Hz. Yusuf’a gönderilen kişi açıkça ona muhtaç olmalarının nedeninin, daha önce onunla birlikte iken göz kamaştırıcı bir surette gördükleri ve şahit oldukları bilim ve ilim sırrından mahrumiyetleri olduğunu belirtmiştir. Bakın bu bağlamda ilim kelimesi kaç defa tekrar ediliyor?

Hz. Yusuf bu şekilde müthiş ilmini ve ekonomik kriz için üstün çözüm önerilerini ortaya koymaya başladı. Yedi yıllık planını açıkladı: “Yusuf: ‘Yedi sene, bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz. Ama biçtiğinizi, yiyeceğiniz az miktar dışında, başağında bırakır, depolarsınız.’ (Yusuf: 47). Bu şekilde geniş çaplı bir tarım planı ve belli oranlarda harcama ve tasarruf yapma ihtiyacı zuhur etti.

“Sonra, bunun peşinden yedi kurak yıl gelecek, tohumluk olarak saklayacağınız az bir miktar dışında, önce biriktirdiklerinizi yiyip tüketirsiniz. Sonra onun arkasından bir yıl gelecek ki halk bol yağmura kavuşacak, sıkıntıdan kurtulacak, bol meyve sıkıp hayvanları sağacaklar.” (Yusuf: 49). Hz. Yusuf onlara ekinden bir koruma kalkanı yaptı ki kriz bittikten sonra

bile stoklamış oldukları ekinlerden belli miktarda kalmıştı. Hz. Yusuf'un onlara sağladığı koruma kalkanı sayesinde krizi atlattılar. "Sonra onun arkasından bir yıl gelecek ki halk bol yağmura kavuşacak, sıkıntıdan kurtulacak, bol meyve sıkıp hayvanları sağacaklar."

Şüphesiz Hz. Yusuf'un onlara ziraatı öğütlemesi, etüt edilmiş, genişçe ve detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Ancak Kur'an, âdeti olduğu üzere bu detaylara girmemiştir. Çünkü onun bu konuda takip ettiği sağlam yöntem, sonuçlar ve küllî meselelere odaklanmak, öncülleri özetlemek, Hz. Yusuf ve Mısır halkı arasında geçen tarım yöntemi, krizin aşılması için gereken hayati ürün ve mahsuller, ekimi kriz sonrasına bırakılması gereken ürünler, çalışılması gereken alanlar, iş gücü, çiftçilik ve sulama vb tarım gerekleri gibi tali meseleleri es geçip ana meselelere yoğunlaşmaktır.

Bu, 7 bin yıldır Nil'in yamaçlarında yaşayan asil Mısır halkının tecrübeli olduğu ziraat alanında Hz. Yusuf'a ait derin bir tecrübedir. Şüphesiz Mısırlılar, Hz. Yusuf'un işaret ettiği tarım alanları ile ilgili deneyim ve yönlendirmeleri karşısında büyük bir dehşete kapıldılar, zira tam da onların deneyimli oldukları konularda, vahiy ve nübüvvetin nuru sayesinde çok detaylı yönlendirmeler yaparak adeta onlara meydan okumuştular.

Ayrıca "Yedi sene, bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz." (Yusuf: 47) yani kolları sivar ve olağanüstü bir şekilde harekete geçersiniz ta ki gelecek mevsimlerde yeteri kadar ekin birikmiş olsun.

Şu ayette ise başka bir uygulamaya işaret edilmektedir: "Ama biçtiğinizi, yiyeceğiniz az miktar dışında, başağında bırakır, depolarsınız." (Yusuf: 47) Bu hasat deneyimlerine dayanan bir çalışma projesi ve farklı bir depolama çeşididir.

Ardından "Sonra, bunun peşinden yedi kurak yıl gelecek, tohumluk olarak saklayacağınız az bir miktar dışında, önce biriktirdiklerinizi yiyip tüketirsiniz." (Yusuf: 48) sözü ile onlara 7 yıl boyunca saklayabilecekleri belirli bir depolama yöntemini, 7 yıllık krizi aştıracak, Şam ve komşu beldelere de imkân sağlayacak, hatta artıracak ölçüleri belirli harcama keyfiyetleri ile birlikte izah ediyor.

Ekonomik planlar hazırlama, hayat deneyimi, depolama, tarım, hasat gibi meselenin en dakik yönlerini bilen bilgili ve tecrübeli Mısır toplumu gibi bir ortamda Hz. Yusuf'un sergilediği eşsiz çalışma alan ve programları alışılmışın dışında bir tecrübe ve birikimdir.

Bu bilgisel boyut ortaya çıkıp karar yapım merkezlerine ulaştıkça, onlar Hz. Yusuf'a ulaşmaya koşuştular, çünkü onun ülkenin ihtiyaç duy-

duğu alandaki ün ve namı kendisini geçmişti. Mısırlıların içinde bu işi deruhte edecek başka kimse de yoktu. “Bunu duyan Hükümdar: ‘Getirin bana onu!’ dedi.” (Yusuf: 50), ancak Hz. Yusuf bu talebi reddetti ve “Hükümdarın elçisi gelince Yusuf: “Sen önce dönüp efendine de ki: ‘O ellerini kesen kadınların meselesi neydi, kendisine soruver.” (Yusuf: 50). Ne var ki kral da ısrarla onu talep etti ve ikinci kez elçi gönderdi ve “Onu yanıma getirin, özel danışman edineyim” (Yusuf: 54) dedi. Görev isteyen ve ardından koşan Hz. Yusuf değildi. Cenab-ı Hakk’ın açıkladığı onun hakkındaki temkin, zamanındaki bütün danışmanlık firmaları ve karar yapım merkezlerinin ortak bir şekilde “bu adam, bizim çok muhtaç olduğumuz eşsiz bir ilmî tecrübe ve deneyime sahip” demeleri ve bunu ikrar ve itiraf etmeleridir. Bu nedenle kral onunla oturup konuştuğu ve geniş ufku ve derin tecrübelerine vakıf olduğu zaman “Sen artık bundan böyle, nezdimizde yüksek bir makam sahibisin” (Yusuf: 54) dedi. Kral bunu, birkaç kez Hz. Yusuf’a sunup görüşme talep ettikten ve onun da bunu reddettikten sonra söylüyor. Gerçek bu olduğuna göre Hz. Yusuf yönetime koşmamış oluyor.

Hz. Yusuf, kehanette bulunup gelecekte haber vermiyordu, bilakis mevcut ipuçları ve koşulları iyi etüt edip tahlil ve sentez yapabilen bir tecrübe, uz bakış ve stratejik vizyona sahipti. İşte bu geleceği öngörme fıkhdır.

Sanırım “biz salt bir nebevî tecrübe ile mi yoksa çalışma, araştırma ve etüt etme ile mi karşı karşıyayız?” soruyorsunuzdur. Cevap: Söz konusu olan, evlerinde dört nesil boyunca vahiy nurlarının biriktiği nübüvvet evinde yetişmiş efendimiz Hz. Yusuf’tur. O Hz. Peygamber efendimizin “Kerîmoğlu, kerîmoğlu, kerîmoğlu kerîm, İbrahim Halîlullah oğlu, İshakoğlu Yâkuboğlu Yusuf’tur.” Dediği zattır.¹¹⁸

İlim, velayet, liderlik ve önderlik alanlarında nesebi asil bu evlerde küçük yaşlardan itibaren basiret, feraset, alıştırma ve deneyimlerle yetişen bir küçük çocuk, eğer peygamberlik mertebesinden uzakta yetişmiş olsaydı hiç şüphesiz bir lider ve önder olurdu.

O çağda yaygın olan adet de buydu. Birçok firavun ailesinde krallığın, nesilden nesile geçtiğini biliyoruz. Kral Tutankhamun vefat ettiğinde 20 küsur yaşlarında idi. Küçüklüğüne rağmen tarihin en meşhur krallarından bir tanesidir. Çünkü krallık ve liderlik ev ve ortamında yetişmiştir.

Bu gerçeği bildiğimiz zaman aynı minval üzere yetişen Hz. Yusuf’un ilim ve tecrübe birikimini daha iyi anlama fırsatını bulmuş oluruz. Ayrıca Hz. Yusuf’un küçük yaşlardan itibaren, mübarek peygamberler zincirinin

118. - Sahihu’l Buhari, 2/949, tefsir kitabı, Yusuf suresi, birinci bab, cemiyetu’l meknez el-İslâmî, Kahire, 1421 h.

halkaları aracılığıyla oluşan ilimleri de tahsil ettiği, Şam ve diğer bölge halkının meseleleri çözmek için atalarına müracaat ettiğini göz önünde bulundurulmalıdır. Bütün bunlara Cenab-ı Hakk'ın ihsan ettiği peygamberlik ve onun aydınlatıcı tayflarını da eklemek gerek.

Bu suretle, Hz. Yusuf'ta, ilim tohumu, yılların birikimi, baba ve atalarının liderlikleri, nesiller boyunca insanlar arasında hakemlik tecrübeleri, evrende hâkim olan ilahi kanunlar bilgisi toplanmıştı.

Mısır Devletinin bütün idareci kesiminin yöneldiği tecrübe, ilim, idrak ve anlayış dolu bu Yusufi bilgi modeli, bizlere, meşhur usul kaidesini hatırlatıyor: "Peygamberlerin fiil ve davranışlarında asıl olan, özel (tahsis) olduğuna dair bir delil olmadığı takdirde genel olmasıdır (umum). Peygamberlere ait bazı hal ve durumlar vardır ki bunların onlara mahsus olduğuna dair deliller vardır, bunun dışında kalan diğer peygamber fiil ve davranışları, örnek alınması ve öğrenilmesi için onlardan sadır olmuştur. Fakat bizler bunları, tecrübe, öğrenme, alıştırma ve uygulamalar yoluyla yaparız, peygamberler ise ilahi vahyin talimatları ile yaparlar.

Hitabet, fetva verme ve hüküm verme, yönetim, meslekler, sanatlar, ekonomik işlerin idaresi, siyer-i nebeviyenin diploması yönünü oluşturan kralların yazışma gibi pratiklerde temel olan, bunların Allah'ın örnek ve model alınması için öne çıkardığı nebevi bir tasarruf ve pratik olması yönündedir. Bizler de bu modeli alıp uyguluyoruz, zaman ve zemine göre araç ve gereçlerini geliştiririz. Bu kural, Hz. Yusuf da dâhil Allah'ın bütün peygamberleri için geçerlidir. Tarımda söz sahibi bir halkı gözünü kamaştıran ziraî bir tecrübe sergilemiş, ülkeyi kasıp kavuran ekonomik krizi aşacak birçok önlemler, istişareler ve icraatlar yapmıştır. Peki, bu fiil ve tasarrufun kaynağı nedir? Kaynağı hem nübüvvet hem tecrübedir. Dolayısıyla bize sunulmuş uygulamaya elverişli bir modeldir, çünkü peygamber fiillerinde esas olan, onlara ait olduğu bilinen az sayıdaki davranışları müstesna, genel olması ve modellenmesidir.

Hz. Yusuf'un hayatı 60 – 70 yıl sürmüş olmasına rağmen, hayatından sadece bu kesit ve sahnelerin Cenab-ı Hak tarafından bize aktarılmasının sebebi de budur. Hâlbuki bu süre boyunca karşılaştığı onlarca olayı kaydedebilirdi, ancak mübarek hayatının tümünü bir kenara bırakıp bu flaş olayları bize sunmuştur. Zira onun yaşadığı bu olaylar, öz yetenek ve peygamberliği ile gerçekleşmiş bir öğretme metodudur. Bizler de onu uygulamakla mükellefiz. Bu öğretme metoduna, tecrübe, deneyim, çalışma, bilgi, ilmi araştırma ve bilimsel kadrolar kurarak ulaşabiliriz. Hz. Peygamber (s.a.v) de "Hac ile ilgili ibadetlerinizi (menâsikinizi) benden alınız." ¹¹⁹

119. - Sahih'u Müslim, 2/943, hac kitabı.

buyurmuştur. Yani, hac ibadeti çerçevesinde sizin gözünüz önünde belli davranışlar sergileyeceğim ki görüp tatbik edesiniz, tecrübe ve birikimle-rinizle bunları yapasınız.

Bu kısaca aracılığıyla sanki Hz. Yusuf (a.s) şöyle demiş oluyor: Benden, beni güvenilir bir şahsiyet kılan ve önünü açan yönetim ile etkileşim deneyimlerimi alınız ve sizin konjonktürünüze, çağınıza, toplumunuza, bilgi çitanıza uygun bir şekilde aynı yöntemi uygulayınız". Bunu yaptığımız takdirde işte o zaman, zamanımızın bize yüklemiş olduğu vazifeyi, aynen Hz. Yusuf'un kendi zamanında yaptığı gibi yapmış olacağız. Böylece adı temkin olan eser ve netice de ortaya çıkmış olacaktır.

Hz. Yusuf'a elçi gelip "Bu memleketin kralı özetle şöyle şöyle bir rüya gördü. Allah'ın sana bahşettiği nübüvvet nuru ile mezcedtiğin dirayet ve anlayışını topluma taşır ve basiretini idare tarzını yönlendirir misin?" diye sorduğunda onlara özlü bir şey vereceğini, bir rapor ve çözüm önerileri sunacağını söyledi. Söz konusu önerileri bizzat Hz. Yusuf uygulamış değildir, aksine bu öneriler toplumu yönlendirme amaçlı idi ve bunları uygulayarak başarılı oldu.

Hz. Yusuf hakkındaki temkin, sadece bilgi ve ilim boyutu ile sınırlı değildir, bilakis köklü Mısır uygarlığına kazandırdığı bilgi alanları farklılık ve renklilik arz etmiştir. Çünkü ender bir hukukî tecrübe sergilemiş ve o zaman yürürlükte olan hukuk sisteminde yasal değişiklikler yapmıştır.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Onların yüklerini hazırlatırken, su kabını, öz kardeşinin yükünün içine koydurdu. Kervan hareket edince de Yusuf'un görevlilerinden biri: "Ey kabile! durun, siz hırsızlık yapmışsınız!" diye nida etti. Onlar geri dönüp geldiler ve: "Mesele nedir, ne kaybettiniz ki, bizi suçluyorsunuz?" dediler. Görevlilerden biri: "Hükümdarın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Buna ben kefilim" dedi. (Yusuf: 70-72)

Yusuf'un kardeşleri ise şöyle cevap verdi:

"Allah'a yemin olsun ki, biz ülkede fesat çıkarmak, nizamı bozmak için gelmedik, siz de bunu biliyorsunuz. Hele hırsız, hiç değiliz!" dediler. Görevliler: "Peki, yalancı çıkarsanız, cezası ne?" dediler. (Yusuf: 73-74)

Yani: Sizden biriniz aleyhine suç sabit olur ve ipuçları ve doğru araştırma sonuçları da bunu ispatlarsa nasıl bir hüküm verilmesini istersiniz? Yusuf'un kardeşleri kendilerine çok güvendiklerinden şöyle dediler: Bizden biri hakkında suç sabit olursa o şahıs alıkonulur ve esir addedilir. "Cezası, dediler, kimin yükünde çıkarsa, işte o onun cezasıdır (yani çalması sebebiyle kendisi rehin ve mahkûm olur)."

Yusuf, öz kardeşinin yükünden önce, öbürlerinin yüklerini aratmaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkarttı. (Yusuf: 76) Ardından yüce Allah şöyle buyurdu: "İşte Biz Yusuf'a, kardeşini alıkoyması için böyle bir plan öğrettik." (Yusuf: 76)

Yani Hz. Yusuf efendimiz, Mısır'ın ekonomi dosyalarını yönetmek için kardeşinin tecrübesine muhtaç idi. İşleri yönetmeye başlayınca onlar için bir plan hazırladı. Sonra birçok kadro bu planı uygulamaya başladı. Sonunda iş bir çalışma dosyasına dönüştü. Bu işi yönetecek en kudretli ve yetenekli kişi onun kardeşi idi. Nihayetinde kardeşlerinin içinde bulunduğu heyet Mısır'a geldi ve Hz. Yusuf onların geldiğini öğrendi. Mısır kanun ve örflerinde alışılmış olmayan bir yasal işlem planlamaya koyuldu. Cenab-ı Hak şu sözü ile buna işaret etmiştir: "Yoksa, Allah dilemedikçe Hükümdarın kanununa göre, kardeşini alması uygun olmazdı." (Yusuf: 76). Yani suçu sabit olanın alikonulup rehin alınması uygulaması, o zaman ki Mısır kanun ve yasalarında görülmüş bir şey değildi. Fakat Hz. Yusuf, ki o zaman ekonomi müsteşarı idi, bu işi en iyi yönetip ülkeyi sahil-i selamete çıkaracak kişinin kardeşi olduğunu düşündü. Ancak kardeşini yanında alıkoyacak bahane ve kanuni dayanak ne olacaktı? Yusuf, babaları Hz. İshak ve dedeleri Hz. İbrahim'in şeriatı hakkındaki bilgilerine istinaden bu hükmün bizzat onlar tarafından söylenip amacının gerçekleşmesini sağladı. Çünkü onların şeriatlarında uygulanan hüküm, buydu. Dolayısıyla konu hakkında uygulanacak hükmü onlara havale etti. İşte bu suçluya kendini yargılayacak otoriteyi ve vereceği cezayı seçme hakkı veren bir hukuk sistemidir. Bütün bunlar gerçekleşip sen de kabul ettiğin zaman bu ülkede bilinen kanunlara yeni bir yasal mevzuat getirmiş oluyoruz. Cenab-ı Hakk'ın "Yoksa, Allah dilemedikçe Hükümdarın kanununa göre, kardeşini alması uygun olmazdı." Yani "Mısır topraklarında böyle bir yasa uygulaması yoktu" sözünden sonra şöyle buyurmuştur: "Biz dilediğimiz kimseleri pek üstün derecelere yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen bulunur." (Yusuf: 76). Görüldüğü gibi burada da ilim kavramı tekrar edilmiştir; çünkü Yusuf hakkındaki temkinin anahtar kavramı budur.

Hz. Yusuf'un temkinin temeli ilim anahtarıdır. İlmîni göstermeye başlayıp ülkenin ekim, hasat, idari ve yasal işlemler dosyalarında istişareler yapmaya, raporlar hazırlamaya ve deneyimler sergilemeye başlayınca bütün idari birimler kendisine gelip şöyle dediler: "Seninle anlaşip çalışmak, kraliyet sarayında uzman müsteşar ve bakan müsteşar olman bizi çok mutlu eder." Ancak Hz. Yusuf onları birkaç kez geri çevirmiştir.

Özetle, Hz. Yusuf ne vazife almak için çaba sarf etmiştir ne de bunun için kimsenin kapısını çalmıştır. Hz. Yusuf'un "Beni ülkenin hazine işle-

rinden sorumlu bakan olarak görevlendir” (Yusuf: 55) sözü ilk olarak kendisinin söylediği bir söz değildi. Aksine onlar birçok kez kendisine müracaat etmişler ve daha önce şahit olmadıkları vahyin nuru ile aydınlanmış harika bir tecrübeyi kendisinde gördükleri için Mısır’ın işlerini idare etme konusunda onu tecrübesinden istifade etmek istemişlerdi. Bu nedenle kral kendisine elçi göndermiş ancak o reddetmiş, daha sonra ikinci keza bir elçi daha göndermişti. Israrlardan sonra kabul edip kral da kendisine istediği makamı almasını isteğince Hz. Yusuf küçük bir görevi kabul etmekle yetindi, o da hazine işlerinin yürütülmesi. Ona “ben peygamberim, sen de bu dine inanmayan bir kralsın, bu nedenle yerini bana bırak” dememiş, aksine aşırı ısrarın ardından devletin ekonomik işlerini deruhte etmeyi kabul etmiştir.

Bütün bu açıklamalardan sonra söz konusu ayet-i kerimeyi, farklı yol ve vesilelerle yönetime ulaşmak için düzenbazlık yapmanın ve her yolu denemenin meşru olduğunun delili olarak görmek ve bunu büyük bir gaye saymak, şer-i şerifin dışına çıkmak ve Kur’an’ın onaylamadığı yanlış bir anlayışı ona isnat etmektir.

Temkinin ikinci bir modeli daha vardır, o da Cenab-ı Hakk’ın birkaç kez temkin ile nitelediği Zülkarneyn modelidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Bir de sana Zülkarneyn’i sorarlar. “Size onun bir hadisesini anlatabayım” de. Biz ona dünyada geniş imkânlar verdik” (Kehf: 73-74) buradaki temkinin esası nedir? Ayetin devamında “Onun ihtiyaç duyduğu her konuda sebep ve vasıtalar ihsan ettik.” denilmektedir. O elde etmek ve sahip olmak istememiş, bizzat Allah ona her şeyden bir sebep ve vasıta kılmış, yani sebepleri, kaynakları, dinamikleri ona müsahhar eylemiş ve güneşin doğduğu yere, doğu istikametinde ordu ve silahların gidebileceği en uç noktaya kadar yolculuk yapabilmeyi nasip etmiştir. Böyle bir yolculuk, deniz uzmanları, asker, insan gücü, araç ve gereç, haritalar, gıda, yiyecek, teçhizat, denizle mücadele gücü, denizcileri kendisine itaat ettirecek güç demektir. Bir de batı ve Allah’ın iki set arası dediği mekâna yolculuk yapmıştır. Müfessirler, bu konu üzerinde durmuş, anlamını ve bugün dünyada neresi olduğunu araştırmışlardır.

Kur’an burada, tarihin belli bir döneminde meydana gelmiş beşeri bir davranıştan bahsetmektedir. Şüphesiz bu yer şu anki yeryüzünün belli bir yerindedir, ama nerededir? Halife Harun Reşit, Selam Et-tercüman adlı bir uzmanın Zülkarneyn’in inşa ettiği seddin kalıntılarını araştırmak için yerkürenin en kuzeyindeki bazı yerlere yaptığı yolculukları finanse etmiştir.

Kur’an-ı Kerim ve mukaddes metinlerin işaret ettiği bir mekânın araştırılması demek olan bu ilim, Kitab-ı Muakkades’te bulunan mekânsal özelliklerini araştırmak amacıyla Avrupalıların da ilgi duymaya başladığı

bir konudur. Nihayet arkeoloji veya Kitab-ı Muakkades arkeolojisi diye bir bilim dalı ortaya çıkmıştır. Bunun anlamı, Tevrat, belli bir mekân ve eser (özellik) zikretmiştir, bunun için, bu mekâna gitmek ve söz konusu eser ve kalıntıyı veya fosillerden ona işaret eden herhangi bir kanıt bulmak amacıyla arama kampanyaları yapılmış ve finanse edilmiştir. Kur'an bu hususa işaret ederek Hz. Nuh'un gemisi hakkında şöyle buyurmuştur: "Biz bir ibret olsun diye, o gemiyi geriye bıraktık. Haydi, var mı ibret alan? (Kamer: 15) yani ona ait bir alamet ve iz bırakacağım ki sonraki nesiller gelip arasın, kazısın ve bulsun.

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Siz de sabah akşam onların diyarlarına uğrarsınız. Hâla aklınızı kullanmayacak mısınız?" (Saffat: 137-138). Lut kavminin köylerinin vasıflarını sayarak "sabah akşam, gelip ve giderken onlara ait iz ve kalıntılar üzerinden geçip gidiyorsunuz, dikkat edin" diyor.

Bu bağlamda İslam âlimleri de "Zülkarneyn nerededir ta ki ulaştığı temkini görelim" diye sormaya başlamışlardır. Halife Vasik Billah'ın finanse ettiği meşhur bir tarihi yolculuk vardır. Selam Et-tercümanı, Zülkarneyn seddi hakkında kaydetmesi gereken coğrafi gözlemleri yapsın diye Kafkasya toprakları ve Asya'nın en kuzeyine doğru Sibiryaya tarafında soğuk mekânlara gitmekle görevlendirmiştir ve bizzat gitmiştir. Yine bu bağlamda Şerif El-idrisi'nin Nüzhetu'l Müstaq fi İhtiraq'ı'l Afak" adlı kitabında kaydettiği ve sağlam tarih kitapları arasında yer alan İbn-i Fazlullah El-Omeri'nin "El-Mesalik ve'l Memalik" adlı kitabında kabul ettiği bir yolculuk daha vardır. Coğrafya ilminde uzman olan kimi müsteşrikler, bu tarihi metni etüt edip vasıfları anılan yer ve mekânlar üzerinde inceleme yaptıklarında bu yolculuğun bilimsel kriterlere göre doğru olduğunu söylemişlerdir. Rus müsteşrik Krachkovsky'nin bu konuda bir araştırması vardır. Bunları zikretmemizin amacı bu yolculuğa gösterilen ilgiyi göstermektir. Çağdaşlar arasında ise eski Hindistan kültür bakanı büyük âlim Ebu'l Kalam Azad, Ürdün nehri, Ölü Deniz ve bazı Filistin topraklarında yapılan Mukaddes Kitap arkeolojisine paralel olarak Kur'an arkeolojisi olarak adlandırdığımız konu ile çok alakadardı.

Allame Ebu'l Kalam bu konu ile en çok ilgilenenlerdendi. Zülkarneyn Seddi'nin neresi olduğuna dair bir araştırma yapmıştır. Eski Mısır evkaf bakanı Dr. Abdülmünim En-Nemir 70'lerde bu araştırmalara değinmiş hatta Ebu'l Kalam Azad'ın Zülkarneyn ve seddi hakkındaki araştırmalarını yer verdiği kapsamlı bir kitap telif etmiştir.

Daha sonra Suudi Arabistan Şura Meclisi üyesi Hamdi Hamza Ebu Zeyd adında bir araştırmacı "Fekk'u Esrari zi'l Karneyn ve Ye'cûc ve Me'cûc" (Zülkarneyn, Ye'cûc ve Me'cûc sırlarının çözümü) adlı bir kitap

kaleme almış. Bunun için çeşitli araştırmalar, yolculuklar yapmış ve Çin vesika ve belgelerine de ulaşmıştır. Söz konusu Zülkarneyn'in tevhit inancına bağlı firavun kralı Akhenaton olduğuna dair tartışmaya açık özel bir kanaati var. Bu kitap birçok eleştiri almıştır. Firavunlar konusundaki bazı uzmanlar, Ebu Zeyd'in söylediklerinin dakik olmadığını belirtmişlerdir. Zira tarih kitapları ve papirüslerde Akhenaton'a ait doğu ve batıya doğru seyahat yaptığı zikredilmemiştir. Fakat her halükarda söz konusu kitap bu yolda atılmış bir adım sayılır. Bu konuda bizi ilgilendiren kısım, Cenab-ı Hakk'ın bu büyük zatı nitelediği temkin kavramı nedir meselesidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Biz ona dünyada geniş imkânlar verdik. Onun ihtiyaç duyduğu her konuda sebep ve vasıtalar ihsan ettik." (Kehf: 73-74). Allah, temkini, Zülkarneyn'in faaliyetlerinin son vasfı kılmıştır, yoksa kendisinin adı temkin olan belirli bir faaliyeti yoktur. Aksine bu zat tarihi ve idari bir faaliyette bulunmuştur ve bu faaliyetlerin toplamı temkin olarak adlandırılmaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Biz ona dünyada geniş imkânlar verdik ve onun ihtiyaç duyduğu her konuda sebep ve vasıtalar ihsan ettik. O da batıya doğru bir yol tuttu. Nihayet Batıya ulaştığında, güneşi adeta kara bir balçıkta batar vaziyette buldu. Orada yerli bir halk bulunuyordu. Biz: "Zülkarneyn!" dedik, "ister onlara azap edersin, ister güzel davranırsın." (Kehf: 75-76) Bu batı halkı ile alakalı bir mevzudur.

Ardından ise şöyle buyurmuştur: "Sonra o başka bir yol tuttu. Nihayet iki dağ arasına ulaştığında, onların önünde, hemen hemen hiç söz anlamayan bir millet buldu. (Kehf: 92-93) Daha sonra Cenab-ı Hak mecaz kullanarak yeryüzünün doğusuna doğru ulaşılması mümkün olan en uzak yere yaptığı yolcuğu özetlemiştir. Sonra Yüce Allah bir şeyi uzunca nitelemiştir ve şöyle buyurmuştur: "Sonra o başka bir yol tuttu. Nihayet iki dağ arasına ulaştığında, onların önünde, hemen hemen hiç söz anlamayan bir millet buldu. (Kehf: 92-93) Yani onların ilmi ve bilgisel tecrübeleri yoktu. "Ey Zülkarneyn!" dediler, "Ye'cüc ve Me'cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onlar arasında bir set yapman için sana bir vergi vermeyi teklif ediyoruz, ne dersin?" O da şöyle cevap verdi: "Rabbimin bana verdiği imkânlar, sizin vereceğinizden daha hayırlıdır. (Kehf: 94-95). Yani bilgi ve sanata dair temel şeylerden oluşan elimin altındaki imkânlar daha iyi ve sonuç vericidir. İstenilen tek şey şudur: "Siz bana beden gücüyle yardımcı olun da sizinle onlar arasında sağlam bir set yapayım." (Kehf: 95).

Hemen hemen hiç söz anlamayan bir milletin yanında büyük ve kocaman demir parçalarını nereden getirelim? Bundan dolayı maden endüstrisi, madenleri ocaklardan çıkarmak, ocaklardan yapım yerlerine yol döşemek gerekiyordu ki bu da bilgiye dayalı uzmanlık gerektiriyordu. Komutanları ile birlikte onlara maden sanatını öğretti.

“Zülkarneyn iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurtup dağlarla aynı seviyeye getirince” (Kehf: 96). Bu mimari bir tecrübedir, iki tepenin arası dolana kadar belli bir yöntemle yapı taşları konulur. Bu gerçekten bir hendesi uzmanlık birikimidir. Ayrıca “Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim” dedi. Ardından bilgi ve tecrübe temelli bu programları şu sözü ile özetledi: “Siz bana güçlü bir şekilde yardımcı olun” (Kehf: 95). Yani bunları gerçekleştirmek için beden gücü ve bu becerileri kazanmak için göstereceğiniz himmet ve gayret ile bana yardımcı olun.

Sanırım Kehf suresinin sonlarında geçen “hikmet” kelimesi de bu olsa gerek. Bu sureden bir sayfa sonra Meryem suresinin başlarında şöyle buyurulmuştur: “Yahya! Kitaba var kuvvetinle sarıl” dedik. (Meryem: 12). Bu da güç ve kuvvetin farklı bir türüdür. Bu ayetler, bilgi ve yeniliğin gücü, aynı zamanda uygulamada profesyonelliğe dikkatleri çekmektedir. Bütün bu ilim ve marifetlerin neticesi temkindir.

Kur’an-ı Kerimde geçen temkin kavramını bir kelimedede özetleyebiliriz, o da: ümran veya medeniyet veya imar ve inşa. Yani, iman ve değerler manzumesi başta olmak üzere, vatanın bütün kurum ve kuruluşlarının etken ve üretken olması, başarılı bilimsel çalışmanın kökleşmesi, güçlü üretim, işsizliği ortadan kaldıracak iş imkânlarının bulunması, fakirlik oranının düşük, refahın bol olması, evsiz barksız sokak çocukların olmaması, daha fazla profesyonelleşme ve geliştirme için bilimsel araştırmaların yaygın olması, insanın saygı görmesi, çevre ve kaynakları koruma demektir.

Yukarıda arz ettiğimiz bilgi ve değerlendirmelerden İhvan ve benzeri akımların, temkin ayetlerinden kendi amaç ve gayelerine delil üretme çabalarının doğru olmadığı, Kur’an’ı anlama ve ondan hüküm çıkarma yolları ile uyuşmadığı, aksine Kur’an’a bir takım yanlış ve karışık anlayışlar isnat etmek demek olduğu anlaşılmaktadır. Kur’an’ın kast etmediği anlamlara kaydırılmasını önlemek için bu düşüncelerin yanlışlığını her zaman beyan etmek ve uyarmak gerekmektedir.

(7)

Vatan Kavramı

Vatan

İslâmî akımların zihin dünyasındaki bozuk vatan portresi ile İslâmî düşüncenin ve Ezher-i Şerif'in doğru vatan portresi arasında karşılaştırma:

Birincisi: İslâmî akımların zihin dünyasındaki vatan portresi:

İslâmî akımlar ve dini cemaatler, geçen seksen yıl içerisinde, şer-i şerifi anlamak için gerekli olan doğru araçlardan yoksun olmalarına rağmen, ana mesele ve konuları temellendirdikleri sorunlu ve hastalıklı bir düşünce üretmişlerdir. Böyle bir düşüncenin oluşmasında İslam hilafetinin yıkılması, Filistin'inin işgal edilmesi ve hapisanelerde uygulanan psikolojik baskıların oluşturduğu gergin ve boğucu psikolojik kriz atmosferi büyük bir rol oynamıştır. Söz konusu düşünce, bazı mesele ve konular ile ilgili zihinlerinde yerleşmiş olan portreyi kaldırıp yerlerine tahrife uğramış, indirgemeci ve kopuk bir portre yerleştiren sakat bir fıkıh anlayışının zuhur etmesine neden olmuştur.

Hakkında bozuk ve çarpık bir portre ortaya koydukları hassas ve önemli konulardan biri de şüphesiz vatan meselesidir. Bu cemaatlerin fikir dünyasına dalıp zihinlerindeki vatan imajını oluşturan parça ve bileşenlere baktığımız zaman, bir takım tuhaf prensiplerden sentezlendiğini görürüz. Bu mantalitenin vatan imajı, birkaç unsurdan oluşmaktadır:

* Vatan, değeri olmayan bir toprak parçasıdır.

* Vatan sevgisi, aynen insanda günahlara karşı olan meyil gibi karşı konulması ve uzak durulması gereken anlamsız bir insani duygudur.

* Vatan düşüncesinin - onlara göre - hilafet ve ümmetin karşıtı olması gerekçesi ile reddedilmesi.

* Vatanlar / Ülkeler, sömürgecinin inşa ettiği coğrafi sınırlardır, bu nedenle onları ne severiz ne de etkileşime geçeriz.

* Vatanlar / Ülkeler, sizi memnun ve mutlu eden ancak Allah'ın verdiği mesken ve mekânlardır.

* Şer-i şerifte, vatan sevgisine işaret eden ne bir ayet ne de bir hadis vardır.

* Efendimizin (s.a.v) Mekke-i Mükerrerme'ye sevgisi ile alakalı hadis-i şerifin, hususiyeti vardır, Mekke'ye has bir özelliiktir. Dolayısıyla diğer ülkeler buna kıyas edilemez.

Onların düşüncelerini hızlı ve özlü bir şekilde arz ettikten sonra şimdi de konu ile ilgili büyük âlim, müfessir, muhaddis, fakih, veli ve ediplerin değerlendirmelerine geçelim ve şer-i şerifin vatan düşüncesine ne kadar özen gösterdiğini, Cenab-ı Hakk'ın vatan sevgisini insanın ruhuna nasıl ektiğini, vatana aidiyet, onu sevme ve savunma ile ilgili fitri asil eğilimlerini nasıl arındırdığını, hatta şer-i şerifin, birçok ayet ve hadislerde insanın vatanına aidiyet duygusunun asaletine nasıl işaret ettiğini hep birlikte görelim.

Seyyid Kutup, Fi Zilali'l Kur'an'da şöyle diyor: "Müslümanın savunduğu bayrak, inanç ve akidesidir. Uğruna mücadele ettiği vatan ise ilahi şeriatın hâkim olduğu ülkedir. Müdafaa ettiği toprağı ise, İslâmî yaşam tarzını model alan "Daru'l İslam"dır. Bunun dışındaki her vatan tasavvuru, İslam'ın tanımadığı cahiliye kokan gayr-i İslâmî bir tasavvurdur."

Başka bir yerde de şöyle demektedir: "Şu yüksek zirve ile bu alçak yamaçlar arasında dehadan, münazaradan, politikadan, hikmet ve zaraftan, mükemmellikten, hüner ve yetenekten, devlet, vatan ve cemaat çıkarından ve başka ad ve unvanlardan oluşan ve şuraya buraya düşen kayalar görünmekte.. Ne var ki insan biraz dikkatlice bakınca onların altında kaya kurtlarından başka bir şey göremez..!"

Başka bir yerde ise şu ifadeleri kullanıyor: "Bugün insanlar, kendilerine, "millet" veya "vatan" veya "halk" vb. olarak adlandırdıkları tanrılar atamaktadırlar. Gerçekte bunlar, aynen putperestlerin yaptıkları basit putlar gibi soyut put olmaktan öteye geçemezler. Evet, bunlar, yaratmak fiilinde Allah'a eş koşulan ve eski tanrılara adandığı gibi çocuklar adanan tanrılar olmaktan öteye geçemezler."

Başka bir münasebetle Kutub şöyle diyor: "Cahiliye düzenleri, bazen kan ve nesebi, bazen toprak ve ülkeyi/vatanı, bazen kavim ve aşireti, bazen renk ve dili, bazen cinsiyet ve ırkı, bazen meslek ve sınıfı, bazen de ortak çıkarlar veya ortak kader veya ortak tarihi, birleştiren öge olarak görürler. Fakat bütün bunlar, farklı veya ortak yönleri ile asil İslam düşüncesine tamamen zıt cahili düşüncelerdir."

Birincisi: Vatan değersiz bir avuç toprak parçasıdır. Seyyid Kutub Fizilâli'l Kur'an'da şöyle diyor: "İslam toprağı"nı koruma meselesinde İslâmî cihat için gerekçeler arayanlar, "metod"un önemine karşı gözlerini kapatıyorlar ve onu "toprak"tan daha az öneme sahip zannediyorlar! İslam'ın söz konusu faktörlere bakışı böyle değildir, aksine bu bakış açısı İslâmî duyguya yabancı sonradan ihdas edilmiş bir bakış açısidir. İslâmî duygu ve düşüncede yegâne faktör, İnanç, pratiğe dökme/dönüştürme metodu ve egemen olduğu toplumdur. Toprağın ise zatî bir değer ve kıymeti yoktur."

Konunun değerlendirilmesi:

Bu bakış açısı, vatanın/ülkenin/toprağın indirgemeci bir betimlemesidir; çünkü gerçekte vatan toprak parçası demek değildir, aksine o halktır, medeniyettir, kurumlardır, tarihtir, zaferlerdir, davalardır, bölgesel ve küresel konumdur, Arap ve İslâmî düzeyde siyasi ve fikri etkidir, İslâmî ilimler, vatanı korumak ve kollamak için mücadele ile dopdolu milli, ekonomik, askeri, diplomatik, edebi, sanat tarih dalları ve daha birçok alanları ile bu vatanın tarihini yapan dahi şahsiyetlerdir.

Vatan kavramını oluşturan bütün bu bileşenlerin göz ardı edilip bir avuç toprağı indirgenmesi, milli bir nankörlük, parçacı ve çarpık bir anlayış ve büyük bir meseleyi küçük görmektir.

İkincisi: Vatan sevgisi, aynen insanda günahlara karşı olan meyil gibi karşı konulması ve uzak durulması gereken anlamsız bir insani duygudur.

Konunun değerlendirilmesi:

Bu, sakat bir anlayış ve Allah'ın uzak kalmamızı emrettiği günah-kâr, habis duygular ile Cenab-ı Hakk'ın, insan doğasında kök salmış ve yerleşmiş, doğru yola sevk edecek potansiyele sahip olduğu için yeni bir yaşamaya ihtiyaç olmadan itibar ettiği asil, köklü, fitri duygular arasını fena halde karıştırmaktır. Bu asil ve köklü duygulardan bir tanesi de hiç şüphesiz vatana aidiyet ve ona vefadır.

İhya-u Ulumi'd Din'nin müellifi Hüccetu'l İslam Ebu Hamid Al-Gazali de şafii fıkhi üzerine yazdığı El-Vasit adlı eserinde bu manaya işaret etmiştir: "Fakat, insan fitratında bir takım yetiler ve kabiliyetler vardır ki bazı konularda yeni bir yasak veya emir koymaya gerek kalmaz; çünkü hayatın devamı, bu (fitri) sebep ve araçlarla mümkündür. Dinin varlık ve devamı ise, şüphesiz dünya ve nizamının devam ve temadisine bağlıdır."¹²⁰

İşte bu, şer-i şerifin nuru ve ilahi muradı anlayarak aydınlanmış ve İslam'ın bazı konularda insan tabiatındaki fitri duygu ve dürtülerin yeterli

120. - el-Vasit fi'l Mezheb, 7/7, el-Selam yayınevi, Kahire, h. 1418.

olduğunu, dolayısıyla yeni bir yasama veya emir koymayıp meseleyi aklı-ı selim ve tab-ı selime havale ettiğini kavramış bir akıldır. Zira söz konusu duygular, insanı bu konuda yönlendirmeye yeterlidir.

Vatan sevgisi, ona aidiyet ve vefa duygusu da, bu sağlam karakter ve bozulmamış fitrattan kaynaklanan durumlardır. ed-Deynuri, el-Mücalese adlı kitabında el-Esmai'den bir bedevinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir kişiyi tanımak istiyorsan ülkesine olan özleminin nasıl olduğuna bak."

Ne enteresandır ki Seyyid Kutub bu asil, fitri duyguyu itiraf ediyor ve şöyle diyor: "Vatandan ayrılık üzüntüsü, hicrete davet edilen nefsin/ ruhun içinde ilk kıpraşan duygudur. Bundan dolayı Cenab-ı Hak, "Ey kullarım" yakın dost nidası ve "Muhakkak ki benim yeryüzüm geniştir" sözü ile yeryüzünü genişliğine atıf ile onların kalplerini iki latif dokunuşla okşuyor."¹²¹

Ardından bir âlimin şu sözünü aktarıyor: "Arı, her ne kadar rüzgârın esmesiyle üzeri ot ve ağaçlarla kapansa da kendi kovanını bulur. Her rehber görür ve yolunu bulur. Vatana dönme duygusu, insanda zayıftır, fakat insanoğlu bu eksikliğini başka yön bulma araçları ile giderir. Bizler bu içgüdüye muhtacız, işte akıllarımız bu ihtiyacı karşılar."¹²²

Hz. Musa hakkında ise şunları söylemektedir: "Hz. Musa, bir İsraili ile kavga ederken gördüğü Kıpti'yi öldürdükten sonra, İsrail oğulları her türlü işkenceyi tadıyorken Mısır'dan firari olarak çıkmasının ardından neden tekrar geriye döndü? Hâlbuki kendisini barındıran ve iki kızından birisi ile evlendiren akrabası Hz. Şuayb'ın yaşadığı bölge olan Medyen'de huzur ve güven bulmuştu?"

Bunun nedeni, kudret-i ilahiyenin Hz. Musa'nın oynayacağı roller için bir perde kıldığı vatan ve aile cazibesinden başka bir şey değildi. İşte biz bu hayatta böyle hareket eder dururuz. Şevkler, iç konuşmalar, arzular, hırslar, elemeler, emeller bizi harekete geçirir... Hakikatte ise bunlar ancak gizli gayenin açık sebep ve araçları, gözlerin görüp gönüllerin idrak edemediği ele ait görünen perdedir... Her şeyi evirip çeviren, her şeye hükümran, aziz ve kahhar olan Allah'ın eli!"¹²³

Başka bir yerde ise şöyle diyor: "Allah yolunda hicret demek, nefsin arzularına, önem verdiği ve üzerine titrediği her şeyden soyutlanmaktır. Aile, memleket, vatan, hatıralar, mal mülk ve diğer dünyaya ait şeyler."¹²⁴

121. - el-Mücalese ve Cevahiru'l İlm, 1/60, İbn-i Hazm Yayınevi, Beyrut, Hicri 1423, Miladi 2002.

122. - Fizilal'il Kur'an, 6/3884.

123. - Fizilal'il Kur'an, 4/2330.

124. - Fizilal'il Kur'an, 4/2438.

Kutub başka bir münasebetle şunları ifade diyor: “Cenab-ı Hak, burada ona (Hz. Musa’ya) verdiği nimeti hatırlatıyor; çünkü ona tövbe ve istiğfar yolunu gösterdi, bu şekilde gönlüne inşirah ve ferahlık verdi ve onu gam ve kederden kurtardı. Bununla beraber onu sınamadan da bırakmadı. Yeryüzü krallarının en büyüğünün, en lüks, şatafatlı ve süslü sarayında yetişmiş olmasına rağmen, eğitmek ve istediği misyona hazırlamak için onu korku ve kısıstan kaçmakla imtihan etti. Gurbetle, aile ve vatandan cüda düşmekle imtihan etti. Başkasına işçilik ve amelelikle, koyun gütmekle imtihan etti.”¹²⁵

Seyyid Kutub devamla şöyle diyor: “Acaba iş akdi sürenin bitmesiyle birlikte Hz. Musa’nın aklına ne geldi ki korku içinde çıkmak zorunda kaldığı Mısır’a tekrar geri döndürdü, orada kendisini bekleyen unutturdu? Zira bir insan öldürmüştü. Ayrıca orada kavminin önde gelenleriyle işbirliği yaparak kendisini öldürmeğe çalışan Firavun vardı.

Ona tüm adımlarını attıran El’di Mısır’a tekrar onu sevk eden.. Belki bu sefer de aile ve akrabaya, vatan ve çevreye olan fitri meyil onu yönlendirmiş ve tek başına firari olarak kaçtığı Mısır’da kendisini bekleyen tehlikeyi unutturmuştu. Bütün bunlar, yaratılış amacı olan ve bu doğrultuda ta ilk andan itibaren korunup kollanan vazifesini yapmak içindi.”¹²⁶

Üçüncüsü: Vatan düşüncesinin - onlara göre - hilafet ve ümmetin karşısı olması gerekçesi ile reddedilmesi.

Konunun değerlendirilmesi:

Aidiyet, insan davranış bileşenlerinden köklü bir faktör ve Cenab-ı Hak’ın insanlar için takdir ve tayin ettiği fitrat bileşenlerinin en önemlilerinden bir olması nedeniyle, şer-i şerif, bu duyguyu pekiştirmiş, hareket ve dayanak noktası kılmıştır. Bastırmamış veya görmezden gelmemiş, aksine düzenlemiş ve tadil etmiştir. Ayrıca yükümlü insanın içinden fıskıran istem dışı bu kompulsif güdünün ihtiyacını karşılayacak ve muhtemel kayma, inhiraf ve tehlikelere karşı koruyacak yüce simgeler belirlemiştir.

Üstelik şer-i şerif, bu umumi aidiyet çerçevesinde, genel düzen ve ahengi bozmadan onu destekleyen ve sağlamlaştıran, ondan kaynaklanan ve ona ileten cüzi ve küçük aidiyetlerin olmasında da bir sakınca görmemiştir. Bu meyanda, insanın doğup yaşadığı belli bir toprak parçası ilk yerini sevmesine müsaade etmiştir. Tabii ki bu sevgi, bütün ümmete beslenmesi gereken sevgi ile çelişmez, bilakis onun bir parçasıdır. Ancak bir Müslümanın beldesine olan sevgisi, onu esir alıp taassuba dönüştür, sonra

125. - Fizilal’il Kur’an, 4/2335.

126. - Fizilal’il Kur’an, 5/2691.

da bundan hareketle insanlara düşmanlık yaparsa şer-i şerifin bunu reddeceğinde şüphe yoktur. İşte bu sebeple İslam ülke ve memleket sevgisini meşru görmüş ve vatan sevgisini vurgulamıştır. Efendimizin (s.a.v) ikamet yeri ve son durağı Medine olmasına rağmen Mekke'yi çok sevdiği ve özlediği malumdur.

Yine temellerini umumi aidiyetin oluşturması kaydı ve Müslüman ile en geniş daire ve en büyük çerçevedeki aidiyetler arasında perde olmamak kaydı ile belli bir ilmi yöneliş veya fikri akım veya araştırma metodunu sevmenin meşruiyeti de buradan gelmektedir. Bu nedenle şer-i şerif, kişinin, kendi şahsi aidiyetine taassupla bağlanıp Müslümanlardan uzaklaşmasını ve onunla iktifa edip en büyük aidiyet kaynağına dökülen diğer cüzi aidiyetleri boykot etmesini yasaklamıştır. Bütün bunların amacı kimisi kimisinden büyük olan farklı aidiyet daireleri arasındaki dengenin devam etmesidir. Bu şekilde taassup ve düşmanlık olmadan istidat ve kabiliyetlerin gelişmesine ve farklı fikir ve görüşlerin yaşanmasına imkân verilmiş olur.

Aidiyetler, bazısı bazısından daha geniş, en büyüğünün en küçükle tezat teşkil etmediği, küçüğün büyüğü batıl olmakla itham etmediği, büyük aidiyetin çocukları ile bağ ve münasebetleri koparmadığı iç içe geçmiş daireler gibidir.

İnsanın vatanına aidiyeti, Arap ümmeti ve İslam âlemine aidiyetine engel değildir; çünkü zikrettiğimiz gibi birbiri ile örtüşen daireler vardır.

Aidiyet ya hepten yok olur, sahibini vatanından, milletinden ve ailesinden gizlenmeye ve saklanmaya iter veyahut dozu kaçır ve sahibini daha geniş dairedeki diğer aidiyetler ile ilgisini koparan asabiyete kadar götürür. Tabii ki usulüne uygun güzel bir aidiyet ve ona sadakat ve insanlık bağlarını kesmeyecek şekilde bütün aidiyet dairelerinin hakkının vermek ile insanın hususi bir dairedeki aidiyete şiddetli bir taassupla bağlanıp diğerlerine tecavüz etmesi ve boykot uygulaması arasında fark vardır.

Günümüzde ciddi bir şekilde yaygınlaşan dini gerekleri yerine getirmen vatan sevgisinden vazgeçmeyi gerektirdiği şeklindeki bir yanlış düzeltmek için bu konunun açıklığa kavuşturulması üzerinde hassasiyetle durduk. Hidayet önderleri âlimlerimizin sözlerinden anlaşıldığı üzere, vatanı sevgisi, fıtratın onayladığı, şer-i şerifin sulayıp beslediği, diğer insani aidiyet dairelerinin sınırlarını aşmayan ve insanın insanîyetini tamamlayan ahenk ve uyumu sağlayan kıstas ve ölçüler koyduğu aidiyet dairelerinden bir tanesidir.

Dördüncüsü: Vatanlar/Ülkeler/Milli/Ulusal devletler, sömürgecinin inşa ettiği coğrafi sınırlardır, bu nedenle onları ne severiz ne de etkileşime geçeriz. Hasan el-Benna şöyle demiştir: “Bu durumda İslam, coğrafi sınırları tanımaz ve ırk ve kana dayalı farklılıklara itibar etmez.”¹²⁷

Konunun değerlendirilmesi:

Ülkeler, sömürgeciliğin icat ettiği coğrafi sınırlar değil, aksine, sömürgecilikten binlerce yıl önce var olan köklü toprak parçalarıdır. Bizlerin de sınırların mevcut statüsünü, korumamız ve savunmamız gerekmektedir. Tabii ki bu sınırların değiştirilmesi, bir takım spekülasyon ve oyunlarla gerçekleşmez, bilakis, örneğin Avrupa Birliği'nin yaptığı gibi, saygın mekanizmaların imzalayacağı üst düzey anlaşmalara göre gerçekleşir. Bu yapılmadığı takdirde, mevcut statüye saygı duymak, korumak, değersizleştirmemek ve yanlış işlere girişmemek gerekir.

Bununla birlikte, vatanın değeri, sınır düşüncesi ilgili bir mesele değildir. Vatan, tarihi, ilmi, bölgesel ve küresel değerdir. Özellikle Mısır, mekân dehası, zaman dehası ve insan dehasının bir sentezidir.

Söz konusu bakış açısı, zihinlerdeki vatan imajını daraltan, vatanın değerini, tarihini, kazanımlarını ve rolünü heder eden, insanın duyguları ile oynayan sahte bir imaj üretmeye götüren kavramsal bir karışıklık ve kargaşadır. Çünkü vatan kavramı, böyle bir bakış açısına sahip insanın zihninde karışık hale gelir; sömürgecilik düşüncesi ve olumsuz neticeleri, vatan düşüncesine eklenir, vatan düşüncesi zihnine her geldiğinde, zihin oradan sömürgeciliğin çirkinliğine ve nefretine intikal ederek sömürgeci nefretin, vatanın sömürge ürünü olduğu iddiasına binaen vatandan da uzaklaşmayı gerekli kıldığı düşüncesine götürür.

Beşincisi: Vatanlar/Ülkeler, sizi memnun ve mutlu eden ancak Allah'ın yerdiği mesken ve mekânlardır.

Bu sözle işaret edebilen Tevbe suresindeki ayetin meali şu şekildedir: “De ki: ‘Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım ve akrabalarınız, ter dökerek kazandığınız mallar, kesada uğramasından endişe ettiğiniz ticaret, hoşunuza giden konaklar, size Allah'tan ve Resûlünden ve O'nun yolunda cihat etmekten daha sevimli ve önemli ise... o halde Allah emrini gönderinceye kadar bekleyin! Allah öyle fâsıklar guruhunu hidâyet etmez, umduklarına erişirmez. (Tevbe: 24)

Kimi akımlar, yanlış bir kavram ihdas edip vatan topraklarının, ayette yerilen ve “hoşunuza giden konaklar”dan olduğunu ve eğer Allah'tan,

127. - Mecmuatü'r Resail, İmam Hasan el-Benna, 5. Kongre risaleleri, s. 297, el-Kelime yayınevi, 5. Baskı, 2012.

Resûlünden ve O'nun yolunda cihat etmekten daha sevimli ve önemli hale gelirse bunun bir fiske ve günah olduğunu belirtmişlerdir. Bu akımların

Her şeyden önce bu kavram yanlış ve hatalarla dolu ve Kur'an-ı Kerim-i anlama noktasında onun murat etmediği anlamları ona nispet etme gibi sakat bir metodu içermektedir. İşte bu akımların düşüncesinin dayandığı çarpık metodolojilerinin ve sağlıklı anlama araçlarından yoksun Kur'anı anlama ve yorumlama yöntemlerinin özeti budur. Kur'anı sağlıklı ve doğru anlama araçları Şüphesiz Ezher üniversitesinin öğrencilerin yıllardır öğrettiği belagat, gramer, usul-u fıkıh, tefsir gibi ilimlerdir. Çünkü Kur'an apaçık bir şekilde Arapça ile indirilmiş ve ancak bu ilmi araçlarla anlaşılabilir. Dolayısıyla bunlar olmadan onu anlamaya çalışmak, kendi ön yargı ve anlayışını Kur'an'a egemen kılmak ve şahsi düşüncelerini ona isnat etmekten başka bir şey değildir. Bu ise şüphesiz Kur'an'ın demediği şeyleri ona dedirtmek anlamına gelmektedir ki son derece tehlikeli bir metottur.

Her kim o mekanizmaları kullanmadan Kur'an-ı anlamaya kalkarsa hali hazırdaki anlayışıyla Kur'an-a egemen olmaya, kendine özgü fikirlerini ve Kur'an'ın demediği şeyleri O'na nispet etmeye çalışır. İşte bu çok tehlikeli bir metottur.

Şimdi de bu ayeti anlamadaki ilmi modele bakalım: Ayet, bir takım özel işlerini ve dar kaprislerini, öncelikler hiyerarşisinde daha geniş ve büyük meselelerin önüne koyan insandan bahsetmektedir. Baba, oğul, mal ya da ev ve meskenlere olan bağlılığı, büyük davalara koştuktan alıkoyan bir engel haline getirmektir Allah'ın hükmüne aykırı olan. Bu yerilen insan portresi, ev, saray, bahçeler, şirketler, ya da mal mülk Allah ve resulünden daha sevimli hale geldiği zaman ortaya çıkar. Böyle bir insana "Vatan tehlikede ve vatan tehlikede olduğu zaman onu savunarak cihat etmeni farz kılmuştur. O halde şimdi ev, mal ve mülkünü bir tarafa bırak, vatanını savunmaya koş" dediğimiz zaman, şahsi ev ve meskeni, "onun yolunda cihad" olarak nitelenen vatanı savunması meselelerinden daha sevimli olduğu için tembellik eder, gevşeklik gösterir ve cihada katılmaz.

Buna göre Allah bu ayette şöyle demektedir: Şer-i şerif, size, şahsi meselelerinizi kamusal ve toplumsal meselelerin önüne geçmeyecek şekilde öncelikler hiyerarşisini düzenlemenizi emrediyor. Sakın ola sizden biriniz, bencillik yapıp şahsi meselelere dalarak ümmetin genelini tehdit eden büyük dert ve davaları unutmasın.

Bu onurlu ve yüce Kur'anî kavram nerede, Kur'an'ın anlamıyla oynayan, kavramları alt üst edip, sanki Allah'ın konaklar sevgisini – ki onun bakış açısına göre vatanlar demek – bir kefeye, onun yolunda cihat sev-

gisini diğerk bir kefeye koymuş gibi tasvir etmeye çalışan insan nerede?! Hâlbuki ayetin doğru anlamı, Allah ve vatan sevgisini bir kefeye, kişisel bencillik ve şahsi çıkarları ön planda tutmayı diğerk kefeye koymak şeklindedir.

Onların çarpık vatan algısını oluşturan diğerk unsurlara gelince, onlara cevap kitabın ilerleyen sayfalarında zımni olarak gelecektir.

İkinci Bölüm

İslâmî Düşünce Ve Ezher Anlayışına Göre Doğru Vatan Portresi:

Kur'an-ı Kerim ve müfessirlerin görüşlerinde vatan sevgisi:

Fahreddin er-Râzî, vatan sevgisine ve bunun insan ruhunda fitri ve derin bir gereksinim olduğuna dair Kur'an'dan delil getirirken latif bir nükteye işaret eder.

Şayet onlara "Ölüme atılın" veya "Vatanınızdan ayrılın" (hicret edin) diye farz etseydik, pek azı müstesna, o farzı yerine getirmezlerdi. (Nisa: 66) ayetini tefsirinde şu yorumu yapmıştır: Vatana terk etmeye sebep olmayı insan öldürmekle eş tutmuştur.¹²⁸

Cenab-ı Hak sanki şöyle demektedir: Varlık âlemindeki en büyük iki meşakkati onların üzerine farz kılsaydım bunu yapamazlardı. Bu iki meşakkatten biri cana kıymak, diğerk de vatandan ayrılmak. İnsan öldürmeyi bir kefeye, vatandan ayrılığı da tam bunun karşısına diğerk kefeye koymuştur.

Dolayısıyla vatandan ayrılık aklı başında insanlar için dayanılması çok zor ölüme denk bir hadisedir. Bu da gösteriyor ki vatan sevgisi ve ona bağlılık, insan ruhunun derinliklerine kök salmış bir meseledir.

Allame Ali el-Kari ise "Mirkatul Mefatih" adlı eserinde şöyle demektedir: Alıştığımız vatana terk etmek, imtihanların en çetinlerinden biridir. Ayrıca Cenab-ı Hakk'ın "Dinden döndürmek için işkence yapmak (fitne), adam öldürmekten beterdir." (Bakara: 191) sözü vatandan/ülkeden çıkarılmak olarak tefsir edilmiştir. Çünkü ayetin öncesinde "Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın." denilmiştir.¹²⁹

Bu yüzden hicretin faziletini anlatan her ayet, bu asla/temele dayanmaktadır. Yani sevilen vatanlarda ayrı düşmeye karşı nefisle mücadele edip dişini sıkarak sabretmek. Zikredilen bu mananın ne kadar büyük bir

128. - Tefsiru'l Kebir, 15/165.

129. - Mirkatu'l Mefatih, 7/582.

kiymet ve değeri var ki onun uğruna bu büyük meşakkate karşı insan dişini sıkıp sabretmektedir.

Bir şair şöyle demiştir:

Üç şey vardır ki; başa geldiğinde sabretmek zordur,

Ve her zeki insanın aklı başından alır götürür:

Sevdiği ülkeden çıkmak zorunda kalmak,

Dostlardan ayrılık ve sevgiliyi kaybetmek.

Hadis-i şerifte vatan sevgisi ve hadis şarihlerinin yorumu:

İmam Buhari, İbn-i Hibban ve Tirmizi, Hz. Enes'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) bir seferden dönünce, Medine'nin duvarlarına bakar, devesini hızlandırır. Eğer bir bineğin üzerinde ise, onu hızlandırıp harekete geçirirdi. Bu davranışı Medine'ye olan sevgisinden ileri gelmekteydi.

İşte bu hadis-i şerifte, ismetle korunan, vahiy ile serfiraz ve sadık ilham ile müeyyed eğitici peygamberane bir davranış görüyoruz! Şerefli bir peygamberin, vatanına ve köyüne karşı hasret ve özlemini, yüreğinin ona doğru çırpınışını görüyoruz. Öyle ki bir yolculuktan mübarek şehri Medine-i münevvere'ye dönüp duvarlarını görünce mübarek gönlünün ona olan özleminden dolayı binitini hızlandırdığına tanık oluyoruz.

Bu nedenle hafız İbn-i Hacer Fethu'l Bari Fi Şerh-i Sahihi'l Buhari adlı eserinde şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, Medine'nin faziletine ve vatan sevgisi ve özleminin meşruiyetine delalet etmektedir." ¹³⁰

Aynı yorumu el-Bedr el-Ayni'nin Umdetu'l Kari adlı kitabında da görmekteyiz. ¹³¹

İşte bu hadis-i şerif, ibadetler, adap, ahlak, meslek, sanat, medeniyet, milletler arası ilişkiler ve Müslüman şahsiyeti tam ve mükemmel şekilde oluşturan nebevî değerler manzumesi ile birlikte bu konudaki efendimizin sünnet-i seniyesini gösteren bir mürşit mesabesindedir.

Hafız Zehebi, Siyer-i E'lami'n Nübela'sında şu ifadeleri kullanmaktadır: "Hz. Peygamber, Hz. Aişe ve babasını, Hz. Usame ve iki torununu sevdiği gibi, helvayı, balı, Uhud dağı, vatanını, Ensar'ı ve müminlerin

130. - Fethu'l Bari, 3/621.

131. - Umdetu'l Kari, 10/135.

asla istiğna edemeyeceği diğer şeyleri de severdi.”¹³²

Bunun ötesinde, âlimler vatan sevgisini, umum olarak yolculuğun nedeni/illeti olarak görmüşlerdir. Hatta bazı hadis yorumcuları, Ahmed b. Hanbel ve Taberani'nin rivayet ettiği bir hadisin yorumunda bu görüşü benimsemişlerdir. Ukbe b. Amir el-Cüheni rivayetine göre efendimiz şöyle buyurmuştur: “Üç kişinin duası makbuldür: Babanın evladına duası, Misafirin duası, mazlumun zalime bedduası.

Hadis şarihleri, misafirin duasının kabul olmasını, yokluk çelmesine, çaresizliğine, vatan ve ailesinden ayrı düşmesine bağlamışlardır. Bundan dolayı allame el-Münavi Feyzu'l Kadir adlı eserinde bu hadisi açıklama bağlamında şöyle demiştir: “Çünkü sefer ve yolculuk, memleketten uzakta uzun gurbet dönemi nedeniyle kalbin hüzünlenmesi muhtemeldir. Çile çekmek, kalp hüznü ve kırılması şüphesiz duanın makbul olmasının en büyük sebepleri arasında yer almaktadır.”¹³³

Bazı bilgiler, vatan özleminin kalp rikkatinden, kalp rikkatinin özen ve ilgiden, özen ve ilginin rahmetten, rahmetin asil fitrattan, asil fitratın da aklın kıvam ve nezafetinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Cenab-ı Hak, bütün yaratıkların fitrat ve doğasına yer, yurt ve vatanlarına karşı latif, temiz, fitri bir eğilim kodlamıştır. Tüm varlıkların saf ve temiz fitratlarına, yurt ve vatanlarında kalma sevgisi, inşirah ve huzur bulma duygusu yerleştirmiştir. Hatta derin düşünce sahipleri, bunu diğer varlık çeşitlerinde de görecektir. Aslanlar ve yavruları inlerine sığınır; develer ahırlarına; karıncalar ve kuşalar yuvalarına özlem duyar; insan da kendi vatanına şiddetli özlem duyar. İbn-i Cevzi de, Müsiru'l Çarami's Sakin adlı eserinde şöyle demiştir: “Vatanlar /Yurtlar her zaman sevilmiştir.”¹³⁴

Araplar bu inceliğin farkına varmış ve varlıkların yurt ve vatanlarına ad koyma konusunda son derece ustalaşmışlardır. Hatta hafız İbn-i Hacer Fet-hu'l Bari adlı eserinde şu ifadelerle yer vermiştir: “Araplar varlıklara ait yurtların adlandırılmasında çok detaylı davranmışlardır. İnsanın yaşadığı yere “vatan”, devenin yaşadığı yere “atan”, aslanın yaşadığı yere “arin” ve “ğabe”, geyiklerin yaşadığı yere “kinas”, kelerin yaşadığı yere “vicar”, kuşların yaşadığı yere “uş” (yuva), eşek arısının yaşadığı yere “kur”, sıçanın yaşadığı yere “nafik” ve karıncanın yaşadığı yere “karye” adını vermişlerdir.”¹³⁵

Tabii ki bütün farklı cinslerden yaratıkların her birisinin yurt ve yuva-

132. - Siyer'u E'lami'n Nübela, 15/394.

133. - Fayzu'l Kadir, 3/318.

134. - Müsiru'l Çarami's Sakin İla Eşrafi'l Emakin, s. 75, el-Hadis yayınevi, Kahire, 1995.

135. - Fethu'l Bari, 6/358, İbnu'l Cevzi ondan daha önce Keşfu'l Muşkil adlı eserinde yazmıştır, 3/363.

sına karşı duyduğu bir çeşit özlem vardır. Öyle ki Rabia el-Basari, “Develerin yurtlarına özlemi” adlı bir kitap telif etmiştir. O halde insanın durumunu varın siz düşünün!

Etrafımızdaki bütün varlık çeşitleri, konuşamamalarına ve kendini ifade edememelerine rağmen, yapı ve durumlarından yurtlarına karşı bir çeşit vefa ve özlemlerinin olduğu anlaşıldığına göre insanın böyle bir durumunun olması daha doğal ve elzemdir. Çünkü insan o varlıklardan çeşitli yönleri ile çok daha üstündür. İnsana ait bu ayrıcalıklar, onu, başta vefa ve mürüvvet olmak üzere, her türlü yüce ahlakın tezahür ettiği bir varlık haline getirmektedir. Şair Ahmet Şevki bir mısraında şöyle demektedir:

Ülkelerin her özgür insanın kanında

Verilmiş bir el, tahakkuk etmiş bir borç vardır

Buna minvalde ben de şöyle diyorum: İnsan, insaniyetinin kemali gereği olarak vatanına vefalı olması, sevmesi ve koruması bakımından diğer varlıklardan daha evladır.

İslam hukukçularının (fakihlerin) nazarında vatan sevgisi:

Fakihler, haccın hikmetini ve sevabının büyüklüğünü, alışılmışın dışına çıkararak kişinin vatanından ayrılması suretiyle nefsin terbiye edilmesi ve eğitilmesi amacına bağlamışlardır. İmam el-Karafi ez-Zehira adlı eserinde şöyle demektedir: “Haccın maslahat ve faydaları: Kişinin vatanından ayrılmak suretiyle terbiye edilmesi.”¹³⁶

Evliya ve Salihlere göre vatan sevgisi:

Salihlerin vatan sevgisi hiçbir zaman zeval bulmamıştır. Ebu Nuaym Hilyetu’l Evliya’ında kendi senedi ile zahit ve abidlerin pir vge efendisi İbrahim b. Ethem’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hiçbir şey bana vatan ayrılığından daha zor gelmemiştir.”¹³⁷

Bilginlerin vatan sevgisi:

El-Esmai şöyle demiştir: “Hind şöyle der: Üç tür canlıda şu üç haslet vardır; deve, tanışıklığı çok eski de olsa yurdunu / ahırını, kuş bulunduğu yer verimsiz olsa da yuvasını, başka yer kendisi için daha faydalı olsa da insanoğlu vatanını özler.”¹³⁸

Ayrıca ed-Deynuri el-Mücalese adlı eserinde el-Esamai’den bir bede-

136. el-Zehira, 3/193.

137. - Hilyetu’l Evliya, 7/380.

138. - el-Mekasidu’l Hasene, s. 297.

vinin şöyle dediğini nakletmiştir: Bir adamı tanımak istiyorsan, vatanına olan özleminin, kardeşlerine olan hasretinin ve geçmiş zamana ağlamasının nasıl olduğuna bak!

Şair ve ediplere göre vatan sevgisi

Öteden beri şairler, vatanlarına olan hasretlerini, gönül dünyalarına gelen coşkun duygular ve harikulade beyanlarıyla ifade ederken hep ağlar ve ağlatırlar. Öyle ki araştıranlar, insan vicdanındaki vatan hasretini ifade eden o eşsiz ve yüksek şiir ve beyitlerinden büyük bir divan ve koca bir kitap elde edebilirler. Hatta onlardan kimileri, havası kötü, suyu acı, yaşam şartları elverişsiz yerlere bile şiddetli hasretlerini terennüm etmişlerdir; zira bu yerlerin ardında vatan vardır ve vatan sevgisi bütün bu olumsuzluklara üstün gelir. Şair şöyle diyor:

Ülfet yeri olmasa da alıştığımız ülkeler var
Bazen güzel olmayan şey de sevilir
Havası ve suyu güzel olmayan toprak
Vatan olduğu için sevilir.

Cenab-ı Hak, insanın derinliklerinde saklı olan bu fitri güdüden dolayı ve nefse zor geldiği, vatandan, çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği yerlerden uzak kalmaya dışını sıkıp sabretmeyi gerektirdiği için, hicretin ve muhacirlerin kadr u kıymetini yüceltmıştır. Ve yine bu nedenle, Kur'an'da birçok yerde, hicretin sevap ve faziletinden bahsetmiştir.

İbnu'l Bessam ez-Zehira adlı eserde şöyle demiştir: Ancak vatan sevimlidir, neşet edilen yer, insanın aşına olduğu yerdir, akıllı insan, soylunun yurduna hasret duyduğu gibi vatanına hasret duyar, temiz süt emmiş kaliteli insan ebelerinin bulunduğu yere cefakâr davranmaz, süt emdiği yerleri unutmaz.

Birincisi şöyle demiştir:

Benim için Allah'ın beldelerinin en sevimlisi menac ve selma vadilerinin arasındaki mekândır, yağmurunun yağdığı andır.

Gençliğimin tomurcuklarının ortaya çıktığı ve toprağına derimin ilk değıdiği memleket topraklarıdır.¹³⁹

Divanu'l Meani sahibi de şöyle diyor: İbnu'r Rumi vatanın sevilme nedenini izah etmiştir. Aslında onun bu konuda Ahmet b. İshak el-Musuli'den başka yoktur. O ise şöyle demiştir:

139. - ez-Zehira İla Mehasini Ehli'l Cezira, 1/343, es-Sikafe yayınevi, Beyrut, 1998, tahkik: Dr. İhsan Abbas.

seven bir hastalıktan bahseder. Ahmet Bin İshak El Musuli'den başka O'nun bu konuda lideri yok. Şöyle der:

Yurdun en güzeli, Süleyma'nın ikamet ettiği yerdir
 Kurak vadisinde olsa da.
 toprak parçasını sevme derdim yok
 Ancak orada sevgili vardır
 İbnu'r Rumi ise şöyle demiştir:
 Satmayacağıma yemin ettiğim vatanım var
 Hayat boyunca benden başka ona sahip yoktur
 Gençliğimin baharını ve nimetini orada tattım
 Gölgesinde yaşayan kavmin nimeti gibi
 Ruh o kadar alıştı ki ona sanki
 Bir ceset oldu ayrılıp gidince helak olan
 İnsanlara vatanlarını sevdiren
 İdeal ve gayelerini orada gerçekleştirmesi
 Vatanı her andıklarında
 Özlem duydukları çocukluk günlerini hatırlalar
 Hasis bir insan orada bana zulmetti ve galip geldi
 İşte ben ondan senin kuvvet ve kudretine sığındım
 Sağından bir nimeti kaçırsam
 Solundan o hasise belan bulaşsın.¹⁴⁰

140. - Divanu'l Meani, 2/189.

Vatan sevgisi hakkında telif edilen müstakil kitaplar:

İlk dönem yazarları bu konu üzerinde hassasiyetle durmuş, hatta müstakil eserler vücuda getirmişlerdir.

1. El-Cahız “Hubbu’l Vatan” (Vatan Sevgisi) adlı bir kitap yazmış ve bu kitap basılmıştır.¹⁴¹

2. Bu konuda yazarlardan birisi de Salih bin Cafer b. Abdulvehhab el-Haşimi es-Salihi el-Halebi el-Kadi’dir. İbn-i Asekir Tarih’u Dimeşk adlı eserinde “Vatan özlemi hakkında kitap yazmıştır” demiştir.¹⁴²

3. Onlardan biri de, İmam Ebu Sa’d Abdulkerim b. Muhammed es-Sem’ani’dir. El-Ensab adlı eserinde şöyle demiştir: “Onun hikâyesini ve yapılış nedenini en-Nüzu’ İle’l Evtan (Vatana Eğilim) kitabında anlattım.”¹⁴³

4. Ebu Hatim Sehl b. Muhammed el-Sicistani’nin “eş-Şevk İla’l Evtan” (Vatana İhtiyak) adlı eseri bulunmaktadır.

5. Ebi Hayyan Ali bin Muhammed El Tevhidi’nin “El Hanin ilel Evtan” adlı eseri.

6. Ebu Hayyan Ali b. Muhammed et-Tevhidi’nin ise “el-Hanin İle’l Evtan” (Vatana Özlem) adında eseri vardır.

7. Ebu Muhammed el-Hasan b. Abdulrahman b. Hallad er-Ramehremzi’nin “ el-Menahil ve’l E’tnan ve’l Hanin ile’l Evtan” adlı eseri var.

8. Dr. Süleyman b. Abdullah b. Hammud Ebu’l Halil’in “Mukavvime’tu Hubbi’l Vatan Fi Dav’i Tealimi’l İslam” (İslam Işığında Vatan Sevgisinin Dinamikleri) adlı eseri.

9. Dr. Zeyd b. Abdulkerim el-Zeyd’in “Hubbu’l Vatan Min Manzuri’ş Şer’ (İslam Hukukuna Göre Vatan Sevgisi).

10. Dr. Muhammed b. Musa b. Mustafa el-Dali’nin “el-Vatan ve’l İstitan, Dirasah Fıkhiyye” (Fıkhi Açıdan Vatan ve Yerleşim).

Yine burada adlarını zikretmediğimiz birçok yazar, bu konuda farklı çalışmalar yapmışlardır.

141. - er-Raidu’l Arabi yayınevi, Beyrut, Hicri 1402, Miladi 1982.

142. - Tarih’u Dimeşk, 23/325.

143. - el-Ensab, 3/244.

(8)

Hakikat Ve Hurafe Arasında İslâmî Proje

Hakikat Ve Hurafe Arasında İslâmî Proje

Geçen dönem süresince İslâmî proje hakkında çok sözler söylendi, konu etrafında hararetli tartışmalar yaşandı, yaygaralar ve fırtınalar koparıldı, itişmeler-kakışmalar oldu vs. Kimileri bunun propagandasını yaptı, kimileri de reddetti, ithamlar havada uçuşmaya başladı: “şu Allah ve peygamber düşmanı; çünkü İslâmî projeye karşı çıkmakta, bu İslâmî proje destekçisi”. Ne var ki hiç kimse insanların bu konu hakkındaki konumlarını sağlıklı bir şekilde belirleyebilmesi için kalkıp bu İslâmî projenin mahiyeti nedir diye açıklama ve izah yapmadı.

Bu yüzden mesele ve hükümlerini araştırmaya geçmeden önce bir adım geriye giderek İslâmî proje nedir diye sormak istedim. Çünkü bir konu hakkında hüküm vermeden önce mutlaka mananın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Benim burada sunacağım öneri/tez, Ezher-i Şerifin bu dini anlama, ilimlerini ve uygulamalarını öğrenme, problem arz eden hususları ve sebeplerini tespit, teşhis ve tedavi etmede kullandığı anlayış ve metodun özüdür. Ezher’e ait basiret ve feraset yörüngeli akıl olmadığı takdirde kavramları sis kaplayacak, daha fazla karışıklığa sebebiyet verecek olan kısır bir tartışma ve inatlaşma baş gösterecektir.

Çünkü hüküm vermeden önce manayı açıklamak gerekir. Bu dinin anlaşılması, bilinmesi, tatbiki yani hayata geçirilmesi için, problemlere ve sorunların nedenlerine el koyarak burada arz süreceğim şey asil köklü Ezher zihniyetinin özüdür. Bu Ezher zihniyetinin kaybolması durumunda sisler bu mefhumları kavramları çevreler, celleşme, dalgalanma, çok fazla verimsizlik olur. Geriye karışıklıktan başka bir şey kalmaz. Gelin, şimdi konuya giriş yapıp büyük izleri işaretleri başlayalım. Öyleyse gelin konuya ana meselelerinden başlayalım:

İslâmî proje, diplomatik, idari, siyasi, iktisadi, sosyal, felsefi ve epistemolojik alanlarda asrın getirdiği soru ve problemlere, hususi, detaylı ve belirli cevaplar sunmaktır.

Bu da, İslam’ın hukuki nasları, hukuk gayeleri, fıkhi icmalar, hükümler, teşriler, İslâmî ahlak, fıkhi metodolojik kurallar, evren ve toplumda cari

olan ilahi kanunlar, İslam edebiyat ve sanatlarından oluşan İslâmî epistemolojik modelden hareketle gerçekleşecektir.

Bu da, ilk önce çalışma programları ve uygulama yöntemlerine, sonra da kurumlara ve yönetim sistemlerine dönüştürme potansiyeli sahip, ilim, metot ve teoriler üretmek suretiyle olacaktır.

İslâmî projenin amacı, içinde canı, aklı, namusu, dini, malı korumak, medeniyet sevgisi, uygarlığı inşa etme çabası, insana saygı, ahlak temelini yüceltme, dünyaya açılma, ona faydalı olma ve ondan istifade etme, çocukluğun değerinin, kadının kıymetinin ön plana çıkması, çevreyi ve insan, hayvan, bitki ve cansız tüm varlıkların hukukunu korumak ve bütün bunlarda insanı Allah'a ulaştıracak şekilde bir rabbaniliğin aşikâr olması gibi İslam hukuk gayelerinin pratiğe döküldüğü kurumlar ve medeniyet Kur'an epistemolojik ve hizmetsel uygulamalar üretmektir. Bu bir medeniyet tarzı ve uygulama yöntemleridir ki Müslümanı, Hristiyan'ı, Yahudi'yi, Budist'i, sosyalisti, laiki, liberali, solcuyu, ateisti, diğer düşünce ve görüşleri ve ekollerini aynı anda kucak açar, bağrında barındırır. Böyle bir ortamda hiç kimse hayatında bir zorlanmaya, nefrete ve işkenceye maruz kalmaz. İslam'a girmeyenler, onun rahmet, adalet, şefkat ve insafının gölgesinde yaşar. Çünkü bu proje, değer üreten, taşıyan ve herkese ihraç eden bir projedir.

Bu İslâmî projenin temeli, aslı, ekseni, özü, amacı, pusulası, göstergesi, ahlak manzumesi, saygın insani hasletler, ulvi değerler, insana saygı, insanın hem dünya hem ahirette mutluluğu için çabalama. Sloganı ise "Ben ancak güzel ahlak ve hasletleri tamamlamak için gönderildim" hadisidir. Dolayısıyla bu amacı ihlal ve ifsat eden veya ondan saptıran ve alıkoyan her uygulama ve ürün batıldır.

Bütün bunlar, "tahricü'l-furu' ale'l-usul" denilen ferî ve cüzî meselelerin usul, yani temel prensipler ışığında ve çerçevesinde ele alınması kabilindedir. Doğal olarak bu müçtehit ve fıkıh kurullarının vazifesidir. İctihat bölünebilir. Bununla ferî, cüzî meselelerin, beşeri, idari, iktisadi ilimlerin, usul-ü fıkıh ve akli ilimlerde kabul edilen istinbat ve istidlal metotlarına göre, İslam temelleri, kaynakları ve epistemoloji modeli ışığında düzenlenmesini kast ediyorum.

Bu ise, diplomasi uzman ve mütehasıslarının yanında, fıkıh ve fıkıh usulü, hukukun amaçları, çağın gerçekleri konularında muhakkik İslam hukukçularını da içeren araştırma merkezleri, iş atölyelerini ihtiva eden faaliyetler manzumesi aracılığıyla gerçekleşecektir. Bu faaliyetler manzumesi ise, bir vizyon ve planın ortaya çıkmasına ve değerlendirme kriterlerinin oluşmasına vesile olacak ve bu suretle diplomatların işini yaparken

önüne çıkacak bütün problemlerin, davranış biçimlerinin, uygulamaların, detaylı soruların çıkarılmasını, bunların farklı boyut ve sonuçları, ülkenin küresel güçler ve dünyada hakim olan diplomatik normlar ile ilişkisine etkileri etüt edilerek çözümler üretilmesini sağlayacaktır. Bunun akabinde ortaya çıkacak neticeler tedavüle sokulacak ve tartışılacak, şer-i şerifin sunduğu cevaplar hassasiyetle tespit edilip ortaya konulacak, dinin amaç ve değerlerinin içinde tecelli edecek şekilde bir vizyon, analiz ve öneriler mekanizması inşa edilerek İslam'ın temel ve külli prensipleri ışığında küçük ve cüzi meselelere çözümler üretilecektir.

Söz konusu tartışma oturumları, iş atölyeleri vb faaliyetler ancak karşılıklı güven ve takdir, sıcak dostluk, görüş ve kavramlar ne kadar farklı da olsa her açıdan bilim ve bilgi paylaşımı atmosferinde gerçekleşebilir. Herkesi böyle yapmaya iten etken, vatanı yapılandırmak için gösterilen olağanüstü hırs ve çaba ve bütün renk ve grupların bu eyleme katılmasıdır.

Ayrıca bu işlemin aynısı, Thomas Hobbes, John Locke, Hegel ve benzeri düşünürlerin çağdaş siyasi sistemler ve felsefi arka planları hakkındaki düşünceleri kavrayıp, sonra da bunları İslam hukuku kaynaklarına arz ederek, İmamı'l Haremeyn, Maverdi, İbn-i Haldun vb. âlimlerin ürettiği ve geliştirdiği teori ve düşünceler ışığında, siyasi sistemler, devlet kavramı, fertler ve toplumun kurumları ile ilişkiler ağı, devlete verilen görevler, devlet ile farklı hürriyetlerin kesiştiği alanlar hakkında da yapılmalıdır ki bu ferî meseleler, şer-i şerifin temel kaideleri çerçevesinde değerlendirilsin ve böylece bu alanla ilgili çağın problemlerini çözecek potansiyele sahip uygulamalara yetecek cüzi cevapları içeren detaylı ve somut bir proje üretilebilsin.

Öte yandan bu teorilerin bilimsel eleştirisi ve realist uygulaması, mevzu bahis olan konuların ufkunu genişletmeye, aralarında bağlantı ve ilişkiler kurmaya, gözden kaçan cüzi meselelerin bulunmasına katkı sağlayacaktır. Daha sonra ise bu madde, kanun ve mekanizmaların mevcut hâkim siyasi sistemler ile uyum ve ahenk keyfiyeti üzerinde farklı bir etüt faaliyeti başlayacaktır. Atılacak bu adım, İmam Şafii'nin şu sözünde dikkat çektiği hususa benzemektedir: "Fıkıh konusunda bana yardımcı olsun diye 20 yıl boyunca insanların yaşam tecrübelerini öğrenmeye çalıştım".

Anılan işlemin bir benzeri de bütün felsefi, epistemolojik, tecrübi bilimler, ekonomik, idari, hizmetsel alanlarda da yapılır. Bütün bunlar yapıldığı takdirde ortaya çıkacak nihaî sonuç ancak İslâmî proje olarak adlandırılabilir.

Buna örnek olarak arkadaşımız müsteşar Mustafa Safan gösterebiliriz. Kendisi bugünün reel dünyasında bir kısım şeri hükümlerin uygulanmasına

mani olan sebep ve engeller hakkında bir çalışma yapmış ve bizden çözüm ve cevap bekleyen 700 kadar problem saymıştır. Onun bu çalışması, hukuk bilimleri ve yargı alanındaki ömrünün meyvesidir. Ancak şu ana kadar etüt ve analiz etmiş ve bu ümmetin fıkhi, hukuki ve yargısal mirasımızın içinden cevap ve çözümlerini bulup çıkarmış değildir.

Dayandığı temellerin bazıları veya istinbat yöntemleri zannî olduğu veyahut çoğu aslen fikir çeşitliliğine müsait ferî meseleler, pratik ve uygulamaya ait durumlar olduğu için İslâmî projelerin çok ve çeşitli olmasında bir sıkıntı yoktur. Şüphesiz bu durum, bir zenginlik doğuracaktır; çünkü bir tek meselede geniş alternatif ve seçenekler, tez ve öneriler ortaya çıkacak ve insanlar bu şekilde şer-i şerifin mükelleflerin ihtiyaçlarına karşılama konusunda yeterli genişlik ve esnekliğe sahip olduğunu görecektirler.

Diğer yandan bu İslâmî proje, Müslümanların şer-i şerifin ahkâmını günümüz reel dünyasında pratiğe dökme içtihadı ve çabası mahiyetindedir. Müslümanlar yaşadıkları zamanın üzerlerine yüklediği misyon ve görevi yerine getirirler. Çünkü şer-i şerifin vazifelerinden biri de şeran mümkün ve caiz olan olaylara çözüm sunmanın yanında aynı zamanda şeran caiz ve mümkün olmayan meselelerde alternatif bulmaya çalışmak veya pratikte şer-i şeriften sapmış ve uzaklaşmış tarafı düzeltmektir. Bütün bunlar yapılırken, kavram ve felsefelerde meydana gelen değişim ve gelişimler de iyi bir şekilde takip edilmelidir ki proje bizzat bir mesele üzerinde donup kalmasın, bilakis hayatın akışını sağlayan bütün yer ve alanlarda meydana gelen yeni değişiklikler miktarınca yeni cevaplar üretmeye elverişli olsun. Bu bakış açısının en önemli belirti ve özelliklerinden birisi, zaman, mekân, şartlar ve kişilere göre hükümlerin değiştiğini bilmenin yanında, sabiteler ile değişkenler arasını ayırmaktır. Sabit ile değişken arasındaki ayrım kalktığı veya karıştırıldığı ve birbirlerinin yerini aldıklarında, şer-i şerifin belli bir zaman diliminde donmaya sebebiyet vereceği muhakkaktır.

Bu tezlerin, Mısır ve Arap insanı ve diğer insanların psikolojik özellikleri ve sosyal etkileşimleri göz önünde bulunduran aydınlık bir temel üzerinde yükselebilmesi için, yukarıda anılan hususların, beşeri bilimlerden oluşan gerçek bir ilmi araştırma zemininde gerçekleşmesi gerekir.

Başka bir medeniyetin ürettiği ve bizden farklı felsefi temellerden ilham alan diplomatik veya idari bir ürünü ithale dayanan İslâmîleştirme, sonra ona zıt psikolojik ve sosyolojik özelliklere suni bir şekilde monte etmemiz, sonra da Mısır insanının psikolojik ve sosyolojik özelliklerinin üzerine yapay bir surette monte etmemiz, ardından bazı ayet, hadis ve Arap formaları ile süslememiz, bundan sonra da onu İslâmîleştirdiğimizi iddia edip onu İslâmî proje olarak ilan etmeye çağırmamız ve nihayet

harici manzara ve şekil itibari ile İslâmî ama bütün bileşenleri, parçaları, epistemolojik temelleri, psikolojik perspektifleri bizim kimlik ve medeniyetimize ters bir felsefi düşünce etrafında dönüp dolaşmamız... Bütün bunlar İslam ve İslâmî ilimler adına işlenmiş büyük bir cinayettir ve sonuç itibariyle fiyaskoya, daha fazla kopukluğa, ruhi değerler ile yaşanan realite arasında uyuşmazlığa götürecektir. Bu da kişiyi psikolojik çatışmaya veya şizofreniye veya epistemolojik ve psikolojik şaşılığa sürükleyecektir. Burada dinlerin seyri ile pozitivist/materyalist akımların seyri arasında ince farka işaret etmek gerekir; çünkü dinler anayasa ve kanunlara geçmeden önce kalplerde ve vicdanlarda yazılır ve onlar sayesinde insani etik davranış ortaya çıkar.

Günümüzde ümit ve başarıyı boğan, bilimsel uzmanlıkları kovan bir atmosfer hâkim olmakla birlikte, yukarıda zikredilen hususular, ancak bilimsel araştırma, dağınık potansiyel ilim ve araştırma enerjilerini aktif hale getirme, ihmal, yokluk, ilim ortamının olamayışından kaynaklanan ümitsizlik ve hayal kırıklığına maruz kalmış atıl haldeki dahi akılları ihya etmek suretiyle tahakkuk ettirebiliriz. Çünkü burada nitelikleri arz edilen çalışma, araştırmacı nesillerin işin içine gireceği ve kendilerine bütün bilimsel araştırma imkân ve araçlarının sağlanacağı milli bir projedir. Doğaldır ki böyle bir proje, büyük finanslarla mümkündür. Yıkılmış ve çökmüş bir ekonomi ile olacak iş değildir. O halde günümüzde ana vazife, her şeyden önce bütün grup, akım ve güçleri ekonominin canlandırılmasına, bilimsel araştırmalara harcama yapmak için ilim cemiyetlerini aktif hale getirmeye yönlendirmektir. Bu da sivil toplum örgütlerinin bu medeni faaliyet hususunda ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

İslâmî projeyi ana kaynaklarından süzüp ortaya çıkarmadan ilan etme, çağrıda bulunma ve propagandasını yapma son derece tehlikeli bir iştir. Çünkü bu proje insanları bir şeye çağırıyor, onlar da icabet edip ona yönelince çağın problemlerine bir çözümünün olmadığı veyahut doyurucu olmayan doğaçlama cevaplar verdiği, hayatın gerçeklerine karşı bir katmerli cehalet sürprizi ile şok yaşıyorlar. Bu da – maalesef – insanları, insan ve toplumun hareket ve seyrini düzenlemeye elverişli bir İslâmî tezin varlığı konusunda yalanlamaya veya şüpheye sevk ederek daha sonra ortaya konabilecek her türlü İslâmî teze inanmamaya sebep olmaktadır.

Buna bir örnek verecek olursak, bir grup insan çıkıp koca koca kampanyalar, reklamlar yapıyor, yüz milyonlar harcıyor ve insanları Mısır ürettiği bir araba almaya davet ediyorlar. İnsanlar inanıp ikna olduktan sonra söz konusu arabayı almaya yöneldikleri zaman “Size anılan yerli arabayı satacağız, ancak ocak ve fabrikaları kurup gerçekten yer altında var olan

gerekli maden ve ham maddeleri bulup çıkardıktan, fabrikaları kurduktan, üretime yardım edecek uluslararası uzmanları ülkeye getirdikten sonra! Yani yaklaşık 30 yıl sonra istenilen arabayı size göndereceğiz!” açıklamasıyla şok oluyorlar. O halde satın almaya koşmamız için niçin bu dev kampanya şimdiden yapılıyor?! Bir şeyin üretimi yapılmadan propagandasını yapmak gerçekten çok büyük tehlike arz ediyor.

Önümüzde Afganistan, Somali, Sudan, İran gibi çoğunluğu itibariyle devlet, toplum ve toplumlarının yıkım ve dağılımı ve birçok düşünür ve araştırmacının İslâmî projeden dem vuran bütün tezlerden kaçması ile sonuçlanan tecrübeler var. Çünkü tüm bu tecrübelerin sonuçları çok acı olmuştur. Bunun sebebi ise, bu dinin nas ve tezlerinde temellerinin olduğuna inanmak ve güvenmekle birlikte, bugüne kadar, bir devletin temeli üzerinde yükseleceği felsefi, fikri, teorik ve pratik bir yöntem üretmemiş olmamızdır. Sonuç olarak dinin yüce kaynak ve referanslarında devlet temellerinin potansiyel olarak var olmasından bizim bu konuda propaganda yapabileceğimiz şeklinde bir zihni geçiş yaşadık. Ancak bunun ümmet olarak bize bu temeller ışığında çağın problemlerini tespit ve teşhis edip tedavi yöntemleri üretmemizi gerekli kıldığını görmezden geldik.

Yukarıda dikkat çektiğimiz ümmetin uzun zamandan beri içine düştüğü dini kriter ve prensipleri çağın problemlerine cevap verecek şekilde gerçek hayatta realize etmedeki aciziyetin yanında çok önemli bir meselesi daha vardır, o da bu dine ait ahlak ve değerlerin tamamen kaybolması ve partiküllerini dahi üretmekten aciz olmasına rağmen İslâmî proje sunduğunu iddia ettiği aynı anda toplumun geri kalan kısmını cezalandırmak ve yok etmekle tehdit eden hastalıklı ruhların gaddarlık ve hoyratlığı. Bu ise - maalesef – toplumda son derece negatif bir algı yaratmış, hatta bazı insanları Allah ve resulünü yalanlamaya, kimilerini de inkâra itmıştır.

Şer-i şerif, kıymetli madenler ve nadir mücevherlerle dolu bir ocağa benzer. Ancak bu mücevherlerin insanlara ulaşması, ağır sanayi ve çeşitli bilim ve becerilere muhtaçtır. Sondaj ve arama çalışmaları, maden işçileri, ulaşım, madencilik, eritme, yollar, çekme faaliyetlerinden tutun ince araçlar, küçük aletlerin yapım ve üretimine – çağın problemlerine nihai çözümleri sembolize etmektedir – kadar bir dizi araç, gereç ve faaliyete ihtiyaç vardır. Bizler, çağın ihtiyaçlarını karşılayacak ürünü çıkarmak için iki vahyin (Kur’an ve Sünnet) metinlerinde somutlaşan ham maddeleri alıp dişli çarkları, makinaları ve fabrikaları tekrar çalıştırmaya muhtacız. Ne var ki bizim problemimiz, ürünü yapan dişli çarklar ve aletler uzun zamandır çalışmadığından pas bağlamış. Kur’an bu manaya şu ayet ile işaret ediyor: «Hâlbuki onlar bu haberi peygambere ve aralarındaki yetkili

zatlara arz etselerdi elbette işin içyüzünü araştırıp ortaya çıkarırlar, onun mahiyetini, haberin neye delâlet ettiğini bilirlerdi.» (Nisa: 83)

İstinbat/hüküm çıkarma, üretim, yapım, çıkarım ve senteze dayanan zor ve ağır bir zanaattır. Bu aşamalardan geçtikten sonra, şer-i şerifin amaçlarını ve insanın iki dünyada refah mutluluğunu sağlayacak, farklı alanlarda ilmin nurunu yayacak şekilde cevaplar bulunabilsin. Kullanım muhatap ve mükellef olduğu ilim hem rahmet hem de rahatlaktır. Bizim yüz yüze olduğumuz kriz ve açmazlık Cenab-ı Hakkın “Hâlbuki onlar bu haberi peygambere ve aralarındaki yetkili zatlara arz etselerdi elbette işin içyüzünü araştırıp ortaya çıkarırlar, onun mahiyetini, haberin neye delâlet ettiğini bilirlerdi” emrini yerine getirmemizden kaynaklanmaktadır.

İlimler, yöntemler, tarih ve köklü ilmi tecrübe demek olan Ezher üniversitesi gibi büyük ilmi ve akademik kurumlar, gerekli finans, bilimsel ortam ve eşsiz bilimsel yeteneklerin tahsisi sağlanmak şartıyla ancak İslâmî projeyi üretebilirler.

Önceki deneyimler, kendi zamanının görevini yapmaya çalıştılar, bugün bizler de sadece ele aldıkları konular değil aynı zamanda bu işlemde dayandıkları metotları üzerinde de ciddiyetle durmak gerekir. Çünkü bu meselelerin birçoğu, yaşadıkları çağın konjonktürü ile irtibatlıdır, bu nedenle çağımızın problemlerine cevaplar sunmazlar. Ancak bu deneyimler, soyut ve zamanı aşkın vahiy ile etkileşime elverişli metotlar/yöntemler içermektedir. Ayrıca değerli âlim ve bilim adamlarının tecrübelerinden istifade etmek gerekir, örneğin: Allame Kadri Paşa, Anayasa hukukçusu es-Senhuri, Minyeli allame Mahluf, şeyhu'l İslam Hasan el-Attar, Dr. Hamid Rabi', allame Muhammed Abdullah Dıraz, Dr. Muhammed Osman Necati, şey Tantavi Cevheri, allame şeyh Ali Cuma ve aynı yolu takip eden, berzah aralığından güçlerinin yettiğince zamanlarının görevini yerine getiren onlarca şahsiyet gibi..

Bu devasa, geniş, etraflı proje, bütün milletlerin tarihinde uzun, yorucu ve meşakkatli geçen yükselme dönemlerine benzemektedir. Bu dönemlerde her millet veya devlet ya da medeniyet, kendi öz kimlik ve benliğine geri dönmeye çalışır, her ilim dalında uzman, âlim ve büyük ender kabilîyetlerden oluşan gözleri aracılığıyla etrafımızda bizi kuşatan dünya mirasından güzel ve elverişli şeyleri süzmeye ve seçmeye koyulur. Sonra da elde edilen bu bulgulardan, birbirlerini destekleyecek ve tamamlayacak şekilde iyi bir sentez yaparak dünya sistemleri ile etkileşime geçebilecek potansiyele sahip bir misyon ortaya koyarlar.

**Radikal Akımların Zihin Dünyasında Var
Olmayan ve Bütün Bu Tarihi Hatalara
Düşmesine Neden Olan Kurallar**

Kurallar

1. Bir meselenin etüt edilerek içerdiği hidayetini bulunup çıkarılması maksadıyla iki vahy-i şerife (Kur'an ve sünnet) müracaat edileceği zaman bir takım ilmi faaliyetlerin yapılması zorunludur:

Birincisi: Konuya tüm parça ve bağlantıları ile külli ve bütüncül bir şekilde bakabilmek için ilgili bütün ayet ve hadislerin toplanması. Aksi takdirde, bir metnin kendisi ile irtibatlı, onu tamamlayan diğer öğelerinden koparılıp alınması, ayeti veya hadisi denizden çıkarılmış balığa dönüştürmek demektir. Hüküm ve kavramların çıkarılması, sadece fıkıh ile alakalı ayet-i kerimelere özgü değildir, bilakis ister fıkıh ile alakalı, ister kıssa ve geçmiş ümmetlerle ilgili bilgiler ister daha farklı bir alanla alakalı Kur'an'ın her ayetinden bir hüküm ve kavram çıkarılabilir.

İmam et-Tufi şöyle demiştir: “Şeriatın hükümleri, emir ve yasaklardan çıkarılabileceği gibi kıssa, mevize vb şeylerden çıkarmak mümkündür. Kur'an-ı kerimde kendisinden hüküm çıkarılmayan ayet çok nadirdir.”¹⁴⁴

İbn-i Dakik el-İyd de Kur'an'dan hüküm çıkarmanın belli ayetler özgü olmadığını belirtmiş ve şöyle demiştir: “Tabii ki ahkâm ayetlerinin sayısı bununla sınırlı değildir, aksine akıl ve zihinlerin ve Cenab-ı Hakk'ın kullarına nasip edeceği hüküm çıkarma yol ve yöntemlerine göre farklılık arz edecektir. Belki de onların bu sayı ile kast ettikleri bizzat birinci dereceden bu hükümlere delalet eden ayetlerdir, iltizam ve tazammun delaleti yoluyla çıkarılabilecek hükümleri içermemektedir.”¹⁴⁵

İkincisi: Hakkı takdim olan öne alınması, hakkı tehir olanın geri bırakılması için metinlerin/ nasların güzel bir sentezi yapılarak birbirine ilhak etmek. Böylece âm ve has'ın, mutlak ve mukayyedin tespiti kolaylıkla yapılabilir.

Üçüncüsü: Delalet cihetlerini/ yönlerini ve sözcüklerin anlamlarını iyi bilmek. O takdirde Arapların dili ve Arapça bilimlerini hakkında geniş bir bilgiye sahip olmak gerekir. İmam Şevkani el-urfu'n Nediy adlı kitabın-

144. - Şerhu Muhtasaru'r Ravd, 1/577.

145. - ez-Zerkeşi, el-Bahru'l Muhit adlı eserinde nakletmiştir, 1/199.

da şunları söylüyor: “Şimdi kim Allah’ın kitabı, peygamberinin sünnetini Arap dilinin gereklerine göre anlamak istiyorsa bu ancak bu dilin bilinmesi ile mümkündür. Sözcüklerin asli manası, ancak dilbilimi sayesinde öğrenebilir. Arapça sözcüklerin yapısını sarf ilmi, kelimelerin hareketleri ise nahiv ilmi sayesinde öğrenir.

Arapçanın inceliklerini ve sırlarını da ancak meani ve beyan ilimleri, Arap dilinin kurallarını ise usul ilmi bilebilir. Bundan dolayıdır ki bazı ehl-i ilim böyle düşünmese de bu ilimler içtihat ile ilgili ilimlerde önde gelmektedir. Doğru olan bütün bu ilimlerin içtihat için gerekli olduğudur. Çünkü Arap dilini kendi realitesine uygun olarak anlamak ancak bu şekilde gerçekleşebilir. Dilin incelikleri bu ilimlerin yanında kitap ve sünnetin inceliklerini bilmekle mümkündür. Şüphesiz nasların zahirinden hüküm çıkarıldığı gibi ince anlam içeren metinlerden de çıkarılır.

2. Hüküm çıkarma esnasında, zihnini dolduran ön yargı ve düşünceler veya sana ait teoriler ile Kur’an’a girmekten, onu senin istediğin ve sevdiğin şeyleri söyletmekten sakın. Aksine dikkatli bak ve bırak kendini onun rehberliğine, seni kendi ifade ettiği anlamlara ve içerdiği hidayete götürsün. Sonra dön kendi kavram ve düşüncelerini bunun ışığında düzelt, onu rehber edin, bütün edep ve hayân ile onun sana sunacağı manaları bekle.

3. Kur’andan onun genel amaç ve maksatlarını boşa çıkaran bir mana çıkarmaktan sakın. Çünkü Kur’an’ın yüce nassından manayı tahsis veya tamim eden bir anlam çıkarabiliriz, fakat manayı iptal edip ortadan kaldıran bir çıkarılamaz. İmam İbn-i Hacer el-Heytemi el-Fetava’l Fıkhiyyetu’l Kübra adlı eserinde şöyle demiştir: “İmam Şafii’nin kurallarından birisi de nasdan kendisini tahsis veya tamim eden bir anlam çıkarılabilir, fakat anlamını tamamen değiştirip ortadan kaldıracak (butlan) bir mana çıkarılamaz.”¹⁴⁶ Buna göre, kim Kur’an’dan ümmeti tekfir edecek, küfür ve şirk cahiliyesi ile suçlayacak bir anlam çıkarırsa, ardından ona isyan bayrağı çekerse, sonra da buna cihat unvanını verirse, bu dinin varlığının asırlar önce durduğunu iddia ederse.. bu Kur’an’ın bizzat kendisini iptal eden bir çıkarımdır. Yoksa Kur’an, hadis ve ilim, kâfir çağlar ve nesiller aracılığı ile bize nasıl nakledildi? Şüphesiz bu batıl bir çıkarımdır.

4. Müslümanların mirasına saygılı ol, onun ışığında hareket et, ama aynı zamanda ona katkıda bulun. Yaşadıkları zamanın ortaya çıkardığı, günümüzde hükmü kalmamış belli meseleler üzerine yoğunlaşmış durmadan onların kullandığı metot ve yöntemlerden istifade et. Zira onlar meselelere bakıp kafa yormuş, sağlam bir düşünce sistemi/metodu ışığında

146. - el-Fetava’l Fıkhiyyetu’l Kübra, İmam İbn-i Hacer el-Heytemi, 1/210, Darulfiqr, Beyrut, hicri 1403.

onları tasvir, tekyif (uygulama şartları), ta'lil (illetini açıklamak, sebebini ortaya koymak, delille ispat etmek), tedlil (delili ile izah etmek) etmişler, neticede kendi zamanlarında şeriatın maksat ve amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Aynı metodu, günümüzün mesele ve hadiselerini tasvir ve tekyifte de kullanırsak yaşadığımız çağda biz de şeriatın maksat ve amaçlarını gerçekleştirecek başka bir netice elde etmiş oluruz. Bununla beraber onların söz ve görüşleri ile iktifa edip fikrini dondurma, bilakis onlardan istifade, ama aynı zamanda sen de bir şeyler üret. Fakat onların akıllarını ve gayretlerini küçümseyen mana ve teoriler çıkarmaktan uzak dur. İnsanların karşısına onların bütünüdür görüşlerine ters düşen bir görüş ile çıkma, zira o zaman vahiy ile ilişkisi kopuk bir mana olur ve böyle bir şey âlimlerin istinbat ve içtihat sisteminde yer almaz.

5. Önceki istinbat metotlarını iyi araştır ve tetkik et ki hariciler veya başka bir fırkanın ulaştığı içtihat veya mana veya düşünce yahut teze düşmeyesin. O zaman çaban ve düşüncen sapkın bir metodun tekrarı mahiyetinde olup sen onu çağdaş bir ad ve unvan altında uykusundan uyarmış bir insan konumuna düşersin.

6. Kur'an hidayeti ve ilimlerine sadık üç büyük rükünden oluşan sağlıklı bir anlayış inşa etmek gerekir: bahy-i şerifi bilmek, onu anlama metotlarını bilmek, vakıayı doğru okumak ve bilmek. Sakın ola nass olduğunu iddia edip metoda karşı çıkan ve realiteye yenik düşen insan olmayasın.

7. Sadece psikolojik baskı altında ya da zindan duvarları arasında, ya da hamaset saikiyle ortaya atılan, üretilen ve geliştirilen fıkıh, fikir, tezler ve içtihatlar, yeterli ve gerektiği şekilde düşünülmeyen, ehl-i ilmin bağlı kaldığı ilmi yol ve süreçlerden geçmeden ortaya atılmış sorunlu bir düşünceden başka bir şey değildir. İmam Buhari Sahih'inde şöyle rivayet etmiştir: Ebu Bekra Sicistan'da olan oğluna "sınırlı olduğun zaman iki insan arasında hüküm verme; çünkü ben Resulullah'ı şöyle derken işittim: 'Hakem, kızgın olduğu zaman iki kişi arasında hüküm vermesin'" diye yazmıştır.¹⁴⁷ Bunun nedeni, sinir ve gerginlik/tepkisi hali aklın sağlam ve sağlıklı düşünmesine ve ilmi kuralları usulüne göre uygulamasına engel olur. Hatta insanı, nefret ve kızgınlığın beslediği, baskı ve gerginlik ortamında neşet eden tepkisel bir düşüncenin esiri haline getirir. Böyle bir ortamda nasıl vahy-i şerif doğru anlaşılır ve doğru içtihatlar üretilebilir ki!

Hüccetü'l İslam İmam Gazzali el-Mustasfa adlı kitabında "Buna örnek, efendimizin 'Yargıç/Hâkim kızgın iken hüküm vermesin' sözüdür. Bunda kızgınlığın, hüküm vermeyi yasaklayan bir illet/neden olduğuna dair uyarı vardır. Fakat derinlemesine düşünülürse bunun zati bir illet/se-

147. - Sahihu'l Buhari, 6739

bep olmadığı ortaya çıkar, aksine gerçek illet ve sebep, düşüncenin hakkını vermeyi engelleyen şaşkınlık ve karışıklık halidir. Dolayısıyla aç ve muztar insanı da şiddetli dert ve ıstırap çeken insanı da kapsar. Böylece kızgınlığın bizatihi değil, içerdiği anlam dolayısıyla illet olduğu sabit olur.”¹⁴⁸

Yine şöyle diyor: “Hâkim kızgın iken hüküm vermez”. Burada kızgınlık, yasağın illet/sebebi kılınmıştır. Çünkü o aklı şaşkın hale getirir ve düşünceye hakkını vermeyi engeller. Bu illet aşırı açlık, susuzluk ve acıda da vardır, bundan dolayısıyla diğerlerini ona kıyas ederiz.”¹⁴⁹

Bununla, aklı dehşet, şaşkınlık, karışıklık ve kargaşaya sevk eden ve düşünceye ve ilme hakkını vermekten alıkoyan her şey kast edilmektedir. Kızgınlık ve psikolojik darlık ortamlarında ne ilmin ne fikhın ne tefsirin ne de bilginin/marifetimin doğması mümkün değildir. Zindanlarda doğmuş düşünce ve tezlere itibar edilmez, özellikle konu Kur’an tefsiri, işaret ettiği anlamlar ile ilgili ise.. Bunu yapan kişinin, usul-ü fıkıh, belagat, Arapça ilimleri, şeriatın maksat ve gayeleri bilgisinden yoksunluğu da eklenirse durumun vahameti ortaya çıkar.

8. Hukukta maslahat ve mefsetetler konusu üzerine içtihat yapabilecek kişi, imam Şatibi’nin de dediği gibi şeriatın maksat ve gayelerini hem icmali hem de tafsili olarak bilen âlimler yapabilir. Şatibi el-Müvafakat’ta şöyle demektedir: “Eğer içtihat, metinlerden hüküm çıkarmak ile ilgili ise Arapçayı bilmek şarttır. Fakat eğer naslar dışında maslahat ve mefsetet gibi manalar ile alakalı ise Arapça şart değil, ancak şeriatın maksat ve gayelerini hem icmali hem de tafsili olarak bilmek şarttır.”¹⁵⁰

9. Şeriatın maksatları ve (insan, toplum ve evrende cari olan) ilahi kanunları bilmemek anlayışta büyük bir boşluk ve eksiklik meydana getirmektedir. Bu ilimleri hakkıyla bilmeyenlerin metni anlaması da vakiayı anlaması da bozuk ve sakat olur.

10. Siyer-i nebeviye ve olaylarından hüküm çıkarmanın belli kuralları vardır. Bu konularda acele edip o hadiseler üzerine rastgele kıyaslar yapan, peygambere adına yalan söylemiş ve ona getirdiği şer-i şerifin aksini isnat etmiş olur. Onun adına yalan söyleyen cehennemdeki yerine hazırlansın. İmam Zerkeşi el-Bahrü’l Muhi’t’te şu ifadeleri kullanıyor: “Ayrıca böyle bir işin arkasında büyük bir felaket vardır. O da onun yaşadığı hadise sahabenin hakkında yanlış fetva verdiği bir hadise olabilir. Çünkü belli hadiselerin hükümlerini başka hadiselere uygulamak fikhın en dakik, hassas ve hata ihtimali yüksek olan yönlerinden birisidir.

148. - el-Mustasfa, 309.

149. - el-Mustasfa, 330.

150. - el-Müvafakat, 4/162.

İçindekiler

(1)

Hâkimiyet ve Tüm Müslümanları	
Tekfir Etme.....	13
Hâkimiyet	14

(2)

Cahiliye, Dinin Kesintiye Uğraması Ve Çatışma	
Kaçınılmazlığı Kavramları	39
Cahiliye ve Çatışma Kaçınılmazlığı	40

(3)

Daru'l-Kufr (Küfür Yurdu) ve Daru'l-İslam Kavramı	52
Daru'l-Kufr (Küfür Yurdu) ve Daru'l-İslam	
(İslam Yurdu) Meselesi	53

(4)

Allah'ın Sözü'nün Tekel Altına Alınması	67
Allah'ın Sözü'nün Tekel Altına Alınması.....	68

(5)

Cihat Kavramı 73

Cihat 74

(6)

Temkin Kavramı 83

Temkin 84

(7)

Vatan Kavramı 113

Vatan 114

(8)

Hakikat Ve Hurafe Arasında İslâmî Proje 129

Hakikat Ve Hurafe Arasında İslâmî Proje 130

Radikal Akımların Zihin Dünyasında Var Olmayan
ve Bütün Bu Tarihi Hatalara Düşmesine Neden Olan
Kurallar 137

Kurallar 138

İçindekiler 142

